

TK
17

TRINKOV KOLEDAR za leto 2017

izdalo in založilo kulturno društvo "Ivan Trinko" – Čedad

Zanj: predsednica Iole Namor

registriran na sodišču v Vidnu dne 29.12.1998 št. 30

Tisk: LithoStampa – Pasion di Prato, 2016

kdivantrinko@kries.it

tel., fax.: +39 0432 731386

Uredili: Iole Namor (odgovorna urednica), Lucia Trusgnach, Margherita Trusgnach, Luisa Cher

Prevodi: Iole Namor

Slika na platnici: Luigi Moderiano, Prek zmrzali (detajl)

Likovni vložek: Luigi Moderiano, Plestišča, moja vas

Izdajo je omogočila

Dežela Furlanija Julijska krajina

KULTURNO DRUŠTVO IVAN TRINKO – ČEDAD

TRINKOV KOLEDAR
2017

Kurimo naš Kries in zbirajmo se okrog njega

IOLE NAMOR

Slika slovenske manjšine v videnski pokrajini je vsakomur dostopna na spletnem portalu www.kries.it, za katerega skrbi kulturno društvo Ivan Trinko in je bil dopolnjen in dodelan ter grafično preoblikovan na podlagi projekta digitalizacije, ki smo ga uresničili s finančno podporo Dežele Furlanije Julijske krajine. Portal ima tudi nov logotip, ki ga je izdelala Amalia Stulin.

V njem je seveda v ospredju lik msgr. Ivana Trinka z razčlenjeno biografijo in bibliografijo. Primerno mesto ima tudi kulturno društvo po njem poimenovano, saj na portalu lahko (tudi preko predstavitve njegovih dosedanjih predsednikov) spoznamo zgodovino društva, se seznanimo z bogastvom društvenega knjižnega fonda, ki se hrani v knjižnici, na spletni strani Knjižnica med drugim vsak lahko prebere oziroma poišče v digitalni obliki vsebine vseh Trinkovih koledarjev (od leta 1953 do leta 2015) ter Matajurja in Novega Matajurja (od oktobra 1950 vse do konca lanskega leta).

Svojo stran na portalu imajo tudi: kulturno društvo Rečan Aldo Klodič (Lese), Center za kulturne raziskave (Bardo), kulturno društvo in zbor Naše vasi (Tipana), Beneške korenine, Beneško gledališče, Beneška folklorna skupina Živanit, pevski zbor Matajur, Beneška galerija (Špeter), Zavod za slovensko izobraževanje, Zveza beneških žen in kulturno društvo Srebrna kaplja. Za vsebine teh strani skrbijo posamezna društva, KD Ivan Trinko pa spodbuja in usklajuje vse to delo.

Cilj portala je, ob splošnih informacijah o posameznih društvih, urediti koledar prireditev, kar bo pozitivno vplivalo na povezanost in interakcijo med posameznimi društvi in teritorji. Obenem je želja zbrati dokumentacijo, ki se v veliki večini hrani po domovih in v privatnih arhivih, saj večina društev nima svojega sedeža, ter postopoma ustvariti zgodovinski arhiv slovenske manjšine v videnski pokrajini. To nalogo bo društvo opravljalo tudi v prihodnjem letu in tudi s tega mesta vabimo vse, ki hranijo dokumente in pričevanja o delovanju slovenske manjšine na Videnskem, še zlasti s prvega povojnega obdobja, naj se oglasio pri nas in nam omogočijo prenos dragocenega gradiva na naš skupni portal.

Preko povezav nam portal www.kries.it omogoča tudi hiter dostop do spletnih strani Inštituta za slovensko kulturo (Mismotu), kulturnega društva Rozajanski dum (Rezija), Planinske družine Benečije in KD Kobilja glava (Dreka).

V razdelku Osebnosti smo ustvarili tudi galerijo portretov zato, da ohranimo spomin in ovrednotimo delo ljudi, ki so bistveno prispevali k priznanju in rasti naše skupnosti, saj so bili pol stoletja po drugi svetovni vojni protagonisti slovenskega političnega in kulturnega gibanja Slovencev v videnski pokrajini. Tudi v tem primeru gre za odprto poglavje, ki ga bo treba dopolnjevati in bogatiti.

Naloga za prihodnje mesece je urediti še italijansko verzijo portala s povzetki vsebin v italijanščini, zato da se bomo približali tudi italijanskemu uporabniku. V bližnji bodočnosti pa nameravamo povzeti vsebine tudi v angleščini.

KOLEDAR

Januar

1	N	Mati Božja Marija – Novo leto	
2	P	Bazilij Veliki – Gregor Nacijanski	
3	T	Presveto Jezusovo ime	
4	S	Hermes – Angela Folinjska – Elizabeta	
5	Č	Amelija – Simeon – Emilijana	●
6	P	Sveti trije kralji	
7	S	Lucijan – Rajmund	
8	N	1. nav. nedelja – Jezusov krst – Massimo	
9	P	Hadrijan – Julijan	
10	T	Aldo	
11	S	Pavlin Oglejski	
12	Č	Cezira – Tatjana	○
13	S	Hilarij – Veronika	
14	P	Feliks – Odorik iz Pordenona	
15	N	2. nav. nedelja – Maver – Pavel Puščavnik	
16	P	Marcel	
17	T	Anton Puščavnik	
18	S	Marjeta Ogrska – Priska	
19	Č	Marij	●
20	P	Fabijan in Sebastijan	
21	S	Neža (Jana)	
22	N	3. nav. nedelja – Vincencij – Anastazij	
23	P	Emerencijana – Henrik	
24	T	Frančišek Saleški	
25	S	Spreobrnitev sv. Pavla	
26	Č	Timotej in Tit	
27	P	Angela Merici	
28	S	Tomaž Akvinski	●
29	N	4. nav. nedelja – Konstanc – Valerij	
30	P	Jacinta Marescotti – Martina	
31	T	Janez Bosko	

Februar

1	S	Brigita Irska	
2	Č	Darovanje Jezusa – svečnica	
3	P	Blaž – Oskar	
4	S	Gilbert – Andrej Corsini	●
5	N	5. nav. nedelja – Agata	
6	P	Pavel Miki in tovariši	
7	T	Rihard – Evgenija	
8	S	Hieronim Em.	
9	Č	Apolonija	
10	P	Sholastika	
11	S	Lurška Mati božja	○
12	N	6. nav. nedelja – Evlalija – Damijan	
13	P	Foska – Mavra – Jordan	
14	T	Valentin (Zdravko) – Ciril in Metod	
15	S	Georgija – Favstin	
16	Č	Julijana	
17	P	Donat – Silvin – Flavijan	
18	S	Simeon Jeruz. – Janez iz Fiesole	●
19	N	7. nav. nedelja – Mansueto – Konrad – Alvaro	
20	P	Silvan – Leon	
21	T	P. Damiani – Eleonora	
22	S	Sedež apostola Petra	
23	Č	Polikarp	
24	P	Edilbert	
25	S	Kalisto – Viktorin – Konstancij	
26	N	8. nav. nedelja – Viktor – Romeo – Paola – debelinca	●
27	P	Gabrijel	
28	T	Roman – Timotej – pust	

Marec

1	S	Albin – Silvij – pepelnica	
2	Č	Bazilij	
3	P	Marino – Ticijan	
4	S	Kazimir – Lucij	
5	N	1. post. nedelja – Janez Jožef – Hadrijan	●
6	P	Koleta – Julijan	
7	T	Perpetua in Felicita	
8	S	Janez od Boga	
9	Č	Frančiška Rimska	
10	P	40 mučencev iz Sebaste	
11	S	Konstantin	
12	N	2. post. nedelja – Alojzij Orione – Doroteja – kvatrnica	○
13	P	Kristina – Patricija	
14	T	Matilda	
15	S	Klemen M. Dvoržak – Lojza	
16	Č	Hilarij Oglejski	
17	P	Patrik	
18	S	Ciril Jeruzalemski – Anzelm	
19	N	3. post. nedelja – Sveti Jožef	
20	P	Klavdija	●
21	T	Benedikt – Nikolaj iz Flüe	
22	S	Lea – Bernard	
23	Č	Walter – Alfonz (Turibij)	
24	P	Katarina Švedska – Dionizij	
25	S	Gospodovo oznanjenje	
26	N	4. post. nedelja	
27	P	Rupert – Avgusta – Lidija	
28	T	Sikst	●
29	S	Sekund	
30	Č	Amedeo	
31	P	Guido – Benjamin	

April

1	S	Hugo – Gilbert	
2	N	5. post. nedelja – Leopold – tiha nedelja	
3	P	Božje usmiljenje	☾
4	T	Izidor	
5	S	Irene	
6	Č	Pierina	
7	P	Herman	
8	S	Dionizij – Walter	
9	N	Cvetna nedelja – Ojčinca	
10	P	Ezekijel prerok	
11	T	Stanislav	☉
12	S	Julij	
13	Č	Veliki četrtek	
14	P	Veliki petek	
15	S	Velika sobota	
16	N	Velika noč	
17	P	Velikonočni ponedeljek	
18	T	Apolonij – Galdino	
19	S	Leon IX.	☾
20	Č	Agnes – Teotim – Sara	
21	P	Anzelm – Konrad	
22	S	Aleksandra – Kajo – Hugo – Apolonij	
23	N	2. velik. nedelja – Jurij – bela nedelja	
24	P	Fidelis iz Sigmaringena	
25	T	Marko Evangelist – dan osvoboditve	
26	S	Marija, mati dobrega sveta	☉
27	Č	Simeon Jeruz. – Cita – Hozana	
28	P	Peter Chanel – Valerija	
29	S	Katarina Sienska	
30	N	3. velik. nedelja – Jožef Cottolengo – Pij V.	

Maj

1	P	Jožef delavec – praznik dela	
2	T	Atanazij	
3	S	Filip in Jakob, apostola	●
4	Č	Florijan	
5	P	Gotard	
6	S	Dominik Savio	
7	N	4. velik. nedelja – Roza – Flavija – Kristus dobri pastir	
8	P	Viktor	
9	T	Pahomij Mlajši	
10	S	Antonin	○
11	Č	Ignacij – Fabij	
12	P	Leopold Mandić – Pankracij	
13	S	Fatimska Mati Božja – Ema	
14	N	5. velik. nedelja – Matija ap. – Bonifacij	
15	P	Zofija (Sonja) – Izidor	
16	T	Ubald	
17	S	Paskal Baylon – Jošt	
18	Č	Feliks – Janez I. – Erik	
19	P	Krispin – Celestin V.	●
20	S	Bernardin Sienski	
21	N	6. velik. nedelja – Krištof Mag. – Dino – Teobald	
22	P	Rita – Julija	
23	T	Janez de Rossi – Dezider – Renata	
24	S	Marija pomočnica	
25	Č	Beda – Gregor VII	●
26	P	Filip Neri	
27	S	Avguštin Canterb.	
28	N	Vnebohod – Pavel Hann – Emilij – Ignacij	
29	P	Uršula	
30	T	Ivana Orleanska – Ferdinand	
31	S	Marijino obiskanje	

Junij

1	Č	Juštin	
2	P	Evgenij – dan republike	●
3	S	Karel Lwanga in tov.	
4	N	Binkosti – Majenca – Frančišek Caracciolo – Kvirin	
5	P	Bonifacij – Franko – Igor	
6	T	Norbert – Pavlina – Rafael	
7	S	Robert	
8	Č	Medard	
9	P	Efrem	○
10	S	Diana – Landerik – Marcela	
11	N	Sveta Trojica – kvatrnica	
12	P	Gašper	
13	T	Anton Padovanski	
14	S	Elizej – Fortunat	
15	Č	Vid – Germana	
16	P	Marija Terezija Scherer – Avrelijan	
17	S	Ranierij – Gregor – Adolf	●
18	N	Sveto Rešnje telo – Marina	
19	P	Gervasij in Protazij	
20	T	Silverij – Hektor	
21	S	Rudolf	
22	Č	Pavlin iz Nole – Tomaž More	
23	P	Srce Jezusovo – Jožef Cafasso	
24	S	Srce Marijno – Rojstvo Janeza Krstnika	●
25	N	12. nav. nedelja – Viljem	
26	P	Vigilij	
27	T	Ciril Aleks. – Hema Krška	
28	S	Irenej – Ada	
29	Č	Peter an Pavel ap.	
30	P	Prvi rimski mučenci – Ladislav Ogrski	

Julij

1	S	Domicijan – Oliver	☉
2	N	13. nav. nedelja – Bernard – Francišek Regis	
3	P	Tomaž ap.	
4	T	Elizabeta Port. – Urh	
5	S	Edvard	
6	Č	Marija Goretti	
7	P	Antonin – Klavdij	
8	S	Hadrijan – Kilijan – Prišila	
9	N	14. nav. nedelja – Avguštin in drugi kitajski mučenci	○
10	P	Rufina in Seconda – Silvan – Amalija	
11	T	Benedikt – Olga	
12	S	Mohor in Fortunat	
13	Č	Henrik – Evgen škof	
14	P	Kamil de Lellis	
15	S	Bonaventura (Bogdan)	
16	N	15. nav. nedelja – Karmelska Mati Božja	☉
17	P	Aleš	
18	T	Bruno – Friderik	
19	S	Bernold	
20	Č	Elija prerok – Marjeta Antijoh.	
21	P	Lovrenc iz Brindisija	
22	S	Marija Magdalena	
23	N	16. nav. nedelja – Brigita Švedska	●
24	P	Kristina	
25	T	Jakob Starejši ap. – Krištof	
26	S	Joahim in Ana	
27	Č	Natalija – Lilijana	
28	P	Viktor I. – Nazarij in Celzij	
29	S	Marta in Marija iz Betanje	
30	N	17. nav. nedelja – Peter Krizolog – Viljem	☉
31	P	Ignacij Lojolski	

Avgust

1	T	Alfonz Ligvorij	
2	S	Evzebij iz Vercellija	
3	Č	Lidija	
4	P	Janez M. Vianney	
5	S	Marija Snežna (Nives) – Oswald	
6	N	18. nav. nedelja – Jezusovo spremenjenje na gori Tabor	
7	P	Donat – Kajetan – Sikst II.	○
8	T	Dominik	
9	S	Terezija Bened. od križa – Roman	
10	Č	Lovrenc	
11	P	Klara – Jasna – Suzana	
12	S	Lelija – Ivana Šantalska – Julijan	
13	N	19. nav. nedelja – Hipolit in Poncijan – Irena	
14	P	Maksimilijan Kolbe	
15	T	Rožinca – Marijino Vnebovzetje	●
16	S	Rok – Štefan	
17	Č	Evzebij – Hijacint	
18	P	Helena	
19	S	Ludvik – Janez Eudes	
20	N	20. nav. nedelja – Bernard	
21	P	Pij X	●
22	T	Devica Marija kraljica	
23	S	Roža iz Lime	
24	Č	Jernej ap. (Bartolomej) – Emilija	
25	P	Ludvik IX	
26	S	Aleksander	
27	N	21. nav. nedelja – Monika	
28	P	Avguštin	
29	T	Janezov glavosek – Edmund – Sabina	●
30	S	Fantin	
31	Č	Rajmund – Pavlin	

September

1	P	Egidij (Tilh)	
2	S	Ingrid	
3	N	22. nav. nedelja – Gregor Veliki – Marino	
4	P	Rozalija	
5	T	Mati Terezija – Viktorin	
6	S	Diego	○
7	Č	Regina	
8	P	Rojstvo Device Marije (bandimica)	
9	S	Peter Klaver – Dionizij	
10	N	23. nav. nedelja – Nikolaj Tolentinski	
11	P	Prot in Hijacint – Suzana	
12	T	Marijino ime	
13	S	Janez Križ. Zlatousti	◐
14	Č	Povišanje svetega Križa	
15	P	Žalostna Mati božja (Dolores)	
16	S	Kornelij in Ciprijan	
17	N	24. nav. nedelja – Robert Belarmin – kvatrnica	
18	P	Jožef Kupertinski	
19	T	Januarij	
20	S	Frančišek M.	
21	Č	Matej ap. in ev. – Mavra	●
22	P	Ignacij – Mavricij	
23	S	Pij iz Pietralcine – Lino	
24	N	25. nav. nedelja – Marija rešiteljica jetnikov – A. M. Slomšek	
25	P	Nikolaj iz Flue	
26	T	Kozma in Damijan	
27	S	Kajo – Vincencij Pavelski	
28	Č	Venčeslav	◑
29	P	Mihael, Gabrijel, Rafael nadangeli	
30	S	Hieronim – Frančišek Borgia	

Oktober

1	N	26. nav. nedelja – Terezija	
2	P	Angeli varuhi	
3	T	Ciprijan – Edmund Skotski	
4	S	Frančišek Asiški	
5	Č	Marija Favstina Kowalska	○
6	P	Bruno	
7	S	Rožarska Devica Marija	
8	N	27. nav. nedelja – Ugo – Demetrij – Benedikta	
9	P	Dionizij – Abraham in Sara	
10	T	Danijel – Florencij – Danilo	
11	S	Janez XXIII. – Filip Alexander	
12	Č	Serafin – Maksimiljan Celjski	◐
13	P	Edvard	
14	S	Kalist I.	
15	N	28. nav. nedelja – Terezija V. Avilska	
16	P	Marjeta Alacoque – Hedvika	
17	T	Ignacij Antiohijski	
18	S	Luka evangelist – Isaac Jogues	
19	Č	Kanadski mučenci	●
20	P	Irena – Marija Bertilla Bosc.	
21	S	Uršula – Hilarij	
22	N	29. nav. nedelja – Janez Pavel II – Donat – Marija Saloma	
23	P	Janez Kapistran	
24	T	Anton M. Klaret	
25	S	Krizant in Darija – Krispin	
26	Č	Lucijan – Marcijan	
27	P	Evarist, Sabina in Kristeta	
28	S	Simon in Juda Tadej ap.	◑
29	N	30. nav. nedelja – Ermelinda – Kajetan – Narcis	
30	P	German – Marcel	
31	T	Alfonz Rodrigues – Lucilla – Štuoblank	

November

1	S	Vsi sveti	
2	Č	Vse duše – Vahti	
3	P	Silvija – Martin de Porres – Viktorin Ptujski	
4	S	Karel Boromejski	○
5	N	31. nav. nedelja – Zaharija in Elizabeta	
6	P	Teobald	
7	T	Adeodat – Ernest	
8	S	Bogomir	
9	Č	Posvetitev lateranske bazilike	
10	P	Leon Veliki	●
11	S	Martin iz Toursa	
12	N	32. nav. nedelja – Josafat – Renato – Elsa	
13	P	Diego – Stanislav Kostka	
14	T	Nikolaj Tavelić	
15	S	Albert Veliki – Rafael	
16	Č	Marjeta Škotska – Geltrude	
17	P	Elizabeta Ogrska	
18	S	Posvetitev bazilik sv. Petra in Pavla	●
19	N	33. nav. nedelja – Matilda – Favsto	
20	P	Edmund – Bernard	
21	T	Darovanje Device Marije – Gelazij	
22	S	Cecilija	
23	Č	Klemen I.	
24	P	Janez od Križa – Firmina – Flora	
25	S	Katarina Alek.	
26	N	Kristus kralj – Leonard Port. – Konrad	●
27	P	Virgil – Maksim	
28	T	Teodora – Jakob iz Mark	
29	S	Frančišek Anton Fasani	
30	Č	Andrej ap. (Štandrež)	

December

1	P	Eligij – Aleksander Briant	
2	S	Bibijana (Živa)	
3	N	1. adv. nedelja – Frančišek Ksaver	○
4	P	Barbara – Janez Damaščan	
5	T	Krispina – Saba	
6	S	Nikolaj – Miklavž	
7	Č	Ambrož	
8	P	brezmadežno spočetje Device Marije	
9	S	Sirij – Valerija – Peter Fourier	
10	N	2. adv. nedelja – Loretska Mati Božja	●
11	P	Damaz I.	
12	T	Guadalupska Mati Božja – Amalija	
13	S	Lucija	
14	Č	Janez od Križa	
15	P	Marija od Križa – Valerijan	
16	S	Adelajda – Albina	
17	N	3. adv. nedelja – Olimpija – Lazar iz Betanije	
18	P	Gracijan	●
19	T	Anastazij – Favsta – Darijo	
20	S	Dominik – Evgen	
21	Č	Peter Kanizij	
22	P	Frančiska Cabrini – Demetrij – Justina	
23	S	Ivo – Janez Kancij	
24	N	4. adv. nedelja – Sveti večer – Adam in Eva – kvatrnica	
25	P	Božič	
26	T	Štefan	●
27	S	Janez ap. in ev. – Fabijola	
28	Č	Nedolžni otroci, mučenci	
29	P	Tomaž Beckett – David	
30	S	Rugero – Evgen	
31	N	Sveta družina – Silvester I.	

Leto 2017

LUCIA TRUSGNACH – CEKOVA

Leto 2017 je navadno leto, ima 365 dni, začne se v nedeljo in konča prav tako v nedeljo. Februar ima 28 dni. Cerkevno leto se začne s prvo adventno nedeljo, 27. novembra 2016, in traja do prve adventne nedelje, 3. decembra 2017. Pri nedeljskih mašah se berejo berila in evangeliji iz leta A.

Letni časi:

Pomlad: 20. marca. Sonce stopi v znamenje Ovna ob 11.28'.

Pomladni ekvinokcij. Začne se pomlad.

Poletje: 21. junija. Sonce stopi v znamenje Raka ob 06.23'.

Poletni solsticij. Začne se poletje.

Jesen: 22. septembra. Sonce stopi v znamenje Tehtnice ob 22.01'.

Jesenski ekvinokcij. Začne se jesen.

Zima: 21. decembra. Sonce stopi v znamenje Kozoroga ob 17.27'.

Zimski solsticij. Začne se zima.

V poletni čas, ko premaknemo kazalce za uro naprej, stopimo v noči na zadnjo nedeljo v marcu (26. marca); k sončnemu času pa se vrnemo na zadnjo nedeljo v oktobru (29. oktobra), ko premaknemo kazalce za uro nazaj.

Premakljivi prazniki v novem letu

Pepelnica: 1. marca. Prva kvatrna nedelja: 12. marca. Velika noč: 16. aprila.

Vnebohod: 28. maja. Majenca, Binkošti: 4. junija. Presveta Trojica, Druga

kvatrna nedelja: 11. junija. Presveto Telo: 18. junija. Tretja kvatrna nedelja: 17. septembra. Prva adventna nedelja: 3. decembra. Četrta kvatrna nedelja: 24. decembra.

Leto 2017 je v znamenju Sonca, ki je za nas najpomembnejše nebesno telo. Daje nam svetlobo, toploto in energijo brez katerih ne bi mogli živeti. Sonce, ena izmed mnogih 100 milijard zvezd v naši galaksiji, porabi 200 milijonov let za cel obhod okoli centra naše galaksije. Vrti se okrog sebe, kakor Zemlja. Povprečna oddaljenost od Zemlje je 149,5 milijonov km, njegova svetloba porabi za to pot dobrih osem minut.

V kitajskem horoskopu pa je leto 2017 leto petelina.

Vpliv Sonca

Sonce je edino nebesno telo, kateri vpliv občutimo močnejše kot vpliv Lune. Sonce potuje po navidezni krožnici okoli Zemlje in potrebuje eno leto, da opravi cel krog okoli nje. V vsakem znaku zodiaka se zadržuje po en mesec, zato je njegov vpliv v vsakdanjih dogodkih bolj neopazen.

Sonce, oziroma znamenje, v katerem se človek nahaja ob rojstvu, kaže na njegovo življenjsko razvojno pot, na njegov največji potencial in na področje, kjer ga lahko doseže. Podobno kot pravi oče v družini, tudi Sonce skrbi, vzdržuje in nadzoruje planete. Oseba, ki ima v svojem horoskopu močno Sonce je, v psihološkem smislu, odgovorna in odrasla.

Močnejše kot drugi planeti vpliva Sonce na dolgo življenje in zdravo telo, v njem nadzoruje možgane, živce in srce. Sonce in njegovo toplino lahko imamo za naravno lekarno za hrbtenico, kožo, imunski sistem, za psihološko in splošno vitalnost organizma.

Vreme

Stari pregovor pravi, da vsak dan od svete Lucije do Božiča napoveduje, mesec za mesecem, kakšno bo vreme prihodnjega leta.

Sončna leta so ponavadi bolj suha, srednje topla. Večkrat se pojavljajo nevihte s treskanjem in točo.

Pomlad je zmerno topla, v začetku mokra. V aprilu je vreme zelo spremenljivo. Maj je lep in suh, proti koncu se ponovno pojavita slana in mraz.

Poleti so dnevi precej vroči in noči hladne. Meseca junija se lahko pojavita mraz in slana, možna je tudi huda suša. Poletje je pretežno lepo in se konča z viharnim vremenom.

Jesen je prijetno suha in lepa. Precej zgodaj začne zjutraj padati slana in je mraz, čez dan pa je toplo.

Zima je bolj suha in precej mrzla. Začne se s hladnim in neprijaznim vremenom, nato se kmalu zboljša. Februar se začne z lepim vremenom, konča pa z veliko zimo, ki traja do marca.

ZGODOVINA, LJUDJE, JEZIK, IZROČILO

Petdesetletni jubilej Doma

MARINO QUALIZZA

Zaries, de nie malo 50 liet, posebno če si ga videl se roditi an si ga spremljal po teli dolgi poti. Kadar gospod Lavrenčič mi je dal novico rojstva, grede me je tudi povabil, da bi sodeloval, kar san tudi naredil, ne naglih v začetku, a nomalo bolj pozno, ko stvari so se uredile. To se je zgodilo po potresu, 1976. leta, ko smo zbrali vic moči okuole časopisa an zadrugi-kooperativi, ki ga je administrirala. Takrat je začel izhajati redno, vsaki mesec, an potle, ko smo videli, de mali otrok je že zrasel an je postal že močan, smo sklenili, naj postane petnajstdnevnik, takuo ki je še donas.

Ustanovitev Doma, je zbudila polno zanimanja, zak do tekrat, tle par nas, nismo imeli našega časopisa, ki bi predstavljal krščanske resnice in gledal jih uresničiti v naši domovini. Če gledamo odzad, videmo, de oznanjevanje Evangelija je potekalo le v italijanščini, takuo, de bolj preprosti ljudje, an kajšankrat tisti bolj pobožni, so imieli utis, de kar se tiče viere, mora biti po italijansko, četudi duhovniki so vztrajali, kar so mogli, v uporabi slovenskega izika. Par kajšnim kraje, je nastala tudi tala pamet, da moliti se muora po italijansko, pieti pa moremo po slovensko, zak je boljše. Reči so zaries zmedene!

Gospodje Valentin Birtič, Mario Lavrenčič in Emil Čenčič, ustanovitelji Doma, prav ob božičnem času 1966. leta, so mislili najprej na neki bilten, ki naj bi povezoval beneške slovenske fare, da bi tudi naši kristjani dobili pismeno besedo. In moramo reči, da Dom je bil veselo sprejet povsierod, posebno v farah ustanoviteljev, ki so imeli parložnost ga predstaviti svojim

faranam, an še donas je lepo arširjen po telih vaseh, čelih moramo reči, da, na žalost, polno tistih, ki so bili naročeni parvih liet, so se preselili v večni Dom, kjer upamo milo gledajo na nas, ki se martramo na teli zemlji, ki tudi ji ne manjka lepote.

Program Doma je bil že od samega začetka dvoj: versko – kulturni. Povezava med vero in kulturo je tako močna, bi rekel jeklena, zak ena brez druge na more živeti. Ries je, de v tem smislu so nastale v teku stoletij velike polemike, ki so se zaostriale v dveh zadnjih stoletjih, kadar se je zdielo, de viera je ovira kulture, takuo da vierni ljudje so brez vsake kulture, zatuo vierjejo na take reči, ki nimajo ne smisla ne podlage. Človek brez viere, ta bi bil pravi človek. Zgodovina pa kaže, de tuole na stoji, posebno če videmo kakuo naši predniki, čelih niso imieli šol, so izkazali globoko modrost an so nam zapustili tajšno lepo premoženje, ki so naše cerkve, naše vasi, naše hiše an naše polje, takuo lepuo obdielano, čedno, de se je zdielo kot nebeški vart. Tuole je naše modroslovje, naša filozofija, ki jo moramo varvati, dokjer moremo.

Viera daje najparvo tisto podobo življenju, ki mu je nadvse koristno, mu je hnuću konkretno an tala hoče le napri daržati živ naš časopis, de kar je liepega v življenju na bo izgubljeno, a se šele bolj zmočnijeje an okrepi. Seviede, de viera ima tudi razumne poti, kjer človek se odpre razumevanju, znanju an se navadi tudi odgovarjati tudi tistim, ki nasprotujejo, zak nam da možnost, de pametno, umetno nucamo naše besiede an znamo razložiti stvari tako, ki zdrava pamet nam pove.

Po teli poti smo začeli tudi obravnavati an bolj težka uprašanja, ki so zadela našo Benečijo, posebno kar gre za ohranitev našega jezika, naše slovenske kulture. Tukaj smo naletieli na velike težave, zak nekaterim ni šlo, de se bo govorilo o nevšečnih stvareh, v katerih so bili zapleteni. Najparvo so hodile na dan kritike, ki niso kazale argumentov, a so napadale enega ali družega naših sodelavcev. Dva med nas, Božo an podpisani, sma se morala braniti tudi na sodišču an nazadnjo smo tarkaj dielali, de smo ohranili v celoti tisto knjigo, ki je bila osumljena žalitve, a ta je bila odvaržena že v spremni besedi, in tako nisma imela nobene težave tega tudi javno priznati.

S tem pa niso končale težave, zak nas je čakala ena bolj nevarna, zak se je zakurila prav v našim kotu, ko je paršlo na dan, de računi na gredo po pravi poti an administracija je bila nekako 'vesela', ne da bi mislila, kako pokriti stroške. Prav ko smo zaparli tožbo, smo morali zapreti tudi Dom in zadru-go, ki ga je izdajala. Je šlo napri celo leto brez Doma, dokar nismo ušafali rešitve v zadrugi Most, ki nam je parskočila na pomoč, an nam pomagala poravnati stroške. Takuo Dom je začel 2003. leta novo dobo, an se trošta-mo, de ta bo trajala napri brez večjih težav.

Smo doživeli tudi vesele trenutke, najprej pri srebarnem jubileju, ki smo ga praznovali decembra 1991. Tekrat smo imieli srečo, da za svečanost sta prišli dve imenitni osebi, to je predsednik Dežele Adriano Biasutti in predsednik Slovenske Vlade Lojze Peterle, ta prav v začetku samostojnosti Slovenije. Ta dva predstavnika sta nam pokazala, kaj je pomen Doma v od-nosih na meji med dvema državama in kako deluje za mir, za razumevanje v prid prebivalstvu, ki zdaj vide svoj razvoj ne v sovraštvu, temveč v sodelo-vanju, spoštovanju in prijateljstvu, ki smo jih že živeli v prejšnjih časih. Oba predsednika so na izjemno vižo segala prav globoko in živo v pravo smer in pohvalila delo in trud, ki nas spremljata. To je bilo za nas veliko zadoščenje. Na robu svečanosti smo videli tudi kako nasprotovanje in sovraštvu je osta-lo v majhani a kričoči skupnosti, ki je gledala bolj nazaj kot naprej in je še, besedno, napadla predsednika Biasuttija, ki je v tem izkazal, kaj velja in kaže pogumno. Tudi za to se ga spominjamo hvaležno, posebno če pomislimo, kaj je moral pretarpeti, zavoljo težav, ki jih je imel s pravico in ki so ga peljale v prerano smart. Z njim pa hočemo oživieti spomin na pokojne sodelavce. Zadnji nas je zapustil 30. avgusta 2016 lieta g. Dioniziji Matevčič; priet pa g. Čencič, 9. decemberja 2012. Posebno besiedo pa moramo obarniti na iz-jemnega sodelavca, pesnika, glasbenika Luciana Chiabudinija, ki je vič liet 'pihu' po nediški dolini an nam pravil zanimive zgodbe, ki so jih doživieli v Lazeh in bližnjih vaseh. 'Piha Ponediščak' je parnesu vsaki krat novi zrak, takuo de smo vsi sproščeno dihali kar liepega an poetičnega nam je služil na mizo naše radoviednosti. Pravijo, de kar je pisal, je bilo tako izjemno, de še na Univerzi v Ljubljani so napravili diplomsko dielo o njegovem iziku.

Za petdesetletnico nismo se pomislili ali naredimo kaj posebnega, ena stvar pa nam je par sarcu: de bomo šli naprej v našim diele an de bomo uspeli v tem, kar je za nas narbuj vazno: de naši ljudje bojo zaries zaljubljeni v svoj izik an de bojo ljubeznjivo varvali našo deželo an de se bojo takuo imieli radi, de jo na zapuste nikdar. To je naše veselje, in veselje našega življenja.

Svet Lienart, 27. oktobra 2016.

100 let železnice Čedad – Kobarid

VOJKO HOBIČ

V letu 2017 praznujemo sto let od znamenite bitke, ki so jo poimenovali Preboj pri Kobaridu in se je dogodila oktobra 1917. To leto je tudi 100 let od začetka obratovanja železniške povezave med Čedadom in Kobaridom. Navedeni prispevek bo osvetlil nekatere značilnosti izgradnje in obratovanja te povezave, ki je žal delovala le dobrih petnajst let.

O železniški povezavi Čedad – Kobarid se je veliko let razpravljalo na lokalni ravni, pa tudi v Pokrajinskem odposlanstvu v Vidmu. Ko je bila v letu 1875 zgrajena železnica med Dunajem in Trstom, ki je povezovala tudi Ljubljano, Maribor in Gradec z Dunajem, so se kmalu pojavile ideje in zamisli o novi železniški povezavi, ki bi Trst bolj neposredno povežala z vedno bolj rastočim tržiščem v srednji Evropi. O gradnji državne železnice, ki bi povezovala Trst s Koroško in naprej s Prago in z Berlinom se je intenzivno govorilo že leta 1865. Izbira trase bi zelo vplivala na gospodarstvo ob progi ležečih krajev, zato so se takoj oglasili v Čedadu s posebnim memorandumom. Smatrali so, da zaradi pogostih plazov ne bi bilo smotrno graditi Pontebške železnice od Trbiža po Kanalski dolini proti Vidmu. Predlagali so, da bi progo speljali skozi predor pod Predelom mimo Bovca, Kobarida, ob Nadiži do Čedada in Krmina, preko Gorice do Trziča. Svojo podkrepitev so zagovarjali s tem, da je tod v davnih časih že vodila trgovska pot iz Ogleja v Norik. Poleg tega so Čedadci navajali, da bi bila ta trasa 7 km krajša na razdalji Videm – Trbiž, ter 32 km na razdalji Trbiž – Trst. Čedadci so to varianto proge imenovali kar »Podboneška«.

Predvsem v Vidmu so se vplivni predstavniki zavzemali za Pontebško progo in utemeljevali, da bi proga po Kanalski dolini terjala le manjše tehnične posege. Potekale so živahne razprave enih in drugih, ki so zagovarjali prednosti vsak svoje variante proge. Čedadci so se zavzemali tudi za povezavo Videm – Čedad, ki bi se navezala naprej na železnico proti Kobaridu in Predelu. Vse te razprave je prekinila mirovna pogodba med Italijo in Avstrijo, v kateri sta se vladi 23. aprila 1867 zavzeli, da bosta poskrbeli za železniške povezave in izgradnjo novih prog ter povezali italijanske železniške proge z avstrijskimi. Kljub temu so se polemike, po kateri trasi naj se gradi železnica nadaljevale. Na avstrijski strani na Koroškem so gospodarski dejavniki spodbujali k čim prejšnji povezavi s furlanskimi tržišči in predvsem še z beneškim pristaniščem preko Kanalske doline in Vidma. Tako ni prišlo do povezave preko Predela, temveč so s koncem oktobra 1873 začeli z deli na progi med Vidmom in Tricesimom. Šest let kasneje, ko so progo gradili po posameznih odsekih, je bila dokončana tudi na avstrijski strani. Čedadci in Videmska gospodarska zbornica so pritiskali na pokrajinsko odposlanstvo in zahtevali železniško povezavo med Vidmom in Čedadom. To se je začelo uresničevati leta 1884 in 24. junija 1886 je bila proga tudi odprta. Žal samo do Čedada. Povezava med Čedadom in Soško dolino je morala čakati vse do izbruha prve svetovne vojne.

Toda težnje Čedadcev niso ponehale. Neka naravna sila jih je skupaj s prebivalstvom Nadiških dolin silila na vzhod v Kranjsko deželo in naprej. Videm in Čedad, Videmska gospodarska zbornica in pokrajinsko odposlanstvo so Società Veneta zaprosili za izdelavo načrta, ki bi se navezal na Bohinjsko progo, ki so jo gradili Avstrijci in je potekala le nekaj kilometrov zračne črte vstran od Čedada. Načrti so predvidevali tri variante navezave na Bohinjsko železnico:

1. Podaljšek proge iz Čedada proti Podarskijem v dolini reke Idrije do Kanala v Soški dolini. Izdelati bi bilo potrebno 17 km proge, od tega 4 km v predoru. Te proge niso pričeli graditi zaradi dolgoletnih in vedno ponavljajočih se vojaških vetov. Vojska je to povezavo videla kot tveganje

za državo v slučaju vojne, saj bi nasprotnik brez težav tudi po železnici prodril v Furlanijo.

2. Druga, ki bi se približala Špetru na 2 km in bi potekala iz Čedadada do Mosta, Ažle, Podutane, Podgore in skozi predor pod Humom mimo Podraven skoz drugi predor v Podselo, kjer bi se priključila na Bohinjsko progo na Mostu na Soči. Ta proga bi bila dolga 42 km in bi bila za 4 km krajša kot navezava s postajo v Kanalu.
3. Tretja varianta naj bi potekala po dolini Nadiže do Kobarida in se po dolini Soče pri Mostu na Soči priključila na Bohinjsko železnico.

Ta varianta je bolj koristila in ustrezala prebivalstvu, kajti potekala bi ob naseljenih dolinah Nadiže in Soče. Želja ljudi po tej povezavi bi pomenila novo boljše življenje. Leta 1913 je vojno ministrstvo umaknilo veto na izgradnjo prog ob vzhodni meji. To se je pozitivno odražalo med ljudstvom in je pomenilo, da se lahko nadejajo boljših časov.

Posledice atentata v Sarajevu in izbruh vojne v letu 1914 ter mednarodni spori so razblinili načrte za izgradnjo železnic v Videmski pokrajini, širše in seveda tudi v Slovenski Benečiji. Vendar je prav izbruh vojne kasneje privedel do izgradnje železnice po dolini Nadiže do Robiča in po končani vojni do Kobarida. Kar ni bilo moč doseči v mirnem času, je prinesla vojna. Prinesla je tisto železnico, za katero so se Beneški Slovenci več kakor petdeset let, vse od leta 1865, trudili in prosili. Tu ni šlo več za drag in tehnično težak povezovalni tir s ciljem povezave na Bohinjsko progo, temveč za preprosto in ekonomično ozkotirno železnico na parni pogon, zgrajeno predvsem za potrebe vojskovanja, ki so jih v tistem času gradili povsod, kjer je bilo to potrebno. Italijansko vojaško poveljstvo je z izgradnjo železnice hotelo logistično bolje ter redno oskrbovati enote svoje 2. Armade, ki je bila razporejena med Bovcem in Tolminom.

Izgradnja se je pričela proti koncu leta 1916 in je potekala zelo hitro. Sprva so položili tire gradbene železnice s širino 60 cm. Progo so položili do Robiča in čez mesec dni še do Sužida. Javno železniško progo do Robiča in kas-

Gradnja mostu čez Nadižo pri Poljani

neje do Sužida so začeli graditi vzporedno z izgradnjo gradbinske železnice. Proga je bila predana družbi Società Veneta že 1. maja 1916, ko verjetno še ni bila niti v celoti dograjena. Prve voznje pa so stekle šele v letu 1917. Za civilni promet naj bi progo odprli 1. junija 1917, prej naj bi jo v nujnih primerih uporabljala le vojska. Dolga je bila 24.500 metrov in je imela tirno širino 750 mm. Pri gradnji so delavci progo poimenovali »Caporetta«. Izgradnjo je nadzirala vojska, izgradnja pa ni smela ovirati obstoječe ceste proti Soški dolini. Potrebe po dovažanju vedno več vojaškega materiala na fronto so bile tiste, ki so terjale čim prejšnje dokončanje proge. Predvsem je vojska prevzela gradnjo mostov, telefonske in telegrafske povezave. Na progi, kjer se je delalo od jutra do trde noči, je bilo kmalu občutiti več napačnih in hitrih odločitev. Zato so morali že v letu 1917 izvesti popravke proge. Postavitev in koristnost proge se ni kazala samo pri prevozu vojaštva in vojaškega materiala, temveč je veliko pozitivnega prinesla tudi civilnemu prebivalstvu, ki je ob njej živelo. Če si stopil na postaji na vlak, si se brez težav pripeljal v Čedad, naprej v Videm in še dlje. Cena vozovnice Čedad – Robič je za prvi razred znašala 3,40 lir in 1,60 lir za tretji razred.

Začetek železnice je bil na postajališču Barbetta v Čedadu, ki je približno kilometer oddaljeno od glavne železniške postaje. Tu so bili tiri postavljeni tako, da so med normalne tirnice vpletli tudi ozki tir. Tako so na postajo z ene strani vozili vlaki z normalno tirno širino, na drugi strani pa so odhajali ozkotirni vlaki. Vlak je iz Barbette pot nadaljeval po levi strani glavne ceste do Šenčurja, naprej do Mosta, levo skozi vas po levem robu ceste proti Barnasu. Malo pred pokopališčem je prečkal cesto, zavil desno in preko železnega mosta prečkal Nadižo do sv. Kvirina. Cesta je tukaj zavila levo, železnica je nadaljevala pot desno do Špetra, nato desno po robu do Saržente in Petjaga. Ko je prečkala vas Lipa je proga nadaljevala pot po desni strani ceste do vasi Brišča in nato obrnila desno proti Podbonescu. Po nekaj deset metrih je prišla na levo stran do Loga. Na koncu vasi desno je prečkala cesto in po robu cestišča nadaljevala kak kilometer, kjer je zavila in prečkala cesto in po mostu Nadižo. Pol kilometra naprej se je preko mostu ponovno vrnila na to stran in do Štupce potekala po robu ceste. Od Loga

Proga pri vasi Štupca

naprej se je železnica skupaj s cesto podala v ozko sotesko Nadiže. Zaradi utesnenosti je bilo komaj prostora za cesto in progo, zato sta si cesta in železnica večkrat delili traso. Po nekaj kilometrih od Štupce je proga zavila levo, prečkala cesto in preko mostu peljala po dokaj odprti ravnini do postaje Poljana. Po približno dveh kilometrih je proga preko mostu ponovno prišla na levo stran reke in skupaj s cesto nadaljevala do Robiča. Tukaj je proga gostovala celo v porečju Nadiže. Po eni uri in 56 minutah potovanja se je pot vlaka zaključila na Robiču. Za Robičem je železnica zavila desno skozi podor Molida in potekala desno od ceste, ki vodi proti Sužidu. Pri kraju Pod kozlom je proga prečkala cesto in levo nadaljevala proti Sužidu. Od Sužida do Kobarida je proga peljala po ravninskem delu Kobariškega blata, kjer se je po dobrih 27 km končala. Problematični so bili nakloni proge. Vzpon je na nekaterih mestih dosegel 46 promilov, kar je malim in manj močnim lokomotivam povzročalo težave.

Po končani vojni so železnico podaljšali od Sužida do Kobarida v dolžini 3324 m in jo za promet odprli s 1. avgustom 1921. Postajališča so poleg Barbette, Štupce, Poljane in Robiča, ki so bila zidana, bila skromnejša. Na teh postajališčih so bili tudi stolpi z rezervoarjem za vodo. Na postajališčih sta bila poleg glavnega še vsaj dva stranska tira. Kjer ni bilo zgrajenih postajališč, se je v vasi vlak na določenem mestu ustavil, vkrcal potnike in nadaljeval načrtano pot. Zaradi pomanjkanja energije so na postajališčih omejili trajanje odprtja postaj. Odprli so jih le eno uro pred odhodom prvega vlaka in jih zaprli po odhodu vlaka.

Pri gradnji železniške proge je bilo potrebno zgraditi 45 m dolg predor pri vasi Štupca in veliko vsekov, podpornih zidov, škarp, večjih in manjših mostov, ki so prečkali reko Nadižo, potoke in grape. Da je proga lahko prečkala Nadižo so morali zgraditi več mostov. Od Čedada do Kobarida so zgradili in postavili 26 mostov in večjih ter manjših brvi. Ob velikih povodnjih so bili mostovi tudi večkrat poškodovani.

Lokomotive s tehniško karakteristiko Bt n2 so bile izdelane pod tovarniškimi številkami 1690-1699 že leta 1915. Dobile so serijsko oznako 9 s šte-

Vlak na postaji Robič

vilkami 90-99. Dosegle so hitrost 25 km/h. Lokomotive so bile dvoosne tenderke, osne obremenitve 4,5 t. Omejene količine napajalne vode in premoga so na progi povzročale zastoje, saj je morala posadka na lokomotivi na mnogih postajah dolivati vodo in dopolnjevati zaloge premoga. Lokomotive so na progi mnogokrat iztirjale zaradi slabe proge. Nekajkrat je iztiril tudi potniški vlak. Dne 5. maja 1920 se je zaradi močne burje eden od potniških vlakov iztiril in prevrnil. Na progi je bilo poleg lokomotiv v uporabi osem potniških vagonov tretjega in štiri prvega razreda. Vsi so bili dvoosni s 24 sedeži. Za sedeže sta služili dve leseni vzdolžni klopi. Stranišč vagoni niso imeli. Tu so bili še zaprti tovorni vozovi in vagoni za prevoz lesa.

Ob preboju fronte oktobra 1917 so s progo vse do novembra 1918, ko se je končala prva svetovna vojna, upravljali Avstrijci. Potem je progo zopet

prevzela italijanska vojska, ki jo je 1. avgusta 1921 predala podjetju Ercola Binetti. Od tedaj do zaprtja proge, je bilo to slabo obdobje vodenja železnice. Četudi le za dve leti je bila uprava Ercola Binettija v zgodovini največkrat omenjena kot slab gospodar. Preobremenjeno podjetje z dolgovi, oprema, ki je bila zastarela in nezanesljiva, slabo vzdrževanje, ki je povzročalo zastoje na progi in občasno iztirjenje vlakov je imelo za posledico nezaupanje ljudi v vožnjo z vlakom. Tudi denarni prispevek države železnici se je zmanjševal in je bil kratkotrajen. Majhen promet na progi, ki ni omogočal novih vlaganj, vedno večji promet z avtomobili, avtobusi in kamioni, je vedno bolj oteževal poslovanje družbe, ki je vsako leto bolj tonilo v rdeče številke.

Zaradi vsega naštetega je bila s Kraljevim odlokom številka 979 z dne 28. julij 1932 železniška proga Čedad – Kobarid ukinjena. Čez dobro leto, z novim odlokom kralja Viktorja Emanuela III., številka 1387, z dne 28. septembra 1933, pa tudi likvidirana.

Leta 1935 so bile pisarne in skladišča na postaji Barbeta predane firmi Rosina Pietro, Autoservizi. Prodali so barake, mostove, zemljišča. Kar niso prodali so dali v najem. Progo so demontirali in ostanke skladiščili skupaj z lokomotivami, vagoni in drugo opremo na postaji Barbeta. Kasneje so deponirani železniški material uporabljali za rezervne dele na drugih progah enake tirne širine. Prodaja je trajala vse do leta 1938. Verjetno je večji del zastarelega voznega parka končal kot staro železje v plavžu. Na progo Čedad – Kobarid nas danes spominjajo le ostaline na nekaterih mestih, stavbe postaj, slikovni material, nekaj dokumentov in knjiga, ki je koncem leta 2016 izšla z naslovom: TRENINO – VLAKEC.

40 let glasbenega šolstva v Benečiji

DAVID KLODIČ

Če je bilo leto 2016 skoraj preobremenjeno s spomini povezanimi s potresom, zdaj pa je čas, da se spomnimo na vse, kar je dobrega in lepega nastalo po takem hudem dogodku. Iz ruševin potresa, a tudi iz ruševin družbe, ki je morala prenesti težko povojno obdobje, se je v sedemdestih letih rodilo več društev in ustanov, ki so nekako steber Slovencev videmske pokrajine. Izmed teh je v letu 1977 nastala tudi glasbena šola pod okriljem Glasbene matice.

Bilo je meseca maja, ko so se začeli prvi skupinski tečaji, ki so potem uvedli v novo sezono, ko se je začelo sistemsko delovanje naše ustanove. Špeterska šola Glasbene matice je sicer začela svoje delovanje v bivši osnovni šoli v Petjagu, kjer je zaživela in rasla dobrih šest let kljub slabim bivalnim razmeram. A verjetno so v tistih letih realni problemi bili druge narave in nihče se ni preveč pritoževal zaradi slabega ogrevanja ali velike vlage v učilnicah. Dosežen rezultat je bil velik: kdo bi pričakoval, da bi v takem hudem obdobju otroci v revnih Nediških dolinah dobili možnost glasbenega izobraževanja? Samo "vizionarija" kot sta bila Pavel Petričič ali Valentino Simonitti s pomočjo profesorja glasbene vzgoje Nina Špehonje bi lahko prišli do takšnega rezultata. Želja, da bi dali alternativo našim družinam, da bi dali otrokom možnost druženja v pošolskih urah, da bi razširili ne samo glasbeno kulturo, a tudi ljubezan do svoje zemlje in tradicije preko petja in igranja instrumenta, se je takrat uresničila. Začela se je zgodba Glasbene matice na Videmskem.

Leta 1984 se je šola preselila v prostore, kjer je tudi danes. Različni so bili poskusi, da bi čimveč približali ustanovo otrokom in družinam. V osemdesetih letih je namreč šola imela svoje podružnice v Čedadu, na Lesah, v Škrutovem in v Oblici. Predvsem v zadnjem desetletju se je politika šole iz tega vidika spremenila in se je dejavnost skoncentrirala v Špetru. In to tudi ker je samo okolje doživelo veliko sprememb. Zdaj vsi otroci hodijo v šolo v dolino in je za družine, ki živijo v gorskih vaseh, celo lažje, če se otrok ustavi še nekaj časa v Špetru za glasbeni pouk. To pa nedvomno prinaša tudi veliko prednost za šolske načrte in v prvi vrsti za vse skupinske dejavnosti, ki se gotovo lažje organizirajo in vršijo, če hodijo vsi učenci v isto šolo z dobro opremljenimi prostori.

Politika naše ustanove se je v zadnjem desetletju osredotočila na tri cilje. Prvi cilj, ki je še aktualen, je širitev delovanja na vse kraje, kjer smo Slovenci prisotni v videmski pokrajini. Iz tega vidika je Glasbena matica leta 2008 napravila velik korak naprej s tem, da je odprla svojo podružnico v Terski dolini. Po uspešnem začetku se je entuziazem ohranil in se v Bardu delovanje plodno nadaljuje. Storjen je bil tudi poskus v Reziji, ki ni imel iste sreče, kot tudi v Tipani. Gotovo bo treba v teh krajih vztrajati, saj so razlogi neuspešnosti bili do zdaj bolj povezani s protislovensko politiko kot drugo. Drugi cilj je povezan z vlogo, ki jo imajo vse slovenske ustanove in društva, da bi ohranile in tudi ojačile uporabo slovenskega jezika. Če je na začetku GM bila skoraj edina ustanova, ki je redno in skozi celo leto delala z otroki, in je torej bila skoraj edini kraj, kjer so se otroci lahko srečevali s slovenskim jezikom kot učnim jezikom, se je njena vloga v zadnjem obdobju nekoliko spremenila. Po ustanovitvi dvojezične šole je glasbena šola postala ena od tistih priložnosti, ko se otroci srečajo s slovenskim jezikom in tudi z dejavnostjo ostalih slovenskih društev izven šolskih poslopij.

V zadnjem desetletju je šola GM v Špetru posvetila še večjo pozornost skupinskemu igranju, kar je spodbujevalno in didaktično zelo učinkovito. Glas-

ba je nekaj, kar večinoma delimo z drugimi. Res je, da veliko krat lahko igramo samo zase v intimnosti naše sobe in to včasih potrebujemo kot potrebujemo trenutke, ko smo sami s sabo v vsakdanjem življenju. Ampak se tudi dobro zavedamo, da, ko delimo kakšno izkušnjo, se ta predvsem na glasbenem področju takoj obogati. Prvi efekt potenciranja skupinskega igranja so bili projekti, ki so bili izvedeni na koncu šolskega leta (kot venček Bevkovih pesmi "Pastirci" za mali orkester in otroški zbor Mali lujerji, ali spevoigra "Krajica Vida"). Potem je nastalo kar nekaj mladinskih bendov, ki so potom drugih društev uresničili raznorazne pojekte (Senjam beneške piesmi v prvi vrsti, a tudi realizacija videospotov v sklopu projekta Mlad-in-action mladinskega društva Beneške korenine ter obmejni koncert Liwkstock, itd.). In končno smo lahko še najbolj zadovoljni z dejstvom, da smo v zadnjih desetih letih prišli do vrste odličnih kakovostnih rezultatov. Na naši podružnici v Špetru sta diplomirala dva pianista (dokler je bilo možno se prijaviti na izpite na konservatorij kot privatisti) ter še naša flavtistka in harmonikaš, ki sta končala svoje študije na akademiji. In potem se lahko pohvalimo s serijo nagrad, ki so jih naši učenci odnesli na raznih tekmovanjih.

Število učencev se je v zadnjih letih stabiliziralo. Če po eni strani prostori, ki jih imamo na razpolago, ne dovoljujejo večjega števila vpisov, je po drugi tudi res, da je glede šolske populacije odstotek otrok, ki se učijo na Glasbeni matici, res velik. Treba je podčrtati, da se je šolska ponudba stalno krepila: pridobili smo razred tolkal in trobente, uvedli smo tečaj diatonične harmonike, realizirali smo razne poletne delavnice (za solopevce v Hlodiču in v Špetru, za mladinski zbor v Bardu, za tolkaliste v sklopu festivala "Kras" v Špetru, itd.).

Prišlo je tudi do nekaj publikacij kot so zbirka beneških skladb za diatonično harmoniko ("Ramonika", 2011), cd-ja "Krajica Vida" (2016) in "Ramonika" (2016).

Nadaljevala se je konvencija z dvojezično šolo, v sklopu katere deluje otroški zbor "Mali lujerji" in so se vrstili razni projekti na glasbenem področju, kot tečaj za mlade violiniste.

V zadnjih letih je GM spet organizirala kratko koncertno sezono in dala možnost publiki, da lahko posluša kakovostno glasbo, in glasbenikom (med katerimi so v prvi vrsti prav profesorji), da se lahko predstavijo.

In še to. GM ima veliko prednost, da se ukvarja z mednarodnim jezikom, se pravi s glasbo. Zato je malo povsod bila in je še vedno spodbujevalni akter v naši družbi. Če se danes kot skupnost lahko ponašamo s skupinami kot so npr. mladinski bendi ali Barski oktet, to je v veliki meri rezultat prisotnosti in delovanja naše ustanove.

Razmislek ob stoletnici bitke pri Kobaridu

ZDRAVKO LIKAR

Stoto obletnico tako prelomnega zgodovinskega dogodka, kot je bila bitka pri Kobaridu – 12. soška bitka – je vsekakor treba obeležiti tudi v Trinkovem koledarju.

Sedanji negotovi čas pa terja tudi razmislek o vojnah in ne le o prvi svetovni vojni.

Prva svetovna vojna je globoko zarezala v življenje evropskih držav in narodov. Še opaznejše posledice je pustila na ozemljih, kjer so potekale frontne črte in kjer so se spopadale vojske.

Maja 1915 je Italija vstopila v vojno in svet ob Soči je postal krvavo bojišče. Od Rombona nad Bovško kotlino so se čez gore in planote do Jadranskega morja vili strelski jarki, v katerih so si stali nasproti italijanski in avstroogrski vojaki. Pravijo, da so se v letih vojne na tej fronti borili pripadniki 23 narodov. V enajstih italijanskih ofenzivah se je frontna črta le malenkostno spremenila. In to za ceno ogromnih žrtev.

Avstroogrsko poveljstvo se je zavedalo, da po uspešni 11. italijanski ofenzivi s prodorom na Banjško planoto, novega nasprotnikovega sunka ne bo preživelo brez velikih izgub. Zato so zaprosili za pomoč nemško vojsko. Skupaj so pripravili načrt, kako bodo zaustavili italijanske napade ter po možnosti prešli v ofenzivno držo. Zgornje Posočje so določili za območje, kjer bodo poskušali prodreti skozi italijansko obrambo.

24. oktobra 1917 se je na območju od Bovške do tolminske kotline začela odločilna bitka na Soči. Z napadi, tudi plinskimi, pri Bovcu in s prodorom

iz Tolmina ob Soči navzgor proti Kobaridu, je bil italijanski vojski zadan odločujoč udarec. Zmagovita 14. nemško-avstrijska armada je v nekaj dneh preplavila Posočje, zavzela mejne grebene Kolovrata, Matajurja in Stola ter se razlila po Furlanski nižini. Zaradi dobro pripravljene in izpeljane ofenzive, zaradi zemljišča, ki je ustrezalo napadalcu, zaradi slabo zasnovane in slabo vodene obrambe ter zaradi italijanskega vrhovnega poveljstva, ki je izgubilo nadzor nad umikom, so nemške in avstroogrške enote le v dobrih dveh tednih zavzele celotno Furlanijo in del Veneta. Nova fronta se je vzpostavila na reki Piavi.

Natanko čez eno leto, novembra 1918, se je fronta na Piavi sesula z italijanskim protinapadom. 11. novembra 1918 je bilo v Evropi sklenjeno premirje; napočil je varljiv mir. Pod pokrovom se je nabirala nova nevarnost, ki je že 1. septembra 1939 eksplodirala v drugem svetovnem spopadu.

Minulo 20. stoletje je bilo zelo krvavo. V dveh svetovnih spopadih, množici manjših vojn, v revolucijah in zaradi grozljive lakote je umrlo najmanj 160 milijonov ljudi. Kljub tem ogromnim žrtvam živimo v svetu le varljivega miru.

Danes divja okoli 30 vojn, strahovi pred novim globalnim konfliktom ali celo tretjo svetovno vojno so se spet prebudili s krizo na Bližnjem in Srednjem Vzhodu.

Bitka pri Kobaridu je pustila velik pečat v zgodovini vojskovanj. Predvsem pa je do temeljev pretresla italijansko družbo. Bila je največji možen potres, katerega popotresni sunki so trajali še desetletja. In še danes je med Italijani prisotno zlovešče ime Caporetto. Zato se nam samo po sebi zastavlja vprašanje, kaj prinašajo s sabo vojne.

Vojna je najbolj strašna stvar, ki lahko doleti človeka, narod, državo. Je poraz človeškega duha. V vojni privro na dan najnižkotnejše strasti, pa tudi najvišje vrline. Poteptano je človeško dostojanstvo. Strah se meša s pogumom, podlost s plemenitostjo.

Vojski se v vojni strastno oklepajo življenja. Naj navedem nazoren primer. V skupini trinajstih mladeničev v strašni bitki med italijansko vojsko in slovenskimi partizani na planini Golobar 26. aprila 1943 je bil tudi Cene

Logar. Nasprotnikov mitraljez je okoli njega pokosil vse njegove soborce. Ostal je sam. Trenutke pred skoraj zanesljivo smrtjo je po čudežnem preživetju opisal takole: »Neizrekljivo težko sem se poslavljajal od življenja. Živo sem čutil, da ni na svetu cene, ki bi odtehtala življenje. Tudi kot miška, ki je tekala okoli mene, bi rad živel, tudi kot mah pred menoj, le da bi živel. Čutil sem: kdor v boju umira, mora življenje le žrtvovati, le podariti za nekaj velikega. V tem navidezno živi dalje. Ne more pa mu biti odtehtano. Vsa družbena zunanost, udobnost, vse je izginilo v svoji vrednosti pred vrednostjo golega življenja. Nikdar se mi življenje ni prikazalo v tako elementarni svetlobi in brezmejni vrednosti, nedopovedljivi dragocenosti kot v tem trenutku. V pravi, živi, nepremagljivi svetlobi in žaru se neprecenljiva vrednost življenja prikaže šele tedaj, ko se mora človek resnično že poslavljati od njega. Nikdar nisem verjel, da more biti kdo do življenja tako brezbrizen, da rad umira za vsiljeno, abstraktno, neosebno nujo.«
(Cene Logar: Kako je bilo na Golobarju, Borec št. 4, 1973).

Tisto, kar je resnično prisotno v vsaki vojni, je strah vojakov za lastno preživetje. Koliko pa si jih želi umreti ali životariti kot pohabljenici? Lik vojaka, ki gre neustrašno v pekel in se iz njega vrne z nasmejanim licem, je utvara, ki je na žalost še vse prepogosto zasidrana v naših glavah. Tisti, ki so vstopili v resnični vojni pekel, se iz njega vračajo kot psihične razvaline. V nobenem drugem okolju ni mogoče bolje spoznati človeka kot prav v razmerah, ko je ogrožen njegov obstoj. Takrat maske padejo. Vojna je nenormalno stanje. Razvnete so strasti, sovražnost na eni rodi sovražnost na drugi strani.

Nekateri celo pravijo, da je bila prva vojna viteška, častna. A ni res! Bila je klavnica brez primere! Povsod po bojiščih je tekla nedolžna kri mladeničev. Vrstile so se decimacije med vojaki in med civilisti. Oficirji so svoje vojake streljali v hrbet, ker niso hoteli več v klavnico. Streljali in obešali so civiliste. Ko so se v kobariški bitki nemški in avstroogrski vojaki spustili s Kolovrata, Matajurja in Stola v Furlanijo, se je začelo ropanje, teror in uničevanje premoženja. Številna furlanska dekleta in žene so nemški in avstroogrski vojaki posilili. Tisoči beguncev in ogromno zajetih vojakov je umrlo v be-

gunskih in ujetniških taboriščih. Človek je tedaj zopet, kot že tolikokrat prej in velikokrat pozneje, vse do danes, postal povampirjena zver. Najdejo se tudi ljudje, so tudi med nami, ki vojno poveličujejo, jo kujejo v zvezde. Vojna je grozna, žalostna stvar. Prave brazgotine niso na obrazu ali telesu vojaka ali človeka, ki je vojno preživel, marveč v njegovi duši.

Ko po vojni preštevamo mrtve in ranjene, štejemo le ubite in telesno pohabljene. Pozabljamo na duševno ranjene. Pozabljamo na matere in očete, katerih sinovi in hčere so obležali na bojnem polju. Ni je hujše duševne bolečine kot je bolečina matere in očeta, ko mora pokopati svojega otroka. In milijonskim žrtvam vojn moramo prišteti še neskončne muke, žalost in obup milijonov mater, očetov ter drugih svojcev.

Na glas je treba povedati, da so za neznansko vojno trpljenje, grozo, okrutnosti in smrt odgovorni cesarji in kralji, vladarji vseh vrst, politiki, vojni dobičkarji in generali.

Ni je moči, ki bi se po sili in obsegu lahko primerjala z močjo generalov v vojnem stanju. Oni so gospodarji nad življenjem in smrtjo podrejenih vojakov. Vladarji in generali imajo na vesti žrtvovana življenja in oni so največji zločinci. Oni so iz normalnih ljudi napravili stroje za ubijanje. Kdaj se bodo spametovali?

Zakaj tudi danes vihrajo vojne? Ali res človeški rod ne premore dovolj modrosti, da se znova in znova podaja na morilske pohode? Doklej še?

Pravi obraz vojne je neskončno trpljenje in smrt. Živimo na prelepem planetu in smo odvisni eden od drugega. Zato je treba delati za mir, saj je mir poleg življenja samega največja vrednota človekovega obstoja!

Se kuha ujska

BRUNA BALLOCH

Se kuha ujska

Usi so nervozast. Judjə skriuajo pod zemjo, tuo kə veja vić: živəš, praščino, sierak, kampier... smo tu sred ujske. So prepeštalə naše troje, pouno an pouno sudade z mulnam an z municioni, dou an or po naše Doline! Judjə so užrašənə. Po njiuah usiečejo, prvežejo, vekopajo, olomejo an letijo damou z njuh košan pou praznin.

Dan Malinac re počaso tə od cierkue or, damou, or na Čelo.

Za njin redo dua karbinierjə na konju. Lej jeh, se so ustavelə pər temo star-čičo.

“Nunac, dost će bjet šnje za prit ou Subid?”

“Pou ure, ne vić.”

Tezje pomerkajo, tə na ərloj... paj še te star će nəki viedatə: “Še ja man nəki za uas uprašat.”

“Prašajte, nunac!”

“Kuo resta dielat ou Subid? Mata dobre novice?”

“Mogari! Nosemo dno pismo, kə kuažua də našjə, ni utečejo nazaj.”

“Oh muoj Buoh, kuo bo z nam! Mata jetə tje u Prosnət tod Subida, an zad naprej...”

“Ja, ja”. An potenejo redene konjan.

“Z Buan, alore Buoh uan di srejšo!”

“Adijo.”

Tuola son čula, pærkrita tu sierce, tu dne njiue.

Ja, kə son poznala ubi liepe an kratke troje an son miela dobre noue, son bla žej or na Uorhu, kər so pəršlə or tə dua karbinierja. So šlə tu dno tendo pravətə ufičalan, kuo so pərneslə “Dispaccio di resa!”

Etu se so blodil sodadjə, komandant an tə kriouzni tej ja. Nas je bieu dan cieu trop təh kriouznəh.

Intant kə smo etu merkal, je padu dan bengala blizu nas. Dan karbinier nan je jau, də je nauarno statə etu, də ni remo damou...

Damou rede kə smo šlə, smo žej čulə strejanje ubi močno an ubi bliž. Tu uasə so uorilə, kə će biet slaba ura, tə starə so jalə, kə ni slaba ura tuo, də je bombardament dou Kobaride. Ja son rauno ərznesla to novico še druzen... Tu hišah so blə zlo uštrašənə judjə!

Katastrofa

Ou Subide tə prvi sudadić, kə so pasalə tje məz Səbət, so dielalə dul judan, kə so milo merkal: “Bozə otroć!” An žene so letiele tu hiše po kako riec za jen dat. So ble buorje te pečene, dna čikera mlieka, dno jaje obarjeno, dna boća polente... Sudadjə so letielə dou po trojah, zatuo kə za njem so miel njeh sovražnike Auštrijane. So mielə nəme kožo an koščice uoku njeh, tako tuo, kə so nosilə, še lačne ko so blə, jeh je zaries unašalo.

Za njemə malo potən, so blə Auštrijane: “Grin... gran, grin gran, grin gran”, so košpal.

Kər so pəršlə tod Uarde san u uas, žej pər təh prvəh hišah se so postavələ an so uprašual: “Al sta veseli biet pod Auštrio?”

Judjə so muorlə uornit: “Ja smo veselə!” Se vie...

An so rauno kuazal judan, də ni ložejo tə na okna an or na pijole, plahute te biele an brisauke za stort usien viedatə, ke jen se smo podložlə.

Tə zadnjə Auštrijanə, kə so šlə san po Uarde, so neslə dno barelo an zuor, pou märtu, je bieu dan sudat, kə je ječu... So šlə dou po Patuočne an kər so pršlə dou pred hlieu Suru, pred kozjak, so uorlə tlata človieka za uso barelo tə na kop noja, kə je bieu tə sprej, an so šlə naprej. Te hćerə səbijške, kə so dale kiekri našən sudadićan, so šle an so rəštorale še Austrijana z dno čikero

mlieka: on je or zadru roke an jeh je zahualu vičkrat. Je mu pouno fiere... te človek, je mu polmonito. Druu dan so pāršlā puonj, pār te sreǰe: bounik je bieu šnje žiu!

Dou Maline

Ja son tiela use čut an vidat, tako son šla za njemə: se son ustavəla dou pār Škovertah. Je bla nuojć, kə so blə etu: no malo prej Taljani, malo potən Auštrijani. Judjə niso spalə, se vie: so stalə zatočenə te uoku teja užrašeno. Kak moǰ je šu uon na pot ledat. Ufičali so borlal na las njih kuazuanje, kak sudat je joku, kak druu je kleu: je šu daǰ... Škarponə, podkutə z brućam, so dielalə še vić šunšurja tə na kacən pledrade.

Zat, kər našjə so šlā naprej, za dno mala časa je blo use tiho, paj ni dəralo douo zatuo kə tə za našeh sudadah so letiel Auštrijani. So miel uoku njih dan telon təh čeranəh, kə jeh je pokriu tod laue dau do pod noue, paj našjə, buošćićə, niso miel taa jeh ni obran od uode. Še oblak je joku vidat dəšfato.

* * *

Kaubot se die, kə sviet je mikan... je ries! Sviet je zaries mikan! Dou pār Škovertah, dou Maline, je bieu, tu rətirade, še dan moment veselja. Auštrijani, kə so letiel za našem, kər so blə dou tən Borgu so vidalə tə na potah judjə, kə so merkalə njih pasač, ben, ćəta vieruat, kə dan sudat od Regio Esercito je spoznu tu tropu od judi dna človeika, kə je bieu nunac njaa sinu. Se so spoznal tə na dne fornaže, more biet ou Feldkirken. Veselja təh dveh je bla zlo velika paj kratka.

Simpər dou Maline, tu Batudićavən borgo, so pāršlā tod malijske cierkue dou, po tən troju, sudadje an dan ufičal od Regio Esercito, kə je vidu dnaa moǰa kə, pred hiše, je stru kotu od polente za sniest skorine. Ufičal a je prašu, mo jeh ni da njemo. Te moǰ mo jeh je dau an te ufičal, kə je bieu laćan, mo je dau vić ko dno kronu za njaa skorine. Zat veselo je šu dou po mostu hrustuć potən, kə jeh je ostru z dnin nuožićan.

* * *

Tu usace uasə dou na Laškən, je blo še vič konfužionu: judjə so utiekal pred Auštrijanam. Paj so še šli za njemə an se so ustavjal, profugi, tu kace velike uas. So neslə tod hiše, kar so molə: će so mielə dan čaroč ol dan uoz, so blə srejnə, će ne, so nosil njih fagote tə na hərbato. Son šla za njemə dan kos: dou na Taljament, kak je pustu no malo reči za ubi letiet. Pomerkan liepo an vidən, kə dna žena se je ustavəla, je šla dou na rieko an je or uzela dno božjomaltro, kə kak je pustu etu. Ja son vidala te križ an morən jat, kə je zaries liep. A drži kont Marisa, dou Ahtne. A je pobrala or nje nona an nesla za sabo.

* * *

Dəžertorje, tje u Fuojde, so ustavələ kolono austroungariko. Dan sudat, ufičal, kə je znu todešk, je mu potovat z njih kolonu paj ni, son vidala puono Fuojenə, kə so skočilə or na njih kamjone poune reči, kə Regio Esercito je ukradu, po kantinah, tu hišah...

An se so plačal za tuo, kə Regio Esercito je pokradu. Uaj će niso blə tako nardilə Fuojene: je tiela bit lakot ta črna žej prej ko 1917.

Je bieu še te, kə je jupu stat luoši z Auštrijani an je dəžertu. Son vidala, tek je pravu dan starac, son vidala, kə dnaa tlatəh dəžertorje so poslal ou Auštrijə, təh dnen kontadinan na dielo: boo mož, etu, je blo pieš ko na uijske! Je malo manjkalo ni umurje za lakotjo! Kak sudat se je san mutilu za ne biet abəl za uijsko!

* * *

Tje na koncu tlate prvə uijske judjə so usə ežaltualə an ćentalə tuo, kə so nardilə našjə sodadjə or na Fronto. Paj, tezjo, kə uijska je ošparala, niso tiel rado pravət za uijsko: so kapilə, kə uijska je dno strašəlo, kə ma, ne nəme sedan laue, ma le dost vič! An diela strah ubi ko Hudič!

Te trejč red judi poten je čentu po oštarijah piesme, kə so tərale srce, kə so ble učete tu trinčeah an so storle jokat materan, ženan an otrokan, kə niso poznal njeh ćac.

Or na Ćeniebuskən Uorhu

Je bla dna cierkvica an je šnje. Tu te hišece božje, dan san sudadić, dan artijer, za nahat ni utećejo ubi deleć, kə morijo njaa kompanji, se je ustauu nuotər an kər je vidu, kə redo za njemə Auštrijani, je počeu strejat tod oknah te cierkve. Je hitu strejat taz dnaa oknaca, je letu tə na to drue... to trejće an to četrtre za Auštrijanə, ni jupajo, kə etu nuoter je pouno sudade, kə etu majo puono municion... kə etu je dan forte...

Na koncu, Auštrijanə a so ubilə. Za spomin nan ostane tole pismo:

“Un fante improvvisatosi mitragliere, da questo valico per 36 ore col suo eroismo contestò il passo ed impedì l'avanzata ad un'intera divisione nemica, finché soprafatto dal numero venne travolto e trucidato in questa Cappelletta. Monte Ioannes, 26-27 ottobre 1917

Combattenti reduci e popolazione di Canebola, memori.”

* * *

Lej a obiešen za dan parakadute, or na Porčinjo je dan sudat, kə plenga: je Auštrijan! Enje je potipu zemjo. Je ries, je dan ufićal od Regio Esercito. Ja a poznan: je kont Arbeno d'Attimis! Zakuo or na Porčinjo? Se vidə, kə tor je mu njaa kolombaje. Je bieu Auštrijan, paj je prauu uselih tuo, kə mo se je zdielo pravo, našən sudadan, kə so uijskual žej tje čez Piave. Jen je pošiju novice z dnin kolombićan! Zatuo, kər se je pofnila uijska, tlate človek je bieu dekoran z dno medajo z našin krajan.

* * *

Ni blo kambjena Lira-Corona, vieš ma hći, se ni molo nač kupit tə na konfinah, tu invazion... alore judjə so plaćual z auorjan tuo, kə so tiel kupit ol

pruodat. Dna čedenca doua dan metro je bla za miero. So presieklə čedenco sekont, kə je vejalo, tuo kə so kupauual ol prodajal. Anzat ni blo šnje konca: kər judjə se so damou uračal, paj so blə pokradieni tod rəzbuojniki.

* * *

Nejčon pravətə za asalt z bajoneto!

Prej jen so dal dan gavetin konjaka an Buoh vie še, kuo je blo nuotər za ne bojo viedal, kuo dielajo tə sudadićə!

Početak uijske tje u Prosnide

“Mulatiero, kə peja tod Prosnida dou na Nedižo – mə pravijo – jo smo mi nardil: možjo, žene, čəće an otrocə. Na Nediže smo zazidali mi tudi Ponte Vittorio”. Tako počenja cortometraggio, kə merkan...

Pouno pouno sudadi hodijo čež celo uas. So ćerian tej njuh mulni. Nosijo na hərbato dan rusok pouan... ne vien kaa, paj jupan oblačilo, tende, žəvilo an reči za stat tu trinčeah. Sodadje redo naprej tiho, paj tə povišanə, komandantə, za se stort čut usien, borlajo močno njuh kuozuanje: “Alt... Avanti!... Aaaalt! Sciogliete le righe! Arriva il rancio!”

“Alt... Naprej!... Aaalt! Spartita se! Re rančo.”

An tako naprej.

Ja merkan tlate sudade doc, kə se vidijo, paj or na Štolne so mikanə tej mrauže. Uselih vidən, kə tə na te mulatiere njuh bajonete se laščijo pər sonco... Pot je nareta a zig-zag an je nimər pouno sudadi, kə redo or... Son merkala doc, kə Štol jeh je špoždru tə zat. Zat son pošlušala te prve kolpe, kə so zastrejal dnə an družjə: son viedala, ke streja, se son naučla! Kolp niso blə usi lih.

Ponoći je zlo ubi štrašna uijska! Žene an otroc so zaačalə pauce tu uha za ne kej čut ta rmenja an ta buskanja tə za oro. Je štrašno pošlušat an merkat! Kak človek joče... an otrocə z njem.

Te ubi težk spomin, kə man, ja tə na srci je tela... An počne, zame, spe moviola se zviat...

Vidən dna sudada našəh, kə je se ustauu na sred uasə: je pəršu tod Štola dou tu ritirade. Usi njaa kompanji letijo naprej, on je dou sednu... Ne more vić? Ne! Auštrijanə mo so ubilə njaa kompanja, kə je bieu zanj, ubi ko dan brat... an te sudat ne more pərdonat taa, an ne more prenest te težave. Čaka etu za ubit... te prva Auštrijana, kə pride predinj!

Čaka pər uode... zat re ubi tje, tje h hiše Kalištnave. Sedne dou, ustane or, re pred hišo Gabriele... Re nazaj za vidat, će redo Auštrijanə. Se uorne nazaj na njaa side təh uode an čaka... čaka. "Ah dobro, paj redo! Dobro!" Lože skleto kartuće tu sklop: roke mo se tresejo ou te prvi Auštrijan, kə pride predinj potene grilet. Pam... pam... pam...

Je padu Auštrijan ma je padu za njin še Taljan. Prosnijen, malo potən, so začel a pərmerkauat tu mraku, uoku tən zvierale, ubi tie... no malo ubi san... kə brez paža te sudat, dəšperan, je prašauu, ni judjo pojejo zanj. Njaa sienco so vidalə... paj tle, paj tiele...

Ospuot, potən je ženu to zvieralo, to kamunje etu uoku, z njaa štolu də viole an z ašperges tu roke. Je zavrtu ženan an otrokan, ni zmolijo kak rožar zanj an je šu damou pojoć še on. Zat te sience ni blo vić vidatə uoku zvierala.

Dou Maline, Forame

Dou Maline se naordajo an pravijo še, kə dan dan, dan sudat našəh, tu ritiradə je padu dou pod Landrəh tu dno jamo. Njaa kompanji a niso molə rauno uon vetenitə zatuo, kə so utiekalə... So pəršli nazaj a ledat druu dan, paj ni blo nəč kuo dielat zanj, kə je bieu mrtu. Te sudat se je klicu Rocco Briantino, se judjə naordajo.

Je blo dal '17, pravə dan druu Malinac, za liepo ohranit tuo, kə je ostalo Auštrijanan, so ložlə or na njeh turan, za ni se liepo vidijo, dvie plahute təh bieləh za stort zastopit Auštrijanan, kə so letiel tod Səbida dou, kə Malina se je rindela, se je podložla Auštrijanan.

Ni ģovalo nəč: so uorlə tod turna dou fin zuone za miet bront. Tele bot nəkidnə Malinci koražni so šlə tje u Čədad proteštəuat tu Komand auštrijanski. So poviedal še za məzerijo, za lakot kə judjo trpijo prvjet njeh su-

dadi, kə so use pobral an neslə utiekuć. Komandant jen se je smeju an jeh je mu za norca... tako tə Malinci se so uornil nazaj ubi žalostnə an rabianə ko prej.

Ricovero

Smo ćulə, kə momò uijsko nad lauo. Smo prosil Boa, nas ni rieši tod taa flağela, tako nuojć an dan səmo blə pokleknjenə pred njin, kə je bieu ešpo-nien tə na uotarju. An on nas je merku milo tod korena dou...

Smo vidalə sudade, puono sudadi, kə so hodil tje pod Oluje. So pobieral ka-munje uon s krila te ore, an so počel or dielat dan doh an rat šorok prestor liepo pərkrit, so naraunil no plačo tu host. Te prestor je mu majhane ok-naca, za korca je mu dno teraco. Tje u koncu uijske smo zdoviedal, kə te je dan špətau. Je bla sila, tako je zrastu or prece. Etu miedəhə so sprejemalə te sudade, naše sudade, kə Auštrijani so udarlə s sklopan, će so bli zlo stoućen jeh so neslə naprej... će ne, jeh so etu zmedejal an držal kak dan.

Kər je pəršla dəšfata, našjə sudadjə so pustlə use tek jen je blo kuaženo an so uteklə. Oni, an mi poten, se smo zablə za douo časa za rikovero... An te je počeu se zasuat no mor po bot, še zatuo, kə usak mo je odnesu tuo, kə mo je stalo pru. Səbijenə so vebieral an so nosil damou tu košah ne pejć opikane, kər so dielalə or malən an latarijo tə na tlu, an zuor škuolo za jen nardit s tem pejćam, liepe ćentone.

Nas tje na Oluj je zapušćena dna velika ruobja kamunja, kə host podjema šnje usak dan ubi.

Ogromno zgodovinsko in etnološko delo G. Antona Cuffola

GIORGIO BANCHIG

Benečani in na sploh vsi Slovenci dolgujemo gospodu Antonu Cuffolu veliko hvaležnost, kajti nam je z večletnim pisanjem dnevnikov, župnijske kronike, korespondence, kronike druge svetovne vojne ter z zbiranjem narodnega blaga in zgodovinskih dokumentov zapustil dragoceno pričevanje o domači slovenski kulturi ter o večjih in manjših dogodkih 20. stoletja v Benečiji.

Anton Cuffolo se je rodil 15. septembra 1889 v Pleštiščah (Tipana). Po osnovni šoli je v videnskem semenišču opravil klasične in teološke študije. Med njegovimi profesorji je bil tudi mons. Ivan Trinko, ki je bil za mladega Antona ne le učitelj filozofije ampak tudi skrbni mentor in zgled zavednega slovenskega duhovnika. Posvečen je bil 12. julija 1914 in zaradi vpoklica pod orožje je prvo mašo pel 14. julija, naslednjega dne je zapustil rojstne Pleštišče in se predstavil v vojašnico.

Med prvo svetovno vojno je opravljal službo vojaškega kurata na fronti v goriških Brdih, kjer je bil priča vojnim grozotam pa tudi nasilnemu obnašanju italijanskih vojakov do slovenskih domačinov. Po končani vojni je bil kaplan v Mirniku in obenem civilni komisar v občinah Dolenje in Kožbana. Na godu svetega Jožefa (19. marec) 1920 je prevzel dušno pastirsko službo v Lazah (Podbuniesac) in tam ostal do smrti - 13. oktobra 1959. Bil je pravi dobri pastir svojih župljanov v težkih časih fašizma, druge svetovne vojne in mračnih povojnih let. Branil je pravice Benečanov do rabe slovenskega jezika v cerkvi in se je skupaj s sobrati s spomenicami in

pismimi obračal na cerkvene oblasti s prošnjo, da bi bila krivična prepoved slovenskega jezika odpravljena. Med vojno je rešil Laze požara, ki ga je grozila nemška-kozaška komanda.

Vojni so sledila mračna leta Benečije. S pretvezo, da bi branile obmejni pas pred morebitnimi jugoslovanskimi napadi, so tajne organizacije namenile vso svojo "pozornost" do domačih slovenskih duhovnikov in zavednih Slovencev. Župnik Cuffolo je bil med tistimi, ki je bil vreden strožje kontrole, saj je le naprej pastoralno delo opravljal v domačem slovenskem jeziku in hvala svoji neupogljivi drži je postal referenčna točka beneških sobratov.

Anton Cuffolo je bil inteligenten in pokončen človek, radoveden in poln interesov, goreč duhovnik ves predan svojim župljanom. Zanimali so ga domača zgodovina, slovenski jezik in kultura, verski ter ljudski običaji in navade. Ker je to bogastvo ljubil in se je zavedal, da je v veliki nevarnosti pozabe in izgube, ker je bilo pod močnim pritiskom dominantne italijanske kulture in sovraženo od političnih oblasti, se je posvetil pisanju vsega, kar se mu je zdelo vredno omembe. Iz tega pisanja je nastal ogromen korpus rokopisov, ki predstavlja velik kulturni zaklad.

Prepričan sem, da je Anton Cuffolo po Ivanu Trinku najbolj markantna osebnost 20. stoletja na področju kulture v Benečiji.

V tem članku bom skušal sestaviti čimbolj popoln seznam do danes poznanih Cuffolovih objavljenih in neobjavljenih spisov, ki imajo neko razsežnost in zadevajo domačo slovensko kulturo in polpreteklo zgodovino.

1. *Libro storico della Cappellania/parrocchia di Lasiz* (Zgodovinska knjiga Lažanske kaplanije/župnije) v petih zvezkih (30,5 x 20,5 cm), ki jih hrani lažanski župnijski arhiv in se po znanstveni katalogizaciji z ostalimi dokumenti trenutno nahajajo v knjižnici videnskega semenišča. Cuffolo je začel pisati župnijsko kroniko po prihodu v Laze l. 1920 in končal tik pred svojo smrtjo l. 1959. V njej je v italijanskem jeziku zabeleževal pretežno župnijske in vaške dogodke, obiske imenitnih gostov, tja in sem se je spuščal v prebrisane komentarje; ko je šlo za ocene o osebah, je pisal tudi v slovenščini verjetno z namenom, da bi pisanje ostalo nerazumljivo italijanskemu

njemu nenaklonjenemu bralcu. V knjigi *Il duce lo vuole* (Špietar 1995, op. 9, str. 166) Faustino Nazzi piše, da obstaja originalna izdaja (»edizione originaria«) župnijske kronike, ki jo je po njegovem mnenju Anton Cuffolo napisal sočasno dogodkom. V naslednjih letih naj bi jo tja in sem popravil in dopolnil v protifašističnem duhu. Avtor ne omenja kraja, kjer se kronika nahaja, ne osebe, ki jo hrani.

2. *Moj dnevnik s pomembnimi dogodki od leta 1938 do leta 1946*. Rokopis obsega en zvezek (20,5 x 15 cm), ki ga hrani arhiv Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani. Dnevnik je bil prvič objavljen l. 1985 pri zadrugi Dom iz Čedadada, drugič l. 2013 v pregledani in dopolnjeni izdaji z opombami in analitičnimi kazali pri zadrugi Most iz Čedadada (uredil podpisani). Gre za privlačno in živahno pripovedovanje osebnih avtorskih doživetij, tragičnih dogodkov, ki so zajeli njegovo župnijo in Benečijo ter za kratke beležke o potekanju vojne na raznih frontah in o najvažnejših političnih spremembah v Italiji in svetu.

3. *La seconda guerra mondiale vista e vissuta nel focolaio della canonica di Lasiz* (Druga svetovna vojna kot sem jo videl in preživel v ognjišču lažanskega župnišča) v 3 zvezkih (30,5 x 20,5 cm), ki jih hrani lažanski župnijski arhiv. Dnevnik, v katerem je Cuffolo zabeležil dogodke od l. 1940 do l. 1947, ima podobno vsebino kot gor omenjeni slovenski dnevnik. Ne gre pa za prevod enega besedila v drugo, saj sta bila po mojem mnenju napisana v različnih obdobjih, kar je razvidno iz nekaterih neskladij, drugačne obarvanosti besedil ter razlike v poudarjanju določenih dogodkov. Besedilo je bilo objavljeno skupaj z zgoraj omenjenim slovenskim dnevnikom.

4. *Moj dnevnik*. Rokopis v slovenščini obsega devet zvezkov, ki jih hrani arhiv družine Cuffolo iz Plestišč. V njih je avtor skoraj vsaki dan, od 7. avgusta 1927 do 31. avgusta 1956, v slovenščini zapisoval beležke o svojem pastoralnem delovanju, odnosih s sobrati, dogodkih v svoji in bližnjih župnijah, obiskih, potovanjih, političnem in gospodarskem stanju v Benečiji ter širom Furlanije in Italije... Iz več razlogov lahko trdim, da gre za prvi in pravi Cuffolov dnevnik, na podlagi katerega je še leta potem zapisal gor omenjeno župnijsko kroniko in dnevnika iz časa druge svetovne vojne v

slovenščini in italijanščini. Gre za dragoceno pričevanje iz prve roke iz časa fašizma, druge svetovne vojne in mračnih let Benečije. Od meseca januarja 2016 besedilo delno objavlja štirinajstdnevnik Dom iz Čedadada (ureja podpisani).

5. *Guerra 1915-918* (Vojna 1915-1918). Rokopis v italijanščini obsega en zvezek (20,5 x 15 cm) napisan v italijanščini, v katerem je Cuffolo opisal dogodke, ki so se mu pripetili od julija do decembra 1914, se pravi o posvetitvi v duhovnika, prvi maši, izkušnji kot rekrut v Sacileju in pri sanitejcih v Bologni in Vidnu, pastoralni izkušnji v Prosnidu in Podklapu. Pisanje konča na 53. strani s podnaslovom *Una domanda al ministro* (Vprašanje ministru). Očitno je, da iz neznanih razlogov Cuffolo ni nadaljeval dnevnika. Rokopis hrani Cuffolova družina.

6. *Generalni notes in Ricordi di guerra*. Gre za manjši zvezek (14,5 x 10 cm), v katerem beremo kratke beležke, ki jih je Cuffolo napisal od 15. maja do 25. decembra 1915 o svoji žalostni izkušnji kot vojaški kurat na fronti v goriških Brdih (Vipolže), o koleri, ki ga je zajela prav tam, in o pastoralnem delu v Mirniku. Besedilo je bilo skoraj v celoti objavljeno v štirinajstdnevniku Dom iz Čedadada (1-14/2015, uredil podpisani). Rokopis hrani Cuffolova družina.

7. Korespondenca s slovenkim izseljeniškim misijonarjem Zdravkom Revnom (1921-2010). Gre za 75 osebnih pisem, ki jih je Anton Cuffolo naslovil g. Revnu od 17. marca 1951 do 19. avgusta 1959, kar je manj kot dva meseca pred njegovo smrtjo. Pisma v slovenščini (samo eno je v latinščini) obsegajo torej skoraj v celoti petdeseta leta prejšnjega stoletja in nudijo obširen vpogled v majhne in velike dogodke, ki so značilno zaznamovali težka povojna leta v Benečiji. V njih beremo to, kar se je dogajalo v mračnih letih, ko so tajne organizacije nasprotovale slehernemu priznanju slovenske manjšine v videnski pokrajini in so zaradi tega delale zgago med ljudstvom in širile laži proti slovenskim duhovnikom in zavednim Slovencem. Pisma je g. Reven izročil g. Jožku Kraglju, ki jih je nato zaupal zgodovinarici dr. Miroslavi Cencič; ona pa jih je darovala uredništvu »Doma«. Pisma je časopis objavil od 2. številke l. 2012 do 15. številke l. 2015 (uredil podpisani).

ni). Ker je Anton Cuffolo skupaj z osebnimi pismimi g. Revnu pošiljal tudi novice iz Benečije in komentarje za rubriko »Stric Jakob piše« v za beneške izseljence ciklostiliranem biltenu »Slovenski glas beneških Slovenju v Belgiji«, bi bilo zanimivo in nujno ves ta material uskladiti in skupaj objaviti. Celotno zbirko biltena hrani kulturno društvo Ivan Trinko iz Čedad.

8. *Oznanila za lažansko faro*. Gre za tri zvezke (20,5 x 15 cm), v katerih je g. Cuffolo vsaki teden v slovenskem jeziku in narečju zapisoval in ob nedeljah med mašo oznanjal urnike nedeljskih maš, večernic in žegna, maš med tednom, popoldanskih pobožnosti, devetdnevnic, verouka za otroke, molitve rožnega venca... Prvi zvezek se nanaša na leta 1921-1926, drugi 1927-1935, o tretjem v arhivu škoda ni sledu, četrti 1957-1956. Zadnje oznanilo je z dne 4. oktobra, se pravi devet dni pred Cuffolovem odhodom v večnost. Med oznanili zasledimo tudi krajše novice in komentarje o raznih dogodkih. Naj naveden le "novico" o prepovedi slovenskega jezika: »20. 8. 1933... Pro memoria. Vsled gonje nekaterih framasonov in kakega nevrednega duhovnika, poročnik orožnikov v Čedadu je dal strogo povelje slovenskim duhovnikom, da od danes morajo pridgati in učiti nauk le v taljanskem jeziku. Večina duhovnikov ni hotela podpisati predstavljene izjave ampak je podpisala izjavo (lastoročno), da cerkvena povelja sprejema le od nadškofa. Tukajšnji gospod danes ni pridigal, ampak le prečital sinodalne branje o porokah v taljanskem jeziku.« O tej zadevi je Cuffolo pisal tudi 8. oktobra istega leta: »Pozor. Tudi ob nedeljah ni kristjanskega nauka. Po orožnikih je prepovedan v slovenskem jeziku – orožniki so po hišah zaplenili tudi katekizme – kaj naj storijo sedaj duhovniki? Ali naj učijo taljanski jezik, ali večne resnice? Kdaj bojo kaj uredili v Vidmu in v Vatikanu?« (gl. G. Banchig, *Oznanila za lažansko faro. Ob 110-letnici rojstva in 40-letnici smarti pre Antona Cuffola* (Platišča 1889 – Čedad 1959), »Trinkov koledar 1999«, str. 71-77).

9. »Trinkov koledar«. V pismu z dne 28. 1. 1953 (gl. »Dom« št. 15/2012) je Anton Cuffolo g. Revnu poročal o izročitvi msgr. Ivanu Trinku prve številke »Trinkovega koledarja« v tarčmunkem župnišču, ob 90. rojstnem dnevu uglednega profesorja. Ko si je msgr. Trinko ogledal publikacijo, se

je obrnil na g. Cuffola in rekel: »Tist' lump tam!«. Torej sam Ivan Trinko je priznal, da je bil Cuffolo pobudnik in uresničevalec koledarja z zgodovinsko, versko, kulturno in socialno vsebino. Ne samo je lažanski župnik dal pobudo za koledar ampak je do smrti vanj tudi veliko pisal. A, kot piše Milko Matičetov, njegovi članki so brez podpisa.

Benečani in vsi Slovenci pa pogrešamo Cuffolove pisanje in raziskave o narodnem blagu, ljudskih pesmih, zgodbah, legendah, običajih in izročilih. »Primorski slovenski biografski leksikon« (3. snopič, Gorica 1976, str. 209-211) piše, da je del tega gradiva izšel v »Mladi setvi« (1947), v »Demokraciji« (1951) in v Turnškovem delu v štirih knjigah *Pod vernim krovom* (Ljubljana 1943) in da se *Zbirka ljudskih nabožnih pesmi* v rokopisu nahaja v osebni arhivu pokojnega msgr. Angela Cracine (1909-1992). Zbirko omenja zvesti Cuffolov župljan Luciano Chiabudini (1931-1999) iz Ščigli v knjigi *La chiesa e la parrocchia di Lasiz – Pulfero* (Viden 1997, str. 124-125). Avtor piše, da je Mjuta Specogna – Na klanc iz Čarnega Varha, ki je bila nepismena in je umrla l. 1951 stara 85 let, nečaku Antonu Cuffolu narekovala čez 300 poezij, pesmi in pripovedovanj ljudskega značaja, od katerih čez 100 nabožnih. Od Cuffola prepisani material so preučili strokovnjaki in akademiki, piše Chiabudini in trdi, da bi se nahajal v arhivih Cracinovih dedičev. Bivši podutanski župnik Rinaldo Gerussi se je pri njih zaman oglasil in zahteval, da bi to in ostalo gradivo iz podutanskega župnijskega arhiva vrnilo.

Nepozabni prijatelj Benečije akademik Milko Matičetov, ki je zelo cenil Cuffolovo raziskovalno etnografsko delo, je v »Slovenskem etnografu« (15/1962, str. 266) o beneškem čedermacu napisal naslednje: »Zvest naukom in zgledu svojega videmskega učenika Ivana Trinka, je štel za svojo dolžnost tudi to, da prisluhne ustnemu izročilu svojih rojakov in ga pomaga reševati za znanost. Laze pri Podbonescu v Nadiški dolini, Cuffolov dolgoletni sedež, so postale pravo informativno središče, kamor so se tako slovenski kakor furlanski etnografi osebno in pismeno zatekali po najrazličnejše podatke. In praznih rok ni odšel od njega nikoli nihče!«. Mati-

četov navaja pričevanje furlanskega etnografa Gaetana Perusinja, ki je v reviji »Ce fastu?« (5-6/1947) pisal o nekem anonimnem raziskovalcu iz Nediške doline, ki je zbral veliko število pesmi in okrog 200 poezij.

»Slovenski priložnostni izdajatelji Cuffolovega gradiva iz tistega časa (Zorzut, Turnšek in drugi) si glede zapisovalca niso delali preveč skrbi – piše Matičetov -. Najobsežnejšo objavo Cuffolovih zapisov menda še zmerom dolgujemo R. Lenčku (psevd. R. Lavrin – *Mlada setev* 2, 1947, št. 2–10, 141–148). Zaradi anonimnosti so nam še mnoge objave Cuffolovega narodopisnega gradiva in podatkov neznane. Lepo bi bilo, če bi kdo izmed njegovih ožjih rojakov preskrbel kar se da izčrpen bibliografski pregled njegovih spisov ali drobcev, raztresenih v vseh mogočih publikacijah (n. pr. v *Trinkovih koledarjih*). S svoje strani bi za tak pregled prispeval kar tukaj sledeče: *II tesar* II, 1950, nr. 1, 4–5; – *Alpes orientales* II, Graz 1961, 65; – moj *Sežgani in prerojeni človek*, Ljubljana 1961, 228 in 111, op. 56. Zaskrbljeni se vprašujemo, kaj je s Cuffolovo rokopisno zapuščino, kje so beneškoslovenske ljudske pesmi, ki jih je rajnik s tolikšno ljubeznijo zapisoval? Upajmo, da so varno spravljene, še najlepše pa bi bilo, če bi izšle v celoti, kot samostojna zbirka.«

Popolnoma delimo Matičetovo zaskrbljenost in željo, zato se z zaupanjem obračamo na vse, ki bi nam lahko pomagali, da bi se ta material vrnil v Benečijo, saj predstavlja neprecenljivo kulturno bogastvo in sestavni del identitete naše skupnosti in vseh Slovencev.

S tem ogromnim in dragocenim opusom se je res g. Anton Cuffolo izkazal občudovanja in hvale vreden ter se je zaslužil večjega priznanja in ugleda kot sicer. Če je hvala njegovemu pogumnemu uporju proti fašističnemu nasilju v času prepovedi slovenskega jezika postal heroj Bevkovega romana *Kaplan Martin Čedermac*, z njegovim pisanjem se je gotovo zaslužil, da bi po njem poimenovali kulturno inštitucijo, ki bi skrbelo za ohranjanje in preučevanje etnološkega premoženja Slovencev na Videnskem.

Izidor Predan – Dorič simbol neuklonljivega Slovencea

IOLE NAMOR

Lani avgusta je preteklo že dvajset let, odkar je na srečanju Slovencev na Matajurju umrl Izidor Predan – Dorič. Njegov nenaden odhod je imel v sebi nekaj simbolnega, saj je sklenil svoje življenje v trenutku, ko je zbiral misli, da spregovori zbranim. Umrl je na gori, ki je simbol Beneških Slovencev doma in po svetu, med svojimi ljudmi, tam, kjer smo zahtevali svoje jezikovne in vsesplošne pravice. Če za časa njegovega življenja so ga vsi poznali in spoštovali, tudi politični nasprotniki, danes so redki med tridesetletniki in dvajsetletniki, ki bi dobro vedeli, kdo je bil in katere so bile njegove zasluge. Namen tega prispevka ni zato priložnostni članek ob dvajsetletnici smrti, temveč priložnost, da osvežimo spomin nanj oziroma predstavimo lik Doriča in mračno ozračje, v katerem je deloval, mlajšim beneškim Slovincem, ki so se rodili, ali delujejo za kulturno rast naše skupnosti, v obdobju po sprejetju zaščitnega zakona.

Dorič je ena najzanimivejših osebnosti sodobne zgodovine Benečije. Njegovo ime je tesno povezano s kulturnim društvom Ivan Trinko in časopisom Novi Matajur. A nedvomno je bil eden od protagonistov naše povojne zgodovine, eden od utemeljiteljev zahtev in prizadevanj za priznanje narodnih in socialnih pravic slovenske manjšine v Videnski pokrajini. In to pot, marsikdaj trnovo in grenko, je ubral zelo zgodaj.

Že kot mladenič je stopil v stik s slovenskimi partizani iz beneškega prostora in ko je bil komaj 16 let star je že bil odgovoren za Zvezo slovenske mladine v Benečiji. Leto kasneje (1949) je sodeloval na zasedanju Demo-

kratične fronte Slovencev v kinodvorani Impero v Čedadu, kjer se je zbralo presenetljivo visoko število beneških demokratov in antifašistov. "Za praznovanje prvega maja 1949 je naša organizacija uspela spraviti v Trst dva avtobusa, približno 100 mladincev" se je spominjal Dorič. "Tja smo se pripeljali 30. aprila in prespali po zavednih in naprednih družinah. Naslednjega dne so nas razdelili v skupine po dvajset. Mojo je vodil pokojni prof. Zorko Jelinčič. Ogledali smo si Primorski dnevnik in tiskarno... Popoldne smo šli na Stadjon 1. maj... Več let zaporedoma smo se množično udeležili slovenskega tabora v Sovodnji ob Soči. Skupina mladincev naše organizacije se je bila udeležila političnega tečaja, ki ga je organizirala od polovice decembra 1949 do začetka januarja 1950. leta. Za par dni potem, ko smo se vrnili domov so aretirali mene in Sandra Zaninija iz Škrutovega zaradi ilegalnega prekoračenja meje. Mi pa smo šli do Kopra in se vrnili legalno, z dokumenti zavezniške vojaške uprave v Trstu. Držali so nas v zaporu tri dni". Sicer, kot je sam napisal v Novi Matajur, je bil "neštetokrat 'gost' kasarne karabinjerjev v Klodiču". Z zasliševanji so Doriča želeli ustaviti, čeprav so ga dobro poznali in vedeli, da se ne bo uklonil. Bolj kot njemu je bilo ustrahovanje namenjeno drugim mladim, da mu ne bi sledili. Njegovo politično delo se je nadaljevalo tudi v naslednjih desetletjih.

Izidor Predan je bil človek svetlih idealov, globokih prepričanj, a tudi velikega srca. V težkih socialnih in ekonomskih razmerah, v katerih so po gorskih vasicah živeli beneški ljudje, se je navduševal za komunistično idejo o pravičnosti, enakopravnosti in solidarnosti. Neumorno je deloval za uresničitev italijanske ustave, ki se je rodila iz Rezistence in se v tem okviru prizadeval tudi za priznanje, spoštovanje in varstvo slovenske manjšine in videnski pokrajini. Bil je ponosen na slovensko jezikovno in kulturno tradicijo, ki jo je podedoval od svoje matere. Doma so imeli knjige Družbe sv. Mohorja in na tistih straneh je vzljubil slovensko besedo ter odkril ljubezen do znanja. Družina je bila revna in ni imel možnosti šolanja. Bil pa je bister in nadarjen in je hitro razumel pomen kulture za lastno emancipacijo in napredek zemlje pod Matajurjem. Zato se je kot samouk vse življenje izpopolnjeval, v slovenščini seveda, a ne samo.

Ko so Vojmir Tedoldi, Mario Cont in drugi bivši pratizani ustanovili štiri-najstdnevnik Matajur, oktobra 1950, je bil Predan zraven in je hitro začel sodelovati s časopisom, obenem je delal kot slovenski aktivist na terenu. Že takrat je bil trn v peti nacionalističnim krogom, ki so poskusili utišati njegov glas. Zasedovali so ga in vseskozi mu nastavljali zanko, dokler se ni vanjo ujel.

V kriznem letu 1953, ko je bila napetost med Italijo in Jugoslavijo na višku, je bil obtožen vohunjenja. Ustavili so ga neko večer, ko se je vračal domov iz Gorice, kamor je hodil na lekcije slovenščine, in mu našli v žepu članek (z vsemi popravki njegovega profesorja), ki ga je bil napisal za Primorski dnevnik. V njem ni bilo nobenih posebnih podatkov, pač pa je povzemal to, kar so pisali takratni italijanski časopisi. Zato ga Primorski ni niti objavil. A je bilo dovolj, da so ga spravili v ječo, kjer je sedel od 23. oktobra 1953 do 7. maja 1954, sicer v preventivnem zaporu. A kot je v razsodbi jasno napisano "ni bil vohun ne v svojih dejanjih ne v namenih". Bil je pač žrtev hladne vojne, napetosti na meji in pritiskov nacionalistov.

"Moliti po slovensko je bil greh" je napisal Izidor Predan. "Poslati svoje otroke v slovenske šole v Gorico in Trst je bil zločin proti državi. Boriti se za socialne pravice delavcev, za oblast socializma in komunizma, je bil manjši greh, kot potrditi svojo slovensko identiteto. To je zanje (trikoloriste op. ur.) pomenilo izdajstvo domovine. Med tem so molzli Rim..."

"Biti Slovenec... posebno današnji dan pomeni trpljenje, odpoved, boj za naše pravice. Seveda, za takšne reči muoraš biti zvest idealist" je nekoč napisal.

Težka izkušnja v zaporu je v njem pustila nezaceljeno rano. Nikoli ni rad o tem govoril, a je veliko trpel. On in njegova družina. Vtisnili so mu pečat brezbožnega komunista, čeprav se je poročil v cerkvi, je bil vedno na strani ponižanih in občutljiv do socialno ter ekonomsko zapostavljenih, iz njegovega pisanja pa je vselej pronicalo učilo Kristusovega evangelija. Izkušnja v zaporu je seveda imela posledice tudi na njegovo politično življenje kot predstavnik Slovencev Benečije. Politični nasprotniki, trikoloristi so skrbeli, da so ob njegovih javnih nastopih, še posebej, ko je Predan kandidiral na

krajevnih in deželnih volitvah, letele nanj obtožbe vohunjenja in izdajstva. Vedno so ga skušali predstaviti v najslabši luči. A še bolj kot javno obrekovanje so nanj metala senco sušljanja in namigovanja. Eden od grobih napadov nanj, šele v začetku devetdesetih let na neki javni razpravi v Čedadu o zaščiti Slovencev, je spodbudil prof. Pavla Petriciga, da je v knjigi Pod senco trikolore pojasnil ozadja in vsebino procesa proti njemu.

Izidor Predan je vsekakor imel podporo med zavednimi Slovenci in preprostimi ljudmi. Nekaj tednov potem, ko se je vrnil domov iz zapora, je bil izvoljen v grmiški občinski svet. Dober mesec kasneje, 26. junija 1954, pa se je na pogrebu msgr. Ivana Trinka na Trčmunu poslovil od njega v imenu Beneških Slovencev. Bil je komaj 22 let star.

Naslednje leto, oktobra 1955, je bil med ustanovitelji prvega slovenskega kulturnega društva v videnski pokrajini, društva Ivan Trinko. Bil je dolgo let v njegovem vodstvu, najprej kot tajnik, nato kot predsednik in sicer v obdobju 1960-1973, ko je njegovo mesto prevzel Viljem Černo, on je pa začel urejati Novi Matajur, kasneje je v društvu deloval kot odbornik.

V šestdesetih letih je začel skupaj z župnikom sv. Štoblanka Mariom Laurenčičem s socialno dejavnostjo iz katere je kasneje nastal Patronat Inac. Vedel je, da revnim in zapostavljenim ljudem več pomeni pomoč pri reševanju težav z državno upravo kot ponujanje kulturnih dobrin. Zato je v okviru društva Ivan Trinko deloval na obeh ravneh.

Izidor Predan je bil med pobudniki in organizatorji kulturno-političnih manifestacij kot so Dan emigranta, Srečanje sosednjih narodov na Kamenici in drugih srečanj oz. prireditvev. Deloval je v okviru Slovenske kulturno-gospodarske zveze. Bil je glasnik potreb in zahtev Slovencev videnske pokrajine v italijanskem političnem ambientu in v Sloveniji. Rad je stopil na oder in v svojih nastopih je vedno govoril čustveno, s srcem, recitiral je pesmi Gregorčiča, Trinka... in tudi svoje verze, znal je biti tudi oster, včasih ga je zaneslo na solzavost, a je vedno podajal svoje misli živahno in barvito. Zato so njegove nastope vedno spremljali topli aplavzi. Znal je biti tudi duhovit in je rad bil med ljudmi, v veseli družbi, rad je s svojim močnim glasom zapel. Prepričan je bil, da "smieh je potreban kot voda in sonce".

In njegov širok in tudi razposajen smeh je ostal v spominu vsakega, ki ga je poznal.

Za orožje v svojem političnem delu je Izidor Predan izbral pero in besedo. Čeprav se je predstavljal kot kmet in je bilo pero premajhno v njegovih močnih in debelih rokah, čeprav brez izkušenj in s skromnimi sredstvi in močmi je v začetku leta 1974 prevzel skrb in delo odgovornega urednika štirinajstdnevnikarja Novi Matajur. Rad je pisal kot potrjuje bogato literarno delo, ki ga je ustvaril. A urejanje časopisa zahteva mnogo več od tega. Vendar je Dorič vedel, da je časopis potreben, da je potrebno vrednotiti in publicizirati delovanje slovenskih kulturnih društev in sredin, ki so v prvi polovici sedemdesetih let nastajala v vsem obmejnem pasu, zavedal se je, da je potrebno vse to delo povezovati in obenem ustvariti okvir, politično platformo Slovencev videnske pokrajine. In Novi Matajur, kljub pomanjkljivosti, je nedvomno postal glasnik zahtev in potreb naših ljudi, zagovornik njihovih jezikovnih, socialnih in ekonomskih pravic in interesov. Časopis je bil potreben in Predan si je naložil to nelahko breme.

V svojem publicističnem delu je znal biti prepričljiv, ljubil je tudi polemiko in trde besede, večkrat pa se je prepuščal liričnim tonom, vselej je znal biti ljudski. V glavnem je pisal v slovenščini, največ v "učenem" in nikoli banalnem dialektu. Njegova je prisposodba, s katero je odgovarjal obtožbi, da slovenska društva vsiljujejo slovenski knjižni jezik in "kvarijo" narečje: "dialekt je ščurak vode na koritu, če usahne studenac, zmanjka tudi voda na koritu".

Napisal je nešteto člankov, še najbolj posrečena pa je bila njegova rubrika Piše Petar Matajurac, kjer ga niso utesnjevali ozki okviri sprotnega političnega in vsakodnevnega dogajanja. V njej je polemiziral s političnimi nasprotniki - lep primer je prispevek z naslovom Ti povem jest, kaj je minoranza -, v katerem je na preprost način razložil slovensko slovnico in krajevno toponomastiko.

»Minoranca je teritorij, je zemlja, kjer starnjeno, kompaktno živi skupina ljudi, majhna al velika (niema pomiena), ki govori drugačen jezik od veči-

ne, skupina judi, ki ima za harbatam al pred trebuham nacion, kjer govore podoben jezik. Že viem, kaj mi bote poviedali: "Mi ne guormo takuo, kot na drugi strani!" Pa pomislite nomalo. Gor z Dreke al pa iz Matajurja varžem lahko kamen na Ravne in na Livak, takuo smo blizu. Več kot sto let se srečavamo skupaj, se pogovarjamo, pijemo in puojejmo in nikdar niesmo nugal tolmača, da bi nam pomagali med sabo se zastopit... Zakaj so oni, stuo metru od nas, Slovenci in mi ne?... "Minoranza" so ljudje, ki na svoji zemji molijo, puojejo svoje piesmi, ki imajo svoje navade, kulturo, jezik, življenje povezano z zemjo, kjer žive". "Minoranza" je naša gramatika. Kadar nas poslušajo Lahi se čudijo, ... kadar porčeš vsako volto drugač ime človeka: Marino, Marina, Marinu, z Marinam... Tuo je majhan koščic slovenske gramatike"... "Minoranza" je naše Sonce, naša Luna, naše Zvezde (saj ne muorajo bit ardeče). "Minoranza" so travniki, senožeta, rože, ki rasejo na njih: komarač, rogačica, tarpotac, petelin, pokrive... So gobe: štoruke, babe, kostanjuke, lesice, farlinke...«

V rubriki Piše Petar Matajurac je Dorič raziskoval in predstavljal drobce iz našega ljudskega izročila, razmišljal o usodi naše skupnosti in o svetovnem dogajanju, pisal je o naših ljudeh. Kot primer naj omenim zgodbo Romilda Mariniga iz Ažle, ki je v vojni bil "marešjal italijanske marine". Po kapitulaciji Italije je začel podpirati partizansko gibanje. Nacifašisti so mu prišli na sled in ga odpeljali v nemško koncentracijsko taborišče, odkoder se je vrnil bolan. Hitro se je povezal s progresističnimi italijanskimi in slovenskimi silami Benečije. Bil je med ustanovitelji Demokratične fronte Slovencev in kulturnega društva Ivan Trinko. Svojih naprednih idej ni skrival, a ni bil vpisan v nobeno stranko. Politični nasprotniki bi mu vse odpustili, a slovenstva niso. In so ga ekonomsko uničali. Ko je umrl, ga ni domači župnik hotel v cerkev, čeprav so njegovi prijatelji takrat stopili celo do škofa. Njegovo usodo je Dorič primerjal z usodo slavnega slikarja Renata Guttusa, ki je bil član komunistične partije in senator. Ko je umrl, je imel cerkveni pogreb. "Vi mi porčete: Petar so drugi cajti", je zaključil Predan. "Dakordo. Mislim pa, da je donas gor v nebesih glih tisti Buog, ki je biu lieta 1960".

Doric je napisal veliko poezij in pesmi za Senjam Beneške piesmi. Njegova je na primer himna beneških Slovencev Stopimo na dan, ki jo je uglasbil Ubald Vrabec. Posebno mesto v njegovem delu pa nedvomno ima gledališče. Imel je gledališko nagnjenje in je bil sam, že kot fizična pojava, s svojimi kretnjami in živahnim pripovedovanjem, teatralen. Nastopil je večkrat in v različnih vlogah. Predvsem pa je napisal pet gledaliških del. Prvo Moder hlapac (1970) je najprej uprizorilo Slovensko stalno gledališče, nato tudi Beneško gledališče, sledile so Beneška ojcet (1976, 1997), Emigrant (1977), Žganjarji (1978), Prepoved (1985) in priredba Kaplana Martina Čedermača (1980).

Njegov namen je bil napisati tudi otroško gledališko igro, a tega ni dočkal. Nameraval jo je ponuditi dvojezični šoli v Špetru, za nastanek katere se je zelo veselil. Končno so pridobili tudi beneški otroci možnost šolanja v slovenščini doma, kar njemu ni bilo dano, generacijam beneških otrok tudi ne, med njimi sta bila tudi njegova sinova, ki sta morala v zgodnji mladosti zapustiti družino in živeti v goriškem dijaškem domu.

Doric je bil zaveden Slovenec in strasten borec za jezikovne pravice in vsesplošni razvoj Benečije v težkih povojnih letih bokovske delitve sveta, hudega italijanskega nacionalizma na meji in v obdobju praznjenja beneških vasi zaradi izseljevanja, v času ko so bili potrebni žrtvovanja, velika notranja moč, prepričanje in idealizem. Podobna njegovi je bila usoda tudi nekaterih drugih Beneških Slovencev in nekaterih duhovnikov. Vsi so morali imeti nekaj junaškega v sebi, morali so biti trdni kot skala, da so zdržali in vztrajali.

Meja s Slovenijo je padla, časi so se k sreči spremenili, dosegli smo zaščitni zakon, kulturno in organizacijsko smo močnejši, čeprav naša skupnost še naprej usiha. A njemu in tistim, ki so se kot on borili za našo stvar v povojnem obdobju, moramo biti hvaležni, če danes lahko doživljamo svoje slovenstvo svobodno, normalno, kvečjemu kot stvar svobodne izbire, in slovensko šolanje kot nekaj danega, vsaj v Nadiških dolinah.

Rihard Orel (1881-1966)

Preučevalec Beneških Slovencev

JOŽE ŠUŠMELJ

Med pisci in glasbeniki, ki so zavzeto obiskovali Beneško Slovenijo in o njej pisali, zavzema pomembno mesto nadučitelj Rihard Orel. S tem prispevkom sem želel iztrgati iz pozabe pomembnega preučevalca Benečije in opozoriti na njegovo pisanje.

Rihard Orel se je rodil 29. novembra 1881 v učiteljski družini v Prvačini, kjer je obiskoval tudi osnovno šolo. Po osnovni šoli je obiskoval realko v Gorici in se po tretjem letniku prepisal na učiteljske v Kopru. Služboval je v Dornberku, Oseku, Višnjeviku in od 1910 kot nadučitelj v Šmarjah na Vipavskem. Ob učiteljevanju je ustanavljal pevske zборе in društva. Nato je dobil dopust za študij glasbene teorije na Dunaju, ki pa ga je vojna prekini-la. Po prvi svetovni vojni je učil v Štandrežu in Števerjanu. Fašistični režim ga je tako kot druge slovenske učitelje premestil v srednjo Italijo. Tam je pričel obiskovati in preučevati hrvaško manjšino v naseljih v Moliseju in o njej napisal več prispevkov. Spodbudil jih je tudi, da so pričeli izdajati svoje glasilo. Kasneje so ga premestili v Humin (Gemona). Tam se je njegovo preučevanje usmerilo v Beneško Slovenijo. Neštetokrat je obiskal vasi po Furlaniji in Beneški Sloveniji in zbiral ljudske pesmi, zgodovinske, etnološke in jezikovne posebnosti, ki jih je s pridom izkoristil v svojih objavljenih delih. Leta 1964 ga je v Gorici podrl motorist in zaradi poškodb je dve leti ležal v goriški bolnišnici, kjer je 11. januarja leta 1966 umrl. Pokopali so ga v Prvačini. Na grobu mu je govoril France Bevk.

To pisanje sem namenil predstavitvi njegovih pomembnejših prispevkov

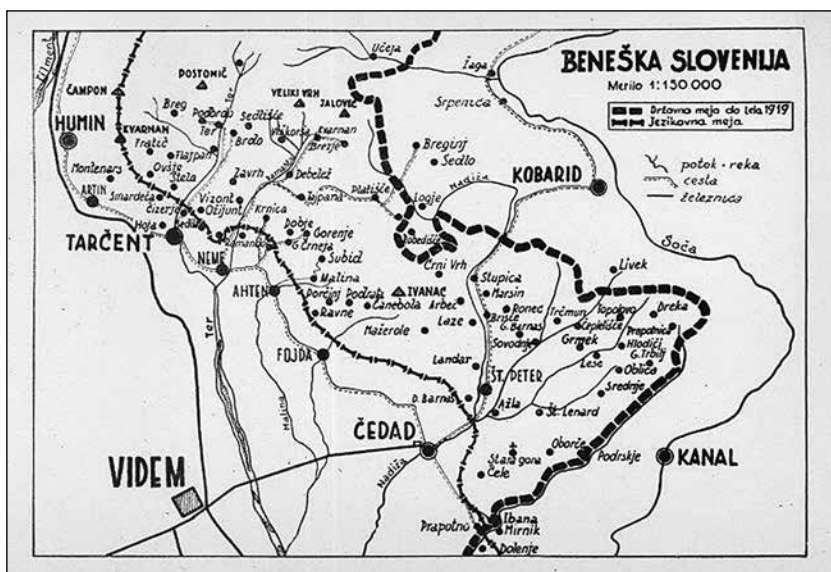

o Beneški Sloveniji in Goriški, čeprav je Orel bolj znan in uveljavljen kot zbiralec narodnih pesmi in napevov v Benečiji in v Prekmurju, pa tudi kot pisec skladb za orgle in klavir.

Prav učiteljevanje v Višnjeviku v Goriških Brdih je povezano s potovanji po Benečiji in zbiranjem narodnih pesmi. Njegovo najpomembnejše delo je zbirka *Slovenske narodne pesmi iz Benečije*, ki jih je priredil za moški zbor in obsega 64 napevov iz vasi v Beneški Sloveniji in 15 napevov iz Režije. Zbirko je leta 1921 izdala Glasbena matica v Ljubljani in spada med temeljne objave beneških ljudskih pesmi.

Kot učitelj na Goriškem je v Koledarju Šolske družbe sv. Cirila in Metoda za leto 1911 objavil prispevek *Slovensko šolstvo na Goriškem*. V članku je obravnaval šolske in narodnostne razmere v krajih ob jezikovni meji. Orel je skrbno preučeval narodnostno mejo med Slovenci in Italijani na Goriškem in v Benečiji in je v istem koledarju leto kasneje opisal jezikovno mejo na Goriškem in jo tudi vrisal na priloženem zemljevidu.

Preučeval je tudi slovenske naselbine v Furlaniji in o tem je objavil članek v

tržaških Razgledih z naslovom *O nekdanjih slovenskih naselbinah na Furlanskem*.

V tem obdobju je v Koledarju sv. Cirila in Metoda za leto 1914 objavil poglobljeno študijo *Narodnostno stanje Beneških Slovencev sedaj in nekdanj (Statistično zgodovinski očrt)*. Težko je v par besedah predstaviti to zanimivo delo, ki vsebuje veliko statističnih podatkov in razlag. Prispevek je dragoceno poročilo o narodnostnem stanju Beneških Slovencev v obdobju pred 1. svetovno vojno in o vzrokih upadanja njihovega števila. Navaja, da Beneška Slovenija meri približno 415 km² in jo je razdelil glede na zemljepisno lego in glavna narečja na 4 oziroma 5 okrajev (Čedad, Št. Peter Slovenov, Tarčent, Humin (Gemona) in Možnica (Moggio) za Rezijo. Našel je, katere slovenske občine spadajo v posamezni okraj. Po podatkih ljudskega štetja iz časa Beneške republike leta 1766, je na tem ozemlju živel 63.322 ljudi. Orel ocenjuje, da je bilo med njimi okrog 31.500 Slovencev in med temi okraji je bil čisto slovenski le šempetrski okraj, ki je leta 1766 imel 9645 prebivalcev, leta 1901 pa že 15.699. Ugotavljal je, da je sloven-

Ime občine in okraja	Družin		Skupno
	Slovenskih	Italijanskih	
a.) Šempetrski okraj			
Št. Peter Slovenov	573	16	589
Dreka	218	-	218
Grmek	261	-	261
Ronec	254	3	257
Št. Lenard	448	1	449
Sovodnje	297	2	299
Srednje	294	-	294
Landar	328	1	329
Skupno	2673	23	2696
b.) Tarčentski okraj			
Brdo	469	15	484
Platišče	540	20	560
Skupaj	1009	35	1044
c.) Čedajski okraj			
Ahten	295	16	311
Fojda	280	40	320
Torean	122	-	122
Prapotno	208	147	355
Skupaj	905	203	1108
č.) Huminski okraj			
Gorjani	112	3	115
d.) Možniški okraj			
Rezija	1077	6	1083

Skupaj slovenskih družin 5776

sko prebivalstvo imelo večji prirastek kot furlansko, vendar se je tudi bolj izseljevalo. Opisoval je razloge odseljevanja in število odseljenih oseb po posameznih okrajih in njihov odstotek glede na skupno število prebivalcev, pa tudi države, kamor so se odseljevali. Zanimiva je njegova ugotovitev, da so se na Slovenskem naseljevali le Rezijani.

Kot sam pravi, v spodnji razpredelnici navaja točne podatke o stanju slovenskih družin po ljudskem štetju leta 1901.

Orel je računal, da je bilo v družini povprečno 5,5 članov in tako je prišel do številke, da je leta 1901 v Beneški Sloveniji živelo 31.768 Slovencev, vendar je ocenil, da jih je bilo še več, saj so ostale še nekatere pretežno ali deloma slovenske vasi izven tega območja.

Opisal je tudi nekdanja slovenska naselja v Furlaniji in zgodovino njihovega nastanka.

Ob zaključku je ugotovil, da se poitalijančevanje polagoma nadaljuje. Ljudje so se oprijemali furlanščine, da bi se razumeli s sosedi. Tudi pomanjkanje slovenskih duhovnikov je prispevalo svoje in zaključuje, da »dokler bodo po slovenskih vaseh v Benečiji slovenski duhovniki, se ne more govoriti o kakem uspešnem napredovanju potujčevanja« in »da bodo Beneški Slovenci ostali vsekakor ohranjeni«.

V tržaški reviji *Razgledi* je leta 1949 (št. 6 – 7) objavil obširno študijo *Terski Slovenci*, v kateri je objavil tudi zemljevid Beneške Slovenije s slovenskimi imeni krajev. Ta zanimiva in poglobljena študija je izšla tudi v samostojni knjižici. V njej Orel opisuje zgodovino in potek naseljevanja »Tarčentskih« Slovencev, ki se imenujejo tudi Terski Slovenci. Pri pisanju se je skliceval na župnijsko kroniko iz Brda (op. Barda). Opisuje zgodovino, število prebivalcev in narečje, ki ga govorijo, in druge etnološke in jezikovne značilnosti posameznih krajev. Orel je razdelil beneškoslovenska narečja v štiri skupine: idrijsko, ki ga govorijo v vaseh ob reki Idriji in je podobno narečju na goriški strani od Korade do Kolovrata; šempetrsko ali nadiško v vaseh nadiške doline, rezijansko, ki je popolnoma ločeno od drugih, in tersko. Ugotavlja, da se narečja močno prepletajo s furlansko govornico, pa tudi furlanščina je pomešana s slovenskimi besedami. Omenja tudi nekaj primerov

govorice v terskem narečju. Na koncu študije navaja slovenske občine in naselja v njih, fotografije posameznih krajev ter zemljevid Beneške Slovenije z označeno jezikovno mejo.

V Koledarju Osvobodilne fronte slovenskega naroda za STO za leto 1949, kasneje preimenovanem v Jadranski koledar, je v krajšem prispevku *Nekateri božični, novoletni, velikonočni običaji v Beneški Sloveniji* opisal običaje ob teh praznikih. Opisuje čiščenje in pospravljanje hiše. Dan pred božičem je gospodinja napravila »gubacanje«, ki ga je zavila v testo in skuhala štruklje. Z njimi je obdarovala tudi »koledarje«, ki so prišli voščit novo leto. Opisal je »ufar« med polnočnico v cerkvi, ko so verniki šli okrog oltarja in polagali na oltar dar v denarju. Dekleta in fantje so se za ta dan lepo oblekli in posebno dekleta so se bahala z novimi oblekami. Na večer pred novim letom so šli fantje na »koledo« po vseh hišah v vasi. Na čelu skupine je nosil fant na okrašenem drogu razsvetljeno zvezdo in zvonček. V vsaki hiši so zapeli pesem o Kristusovem rojstvu, ki jo je v notnem zapisu tudi objavil. Dekleta so kolednikom natresla v vrečo orehe, jabolka in druge dobrote, gospodar pa jim je ponudil kozarec vina. Na večer pred Sv. tremi kralji pa so na gričih prižgali kresove.

Najlepše so praznovali velikonočne praznike v cerkvi sv. Ivana v Landarski jami, kjer so bili cerkveni shodi. V Platiščih je bila navada, da so cerkveni ključarji spekli za vsako družino v vasi hlebec kruha. Ko so se na veliko soboto zopet oglasili zvonovi, so si ljudje umili obraz. Na veliki četrtek so otroci po »gloriji« vrgli kamenček čez glavo, da se poleti med pašo ne bi živini in pastirjem približale kače.

Leto kasneje je 1. maja 1950 v jubilejni številki Primorskega dnevnika (št. 119, str. 13 – 149) objavil potopis *Na prostranih planjavah Bernadije ležita vasici Zavrh in Vizont*. Orel je v tem prispevku opisal vožnjo po »cestni železnici« iz Vidma v Tarčent in potovanje po planoti Bernadije. Opisuje vasi Brdo, Sedlišče in Viskorš, zlasti pa Zavrh. Vas Zavrh je pogorela in so jo na novo pozidali. Štela je 121 hiš s 113 družinami in 384 prisotnimi prebivalci, ostali do števila 480 so bili na delu v tujini.

Izseljevanje se je pričelo po letu 1866. Možje in dekleta so odhajali spomla-

di na sezonsko delo in se jeseni vračali domov. Zasluženi denar so pošiljali staršem za preživljanje. Vsa dela na polju so opravljale ženske, starci in otroci. Ljudje so zaradi težkega dela kmalu ostareli, posebno ženske. Ugotavlja, da je bilo kljub ročnemu obdelovanju zemlje vse lepo obdelano. Svojih pridelkov niso prodajali, temveč so jih zamenjevali za koruzo in druge pridelke iz ravnine v Torlanu, Nemah ali Tarčentu. Zamenjevali so seno, drva in kostanj. Živine niso veliko redili, največji kmet je imel po dve kravi. Možje, ki so prebili večino življenja v tujini, so se običajno na starost vračali domov, čeprav so vedeli, da ne bodo imeli lahkega življenja.

V kraju Zavrh so takrat imeli šolo z dvema učiteljema. Doma so govorili le v slovenskem narečju, pouk pa je bil v italijanščini. Enako je veljalo za cerkev, kjer niso poznali niti kratke slovenske molitvice. Narečje je bilo dobro ohranjeno in je bilo podobno onim po drugih vaseh Terske doline, posebno narečjem v Brdu, Teru in Sedlišču, vendar z zelo prisotnimi furlanskimi besedami. Bilo pa je bližje slovenskemu jeziku kot narečje v bližnjem Vizontu in deloma potujčenem Ramandolu, Sedili, Štebi, Flajpani, Ovšju in ob skrajni jezikovni meji v Bregu. Orel je po pripovedovanju domačina v beneškem narečju opisal požar v vasi. V narečju je opisal tudi oblačila žena ter druge narečne značilnosti Terske doline. Med domačimi običaji je opisal tudi koledovanje otrok ob novem letu, ko so šli voščiti od hiše do hiše, pa tudi druge navade ob procesijah, nevihtah, vraže in pustovanja. Opisal je tudi ohranjena slovenska imena krajev, spreminjanje slovenskih priimkov v italijanske in druge krajevne značilnosti, npr. v Zavrhju je opisal tri podzemne jame.

Na kratko je opisal tudi vas Vizont in ugotovil, da se tam neha slovensko narečje. Nekateri naj bi še govorili slovensko le v gornjem naselju, ob cesti pa naj bi govorili le furlansko, prepleteno s slovenskimi besedami.

V Jadranskem koledarju za leto 1954 je objavil prispevek *Zanimivosti iz plebiscita o pripadnosti Beneške Slovenije*, v katerem je analiziral dogajanja pred plebiscitom. Ob tem je ugotavljal, da je zlasti med delom duhovščine obstajalo nezaupanje do nove države Italije, ki naj bi bila liberalno usmerjena, medtem ko je bilo ljudstvo naklonjeno Italiji. Tako je *Giornale di Udine*

1. oktobra 1866 napadel slovenskega duhovnika, ki je nasprotoval priključitvi k Italiji. Ob tem pa je zapisal, »da tamkajšnji slovenski prebivalci ne poznajo druge kulture in izobrazbe kot laško in da so bile njihove koristi vedno povezane s prebivalci Furlanije. Poleg tega, da imajo tako narečje, da se med seboj (op. z ostalimi Slovenci) ne razumejo in niti ne vedo kje je Ljubljana.«

Pred plebiscitom je vladalo praznično vzdušje in zborovanja je spremljalo pritrkavanje zvonov. V razglasih je bilo poudarjeno, da pomeni glasovanje za Italijo, »da smo gospodarji na svoji zemlji in označuje prehod iz hlapčevstva v svobodo, od ubožstva k napredku Italije.« Orel je tudi zapisal, da so v Št. Petru Slovenov (S. Pietro degli Slavi), kot je bil tedaj uradni naziv središča Beneških Slovencev in so ga že leta 1867 preimenovali v S. Pietro al Natisone, na predvečer plebiscita na bližnjem hribu prižgali velik kres in označili z velikimi črkami »SI« kot svojo pripadnost italijanski kraljevini. Navaja tudi število oddanih glasov po posameznih občinah. Proti je bil oddan samo en glas in tega je oddal župnik Bledich v Št. Lenartu, duhovnik, ki ga je napadal Giornale di Udine.

Orel ugotavlja, da italijanski časopisi niso mogli zamolčati, da živijo na tem ozemlju Slovenci, vendar so ob tem poudarjali, da so po kulturi in mišljenju Italijani in patrioti. Obstajal je določen pritisk na volivce, vendar bi bilo napačno sklepati, da je bil ta pritisk odločilen za izid plebiscita. Rezultat plebiscita je povsem logična posledica takratnega političnega in socialnega stanja. Ocenil je tudi, »da smo bili v tistem času na začetku preporoda pri Slovencih, ki je najprej zajel meščanski sloj in je prodiral iz osrčja Slovenije proti obrobnim pokrajinam v krajšem ali daljšem obdobju. Zato ne moremo pri Beneških Slovencih tiste dobe, razen pri nekaterih prosvetljenih posameznikih, govoriti o narodni kulturi, še manj pa o politični zavesti slovenske narodne skupnosti.«

V Jadranskem koledarju za leto 1961 je v prispevku *Rezijanska deželca (Narodopisni in jezikovni oris)* opisal zgodovino naselitve Rezije in posebnosti rezijanskega narečja. Menil je, da so Rezijani ohranili svoje šege in navade bolj kot katerakoli slovenska pokrajina. Naštel je vrsto jezikoslovcev, ki so

proučevali rezijansko narečje. Opisuje življenje družin v pastirskih kočah na pašnikih. Petje spremlja Rezijane povsod: na paši, pri delu, v gostilni in zvečer doma. Pravi, da med petjem radi zavriskajo. Pojejo pesmi predvsem z ljubezensko vsebino. Slovenskih pesmi ne pojejo. Radi tudi plešejo in imajo svoj poseben ples rezijanko. Rezijani so živahni in temperamentni in so navajeni trpeti.

Orel je menil, da so se Rezijani naselili istočasno z drugimi Beneškimi Slovenci. Njihovo narečje ima mnogo podobnosti z narečjem terskih Slovencev, vendar je v stoletjih zaradi zaprtosti območja postalo svojstveno narečje. V času Orlovih obiskov so v družinah in med seboj govorili rezijansko. Primerjal je rezijansko narečje s terskim ter ugotavljal podobnosti in razlike. V prispevku je objavljen tudi zemljevid Rezije z večjimi naselji in cestami.

Objavljeni članki Riharda Orla so dragoceni dokumentarni zapisi o Beneški Sloveniji, ki jo je v svojem času v prvi polovici 20. stoletja stalno obiskoval. So dokument takratnega časa.

Opomba: Imena krajev so navedena tako, kot jih je zapisal Rihard Orel.

Dr. Ivo Juvančič o Beneških slovincih in njih sosedih

BRANKO MARUŠIČ

Dr. Ivo Juvančič je bil Bovčan. Le Kaninovo pogorje ga je ločilo od Rezije, od Žage pri Bovcu pa je po dolini Učje navzgor prišel med Terske Slovence, še južneje navzdol pa med Furlane. Njegova navezanost na ta zahodnoslovenski prostor ni imela meja in predaha, posvečal se mu je v svojem raziskovalnem delu, ki je imelo temelje v zgodovini, a se je širilo samodejno še na druga domoznanska področja.

Na Miklavžev večer leta 1899 rojenemu Juvančiču ni bila zgodovina poklicna izbira. Po končani gimnaziji, ki jo je obiskoval v Gorici in Ljubljani, se je podal na študij bogoslovja. Po prvem letniku, ki ga je dokončal v Gorici, je šolanje nadaljeval v Innsbrucku, kjer je doktoriral. Službeno pot je začel na nadškofijski gimnaziji v Gorici, kasneje je postal profesor na goriškem bogoslovju. Po koncu druge svetovne vojne je zapustil duhovski stan, se konec leta 1946 preselil v Ljubljano, kjer je kot ahivar in knjižničar služboval najprej pri Znanstvenem inštitutu slovenske vlade in nato v Muzeju narodne osvoboditve ter od leta 1957 na Inštitutu za narodnostna vprašanja, kjer je kot znanstveni sodelavec deloval na »zahodnem oddelku«, se posvečal dogajanjem preteklih dni in tudi sodobnosti, zlasti zahodne Slovenije. Umrl je v Ljubljani 22. avgusta 1985.

Poglavitni problemi, ki jih je dr. Juvančič raziskoval in o njih tudi pisal, so bili povezani z zgodovino druge polovice 19. in celotnega 20. stoletja. To so slovenski narodnoosvobodilni boj med drugo svetovno vojno na Primorskem in v Ljubljanski pokrajini, italijanska država in njena zunanja in notranja po-

litika, italijansko-slovenski odnosi skozi zgodovino (risorgimento, iredentizem, fašizem), prva svetovna vojna, cerkvena in krajevna zgodovina (Bovško, slovenska Benečija, Rezija, Furlanija). Ta koledarski prispevek je namenjen predvsem obravnavi Juvančičevega raziskovanja preteklosti Beneške Slovenije in njene soseščine.

Dr. Juvančič se je razmeroma pozno oglasil kot publicist. V letih 1929 - 1930 so njegovi publicistični prispevki izhajali v tedniku *Novi list* in mesečniku *Družina*, obe periodični izdaji sta imeli svoj sedež v Gorici. Potem, ko je glasili fašistična oblast ukinila, je sledilo desetletno obdobje, ko ni smel legalni slovenski tisk v Italiji izhajati. Juvančič ni imel več priložnosti, da bi objavljaj. Ponovno se je pričel oglašati po končani drugi svetovni vojni, najprej s člankom v *Trinkovem zborniku* (1946), izdala ga je Gregorčičeva založba v Trstu in pokazal je, da mu je Beneška Slovenija dobro poznana. V čustev polnem zapisu se je najprej spomnil svojega prvega srečanja z Ivanom Trinkom: »visoko na Livku. Ob bivši avstrijsko-italijanski meji. Kvišku je moral on in kvišku jaz, a gledala sva na njegov svet in na moj goriški in slutila sva onkraj Krna vse ostalo in vedela; to je naše.« Juvančič je v tem prispevku, ki ga je naslovil *Čez hribe*, razmišljal o gorah, ki so pred tujci rešile Slovence izginotja v dogodkih preteklosti. Toda gore in hribi so Slovence med seboj tudi ločevale, dočim se je v dolinah odvijal boj za narodov obstanek. Juvančič je svoje razmišljanje zaključil z upanjem, da ne bi Slovenci prehajali v bodoče preko meja in da bi pot iz Trčmuna v Prešernovo Vrbo, »ki je tako kratka in je bila vendar dolga, postala prosta in ljudstvo ob njej svobodno.«

Slovenske gore in doline so večkrat vzpodbudile Juvančiča k razmišljanju, »kako so se mi razodele gore« (Primorski dnevnik, 1963, št. 96), zlasti takrat, ko je v njegovih razpravah – nastajale so v veliki meri na podlagi arhivskega gradiva in bile namenjene predvsem Primorski med drugo svetovno vojno pa tudi obdobjem pred tem – našla mesto tudi zemlja ob Nadiži in Teru. Zanimala pa ga je tudi prazgodovina, antični čas ter srednji vek, zlasti mnogi nerazrešeni problemi, skušal jih je pojasnjevati.

Za knjigo *Beneška Slovenija* (Gorica 1950), ki sta jo uredila Goričana Damir

Feigel in Viljem Nanut, je prispeval daljše poglavje *Narodnoosvobodilna vojna*. Besedila ni podpisal, očitno zato ne, da ne bi njegovo sodelovanje pri knjigi zaradi zapletenih razmer v Videmski pokrajini in zaradi takratnih težkih odnosov med Italijo in Jugoslavijo, nakopalo nevšečnosti izdajatelju knjige (knjigarna G. Carducci iz Gorice) in urednikoma. Po tem začetku se je k zgodovini partizanskega boja v Beneški Sloveniji povrnil še s članki in razpravami kot je bila objava *Kako je rasel uporni duh v revnih vaseh Beneške Slovenije* (Primorski dnevnik, 1952, št. 265) v kateri ni želel »pisati o sodelovanju beneških Slovencev v narodnoosvobodilnem boju. Tudi ne o tem, kako so sprejeli prepoved svojega materinega jezika v cerkvi; o tem se je že zadosti pisalo. Pokazati pa je treba nekaj dejstev, o katerih se še ni pisalo, ki so pa značilna za zadržanje naših bratov na skrajnem zapadu in jasno pričajo, da beneški Slovenci, kljub temu, da so bili nasilno odtrgani od tesnejše povezave z našim ljudstvom ob Soči, so se le znali na svoj način upirati italijanskemu fašizmu in italijanskemu šovinizmu, ki jih je hotel poplaviti v morju italijanstva. Vsaka prilika je beneškoslovenskemu ljudstvu prišla prav, da so pokazali svoj odpor in svoj upor.« V članku je navedel nekaj primerov nasilnih dejanj italijanske oblasti v času od začetka druge svetovne vojne do kapitulacije Italije in končal članek v duhu časa: »Zadnje dni smo slišali, kako jim demokratična republika ob blagoslovu škofa Nogare odpira otroške vrtce v – italijanščini! Koliko časa še bo moral beneški Slovenec čakati na svojo pravico?«

Sledili so nato članki o Marku Redelonghiju in o njegovem očetu, o »mladosti in starosti beneškega ljudstva« (Jadranski koledar, 1952), o vključevanju Benečanov v slovensko partizansko vojsko ob kapitulaciji Italije jeseni 1943 (Ljudska pravica-Borba, 1953, št. 194; Primorski dnevnik, 1953, št.197; Matajur, 1958, št. 21). O Beneški Sloveniji med NOB je pisal tudi v beograjski *Vojni enciklopediji* (1958, 1970), omenjal jo je v člankih o prvi svetovni vojni v Posočju: *Tudi v gorah se je zgodovina prelamljala* (Primorski dnevnik, 1965, št. 168–172; Planinski vestnik, 1972).

V reviji *Znamenje* je leta 1977 izšel Juvančičev članek *Beneškoslovenska duhovščina*. Spodbudil ga je odlok videmskega nadškofa Alfreda Battistija z

dne 25. marca 1976 o rabi slovenščine v bogoslužju, kar je pomenilo, da je odpravljen ukaz državne oblasti iz leta 1933 o prepovedi slovenskih pridig. Juvančič je v daljši razpravi prikazal zgodovino slovenske Benečije s posebnim poudarkom na verskih in cerkvenih problemih. Končal je z letom 1945. Zato pa je razmere po tem letu označil: »V zadnjih treh desetletjih so Beneški Slovenci zelo veliko doživeli. Prvo desetletje je bilo za zahodne in beneške Slovence doba težkega spora o naši zahodni meji. V drugem desetletju smo doživeli zблиžanje s sosednjo Italijo v odprti meji in Londonskem memorandumu. V Benečiji se je premaknilo na političnem in prosvetnem področju. Znova se je pojavil list Matajur, ki je začel izhajati v dobi narodnoosvobodilnega boja. Beneška duhovščina v tej dobi ni imela lahkih dni. Italijanska desnica, ostro antikomunistična, je našim duhovnikom očitala vse, samo tistega ne, kar so res bili. Ker so bili in hoteli ostati Slovenci, so jih obmetavali z izdajalci. V tretjem desetletju, ko je papeški prestol zasedel Janez Dobri in sklical II. Vatikanski koncil, je našim beneškim bratom zopet vzkliklo upanje. Vnovič so se vzdignili Čedermaci in začeli izdajati verski listič Dom... Vse to je privedlo do tega, da se je videmski nadškof po onem pismu v decembru 1976 udeležil celo javnega delovanja beneškoslovenskih zdomcev in jim vsaj nekaj stavkov spregovoril v njihovem jeziku.«

Problem beneškoslovenske duhovščine je obravnaval tudi v članku *Z ljudstvom, za ljudstvo* (Matajur, 1970, št.17). V zapisu *Višarske zgodbe* (Planinski vestnik, 1972) pa se je posvetil Slovincem v Kanalski dolini in posebej omenil duhovnike, ki so službovali na Višarjah, zlasti duhovnika Natalija Monkarja iz Laz pri Podbonescu, najbolj zaslužnega za obnovo v prvi vojni porušenega višarskega svetišča.

Juvančičevo pisanje o Beneških Slovencih se je samodejno dotikalo Furlanov. Zanimal ga je izvor furlanskega ljudstva, zato je posegal v antične čase in v srednji vek. Tako tudi v članku *Srečanja v preteklosti* (Srečanja, 1967, št. 7 članek je predelan izšel v *Prešernovem koledarju* za leto 1969). V njem se uvodoma spominja svojega srečanja z zgodovinarjem Pier Silveriem Leichtom, raziskovalcem furlanske zgodovine, državnim poslancem, izvoljenim na listi fašistične stranke. Srečala sta se v gorskem svetu zaho-

dnih Julijcev, med Višem in Montažem. Potem ko sta se seznanila, sta v pogovoru začela nehote govoriti o položaju Slovencev pod Italijo: »Sodim in bi prisegel, da [Leicht] ni bil fašistični duh, v katerem mi je govoril, pač pa duh neke resignacije, 'božje vdanosti', ki govori iz vsakega zavednega furlanskega človeka, moža in žene, fanta in dekleta. Ko sva govorila o nas Slovencih, je menil, da se moramo pač vdati, da nas Goričane, Tržačane in Furlane čaka ista usoda. Ob ognjiščih bomo še lahko čebljali po naše, pripovedovali si bomo pravljice, zapeli kot Furlani 'sot le nape' [...] Ni me prepričal, čeprav smo bili Slovenci pod Italijo že takrat pod 'ono nujnostjo'. Govoril sem in dokazoval sem, da Slovenci nismo ljudstvo, da smo že kulturen narod s svojo malo, a zdravo in kar za 'eksport' zrelo slovensko literaturo. Omenil sem italijanske prevode Cankarja, Tavčarja, Bevka. ... Mož je ostal pri svoji nujnosti, kateri pač podležejo mali pred velikimi. Vendar se mi je zdelo, da je imel bolesten prizvok njegov glas, prizvok furlanske usode... « Ivo Juvančič je v nadaljevanju članka s primeri iz zgodovine raziskoval elemente sožitja nekdanjih prebivalcev današnje zahodne Slovenije in Furlanije in se vprašal, »ali ni morda v značaju našega Goričana, Brica, Vipavca in Benečana nekaj, kar je ostalo od teh srečanj s starimi narodi.« Svoje poglede na furlansko-slovensko sožitje je nato predstavljal v razpravi *Furlani naši mejaši na zahodu* (Srečanja, 1968, št. 12). Prikazal je prizadevanje Furlanov za vlogo furlanščine v javnosti in pri tem pomislil na Beneško Slovenijo: »Mogoče bo ob tem furlanskem naporu vzšlo sonce tudi slovenščini, na zemlji pod Matajurjem, kjer je delal in pel Ivan Trinko, ki se je trudil tudi za furlansko ljudstvo [...]. Furlani ga štejejo za svojega, dasi mu priznavajo njegovo slovenstvo, kar je potrdil videmski liberalni list *Messaggero Veneto* ob proslavi stoletnice plebiscita za Italijo«. Neobjavljen je ostal Juvančičev pregled *Italijansko katoliško gibanje v Furlaniji in Julijski krajini* med letoma 1898 in 1943, ob še nekaterih drugih rokopisih, kot je npr. raziskava iz leta 1969 o južni Tirolski med letoma 1945–1969, gre za primerjalno študijo povezano s položajem Slovencev v Italiji. Daljšo razpravo o odnosih južnih Tirolcev in primorskih Slovencev do Italije (»poskus komparativnega zgodovinskega pogleda na trikot nacionalnih in državnih odnosov«,

je objavil v reviji *Problemi* (1967, št. 57–60). Razprava je temeljna študija za obravnavo italijansko-slovenskih razmerij skozi stoletja in uvaja bralca z ugotovitvijo: »V odnosu narodov igra afekt, čustvo, svojo vlogo. Ljubezen do domovine, do mere upravičena, je vsem nacionalizmom bila gibalna sila. Menili so, da ji mora ustrezati kot sestavna komponenta sovraštva do soseda. [...] Nimamo pa še podrobnih študij, ki bi prikazale, koliko je npr. l. 1866 vplivala italijanska meščanska propaganda na Beneške Slovence, samo odpor do [habsburške] monarhije ni mogel odločiti«.

Sosedje Beneških Slovencev so pa bili tudi Tolminci, Kobaridci in Bovčani. Juvančič jih je v svojih objavah, katerih izhodišče je z mnogimi neznakami prekrita prazgodovina (Tolminski zbornik, 1975; Goriški letnik, 8/1981; Zgodovinski časopis, 1984), imenoval kot Gorjane.

Dr. Ivo Juvančič je nastopal tudi kot predavatelj in govorec na zborovanjih, predavateljskih večerih in okroglih mizah. O Beneški Sloveniji je tako spregovoril v razpravi z naslovom *Slovenski narod danes v Ljubljani*, 12. maja 1969 (njegov poseg objavljen v reviji *Anthropos*, 1969). Na srečanju predstavnikov primorskega periodičnega tiska 8. maja 1971 na gradu Kromberk pri Novi Gorici, se je oglasil v diskusiji. Primerjal je položaj Južnih Tirolcev in Beneških Slovencev in med drugim menil, »da beneških slovenskih ljudi ne moreš opredeliti ne z vidiki socializma ne z vidika nacionalizma. Tam živijo še v čisto fevdalni dobi, ker niso doživeli narodnega preporoda.« Te Juvančičeve nekoliko groteskne besede je slišal tudi urednik Doma Mario Laurenčič, ki je nato v razpravi povedal, da želi glasilo, ki ga ureja, sodelovati z vsemi strujami in strankami z namenom, »da obnovimo živo slovensko besedo povsod v slovenski Benečiji« (Srečanja, 1971, št. 29–30).

Dr. Ivo Juvančič sodi v tisto vrsto matičnih Slovencev, ki so od Jerneja Kopitarja, Stanka Vraza in Matije Majarja, od prve polovice 19. stoletja dalje, raziskovali zahodnoslovenski prostor onkraj Kanina, Stolovega pogorja in Matajurja. Pomembno pa je, da so se kasnejšim slovenskim raziskovalcem pridružili tudi beneškoslovenski rojaki, ki so skupaj z znanstveniki iz drugih dežel Evrope, ustvarili do danes pomembno zakladnico predvsem domoznanskega gradiva o Reziji ter o krajih ob rekah Nadiži in Teru.

Muzej rezijanskih ljudi Projekt “Zverinice tu-w Reziji”

LUIGIA NEGRO

Muzej rezijanski ljudi je bil ustanovljen leta 1995. Tri leta kasneje smo odprli prvo muzejsko zbirko v dolini pod Kaninom z namenom, da bi ohranili vse to, kar je bilo možno, saj je bilo po potresu iz leta 1976 veliko starih predmetov uničenih ali izgubljenih. Muzej je v vseh teh letih pridobil od domačinov na tisoče predmetov, del katerih smo tudi razstavili v začasnih prostorih muzeja v montažni popotresni hišici v Bili.

Od letos naprej pa bo muzej še bolj bogat, ker ob materialnih predmetih ima tudi posebno sekcijo posvečeno bogatemu domačemu ustnemu izročilu. Kako je prišlo do tega?

Pred leti je bil na osbiku v Reziji znani slovenski arhitekt iz Benecije. Iskali smo staro hišo, kjer bi lahko uredili nove muzejske prostore in zato smo ga bili povabili za kak nasvet. Opozoril nas je, da je Rezija znana predvsem zaradi treh kulturnih izrazov: za glasbo in ples, za pravljice ter tradicijo brusacev. Takrat glasba in ples sta že imela lepe prostore v kulturnem domu na Ravanci, kjer je tudi sedež folklorne skupine. Tudi brusaci so imeli svoj muzej na Solbici. Vprašanje je bilo, kako ovrednotiti svet rezijanske pravljice. Naš gost nam je svetoval tudi naj okarakteriziramo muzej.

Ideja se nam je zdela dobra in pametna. Vsi lepo vemo, koliko je Rezija poznana po vsej Sloveniji prav zaradi čudovite knjige pravljic “Zverinice iz Rezije”. Knjigo je leta 1973 pripravil akademik dr. Milko Matičetov in vsebuje šestdeset pravljic iz naše doline. Po njej je slovenska televizija kasneje objavila tudi lutke. Seveda je to pomenilo veliko promocijo rezijanske

kulturne dediščine in same Rezije v Sloveniji. Dejstvo pa je, da je v Reziji vedno manj pravljíčarjev. Tudi zaradi tega smo se odločili, da bomo sledili nasvetu arhitekta in v našem muzeju posvetili posebno sekcijo pravljícam. Odlično priložnost za to nam je leta 2013 dala Dežela FJK, ko je objavila razpis o projektih posvečenih ohranjanju kulturne dediščine v okviru sredstev iz zaščitnega zakona številka 38/2001. Muzej je takoj pripravil projekt z naslovom “Zverinice tu-w Reziji” in predložil prošnjo. Odgovor je bil pozitiven.

Projekt je predvidel ustanovitev komisije strokovnjakov: povabili smo arhitekto Donatello Ruttar, avtorico Muzeja SMO, profesorja Roberta Dapita, ki se že mnogo let ukvarja z ustnim izročilom Rezije in je bil tudi sodelavec dr. Milka Matičetovega ter etnologa Andreja Furlana, ki je leta 1998 sodeloval – v okviru tretjega Mladinskega raziskovalnega tabora v Reziji – pri postavitvi prve muzejske zbirke.

Projekt je predvideval več dejavnosti. Najprej raziskavo in pridobitev pravljíc po arhivih, knjižnicah in po internetu ter digitalizacijo avdiogradiva, ki ga hranijo Muzej in druge kulturne sredine v Reziji. Nabrala se je stotina pravljíc in pripovedk. Na podlagi tega gradiva smo pripravili tudi razstavo s panoji in slikami. Razstava je razčlenjena v štiri glavna poglavja: pravljíce, pravljíčarji, strokovnjaki na področju ustnega izročila in pravljíce danes. Razstava je postavljena v Plocovi hiši na Solbici.

V sobi posvečeni pravljícam so predstavljene pravljíce oz. njihovi protagonisti: Lisica in Volk, Gardinica, Dujak, Dujačesa, Linčica Turkinčica. Lepa Vida, Dardej, Löl kotlec, Kodkodeka in drugi.

V drugi sobi so v središču pozornosti pravljíčarji in načini pripovedovanja. Vsi vemo, kako je pomembna umetnost pripovedovanja. Nekoč, ko ni bilo televizije, je bilo veliko pravljíčarjev in pripovedovanje zelo razvito in razširjeno. Dandanes pa ni več tako. Po domovih ne pravijo več pravljíc, največ se berejo.

Za tiste ki še radi pripovedujejo pa so razni festivali, na primer pripovedovalski festival v Sloveniji.

V tretji sobi predstavljamo strokovnjake, ki so se s tem poglavjem ljudskega

izročila doline pod Kaninom ukvarjali. Prve rezijanske pravljice je leta 1876 objavil jezikoslovec Jan Baudouin de Courtenay v knjigi *Rezija i Rezijani*. Slovenski akademik Milko Matičetov pa je bil tisti, ki je največ in najdlje raziskoval na tem območju. Pravlјice v Reziji je začel zbirati leta 1962 in je veliko krat obiskal našo dolino in njegove informatorje. Z njim je veliko sodeloval tudi prof. Roberto Dapit, ki se s tem še danes ukvarja. Omeniti je treba tudi dragoceno delo profesorja Pavleta Merkuja.

Četrto sobo pa smo posvetili pravljicam danes. Nekoč so babice pripovedovale, danes imamo na razpolago knjige, Dvd, kulturne dogodke vezane na pravljice, itd. V tej sobi je tudi stalni arhiv rezijanskih pravlc, ki ga nameravamo dopolnjevati.

V hišici na dvorišču, tako v kuhinji, “pri govorečem ogledalu”, kot v spalnici nad njo, “pri govorečem ogledalu”, je možno poslušati domače pravljicarke. Projekt nam je omogočil tudi delno ureditev novih prostorov v tej hiši na Solbici.

V okviru projekta je bil pripravljen tudi katalog, ki je napisan v domačem narečju, v knjižni slovenščini, italijanščini in angleščini.

Hvala temu projektu smo torej uredili prostore in postavili razstavo in arhiv, ki bo privlačna tako za domačine kot za zunanje obiskovalce. Poleg tega bomo lahko še naprej zbirali pravljice in bogatili vsebino Muzeja rezijanskih ljudi. S tem pa, seveda, si želi Muzej obogatiti tudi kulturno – turistično ponudbo Rezije.

Predstavitve sekcije in razstave sta predvidena za konec marca 2017 ob svetovnem dnevu pravlc.

Ukić nu lisīčica

PRAVICO JĚ JO PRAVILA MARIJA TIGAWA

Alora injyn čon ti račyt no kratko pravico.

To jě pravica, da kako to jě ta-na světo, da kako be mël nat oğone öči.

Alora bil Ukić nu Lisīčica, wsak po svěj to bilo. To šlo nu šlo šinkě to se srětlo ta-na ni kročeviji.

Alora Lisīčica rakla tu-w Ukića:

“Bundi koparinčić!”

“Bundi ötra. Z kiraa kraja stě paršlã?” rëkel Ukić tu-w Lisīčico.

Na raklã: “Si paršlã lě si krej, ja si pranola wsë, mo ja nïsi molã nalëst nikar nu ja si pa lačna nu pa žbo ano injyn ja na vin da kě myn tyt žbatinet za morët nalëst kej, kako kôkoš nu pokrest kě kej”.

A rëkel: “Pa ja, pa ja nïsi nalizel nikar, mo... – a rëkel da – injyn so štiri poti, kiro be matě wöjo tyt?”.

Viš bila ta kročevija, ki so štiri poti, to tëshë semafero itò za kazet.

Na raklã: “Kabe be vï tël me konšiljet bojě vï! – Lisīčica na rakla tu-w Ukića – kabe be vï be me konšiljel vï?”

A rëkel: “Ja na vin, ki vï stě bojě žvelt niköj ja, stě bojě inteligente. Kiri be krej jě bojě živina, bö kej za morët nalëst?”

Na rakla Lisīčica: “Cüjtě čon wes poslet ja, ki ito vï na retě za nikar. Tastě vï ano ja čon jet lě so pot però ko to bo žvëčara čewa spet se nalëst izdë ano matě mi račyt čí stě nalizel kej”.

Ano ukić wzel to pot, ki lisīca mu pokazala nu šel nu ko a paršel dö-w den

ödž a viděl od dalěč da jě na valika, valika skala nu ko a paršel dölo isi skali to počalo öwket da:

“Oděěěj mi!” – na wso lawo da – “oděěj mi!”, (ki itadej ma bi romonilo wsě), da: “Oděj mi!”.

Ukić se wstavitl, a rēkel:

“To mörě byt pa kaka živina za morět sněst” mo da kucě be a ma obratit wun inotako skalo za morět vigat tö ki di da “Oděj mi”.

A se wstavitl nu talukol dělel nu se obraćel nu cūkel nu mišel šinki a pozdinol nu mojo iso pěnc nu počaso, počaso da a čě jo obratit, mo ko a jě jo wzđinol na pul jě vilězla na valika kaća ano na šla ta da na ma ja piknot.

Ko wun viděl, da na šla ta da na ma ja piknot, a spūstil pěnc. Na bila pul won ano pul nutor: nutor na nī molà tyt ano pa won nē nu wun a nī se fidel već ko a viděl da na mēla wōjo a piknot donge ki a šel da a ma oğat nu jo dilibiret.

A šel nozēd ano spet orě na isi rispot ano ko a piršel orě lisica ki na bila fūrbasta, na a čakala wžě to orě, na raklā:

“Stě nalizel be kej tu ki stě bil?”

A rēkel: “Injyn myn wen pravit, da ko mi se noradlo”.

(Tadej isa kaća na jě wromonila tu-w njaa. An rēkel da: “Le, ja si mēl wōjo te vigat u z jome, u z paće ano tī si ledala šćě me piknot alora kako be mawà dēlet injyn?”

Na raklā: “Viš, za vėdět ći tī meš tī ražun aliběj ja.. – na raklā kaća, romonila tu-w njaa – tacy jisket no ražun, tacy jisket no ražun, da morěj du wromonyt da ći meš tī ražun aliběj ći myn ja”.)

Alora Ukić šel, paršel orě, ja čakala lisica, alora na jě a barala.

“Mo – a rēkel – to mi se noradlo itako mo injyn na wromonila, da ći myn ja ražun aliběj onà. Injyn dato ki sawà se nalězla pody tī boš i raklā tī ta dölē, da kako mawà owdēlet”. Alora lisica raklā:

“Pody ćon tyt ja dölo”.

Alora na paršla dölo, na vidla il fato na raklā:

“Ćüitē bej, a šel da a ma wes vigat, vī stě šla za mu owdēlet slabo, injyn za wen det ražun vitē, da kako mamò owdēlet? Ćewa wzđinot skalo šćě nu

mojo ano vï potenitase spet nu pod skalo, ja min vidët, da kako stë stala ta-pod skalo, tadej döpö çon wen det ja ražun, ki a na bo tël we je det wun”.

Kača se vërwała, lisica fûrbasta, kača se potenula nu pod skalo ano lisica wzratila orë skalo. Kača nï molà već vilëst. Alora na raklà:

“Kako bej stojjš ta-nutrë?”

“Liučë ni köj prid.”

“Alora stujtë ta-nutrë za rüdi nu za nimër, dato ki wun tël te dilibiret ano ščë ti si mëla wöjo mu owdëlet *del male*, injyn stuj ta-nutrë ki nišci te na odiwa već!”

Alora isö to jë tej de ezempio za jüdi. Ko tï owdileš *del bene*, ni so nin pravili itako pravice, vidita injyn somò ledali etëj fameji i pomoet ano pa jo gát orë aliböj pa no pravo basido ano döpö ki ni so wzđinili ua ni so ledali itï te gát nu-w jomo. Tï si je viğal u z jome, ni so gáli ti stari, ise fameje aliböj iso pirsuno, tï si jo viğal u z jome ki na mëla bizonj, tï si i pomoala, ano döpö ki na wzđinula ua na ledala tabè te gát nu tu-w jomo tej na bila prid, na nï bila rikonošente *del bene* ki tï, ti si i noradla. Alora isa pravica na bila tej de ezempjo. Ki tï si pravala kadà ki tï sy owdëlala *del bene* kiramo, cí a lï möel döpö a ti owdëlel *del male* invëci te rikompenset ano te ringračiet, da a mël no pravo pirsuno, niente, be a möel a be tël ti owdëlet ščë *del male*.

Ano injyn pravica rivona, mo to somò mï itï: Lisica nu pa Uk.

“Mlad-in-action” in “30 s pohvalo”

DAVID KLODIČ

Društvo Beneške korenine je konec leta 2015 postalo mladinsko društvo, saj so velika večina članov in samih odbornikov s predsednikom na čelu mladi med 14. in 35. letom starosti.

Zaradi tega je društvo dobilo preko zakona št. 5/2012 prispevek dežele, ki je namenjen spodbujanju mladinskih dejavnosti. Tako je društvu v sezoni 2015/16 uspelo izpeljati projekt pod naslovom “Mlad-in-action”.

Šlo je za projekt, ki je predvideval izdelavo videospotov na podlagi izvirnih pesmi bendov, ki delujejo v okviru društva. Da bi imeli solidno tehnično podlago za realizacijo teh video, je društvo najprej organiziralo tečaj za videomakerje pod mentorstvom Terese Terranove in Enrica Qualizze, ki ima svoje korenine v Srednjem in je znan tudi ker je snemal video popularnega pevca Caparezze. Sledil je tečaj za mlade glasbenike s polinstrumentistom Simonejem D’Eusanio, ki stalno sodeluje s pop-pevko Eliso. Nato se je v studiu Lintver s tehnikom Andrejem Iusso pričelo pravo snemanje pesmi in videospotov.

Sodelovali so bendi BK, Sons of a gun, The Preklets in Skydrops. Na podlagi njihovih novih pesmi so videomakerji pripravili sedem videospotov, ki si jih je možno ogledati na spletni strani www.kries.it.

Poleg preko interneta pa so društvo in predvsem bendi želeli predstaviti ta dela tudi na raznih koncertih v živem stiku s publiko. Zato je društvo organiziralo tudi v sodelovanju partnerjev – Inštitut za slovensko kulturo, KD Rečan Aldo Klodič in Center za kulturne raziskave – štiri koncerte in sicer

“Liwkstock” na Livku dne 11. julija 2015, nastop v okviru prireditve “Planet Bardo” v Bardu 24. julija 2015, “Hrupno srečanje” na Lesah 12. marca 2016 ter zaključni koncert v multimedijem muzeju SMO v Špetru 29. marca 2016.

S projektom je mladinsko društvo Beneške korenine želelo valorizirati mladinsko ustvarjalnost v različnih panogah kot so glasba, vizualna in grafična umetnost, z uporabo različnih jezikov in komunikacijskih sredstev, kar mu je tudi uspelo.

Preko tečajev smo utrdili kompetence udeležencev. Obiskalo jih je preko deset videomakerjev in približno dvajset mladih glasbenikov, ki so se ob pridobljenem znanju lotili tudi ustvarjanja v slovenskem jeziku (polovica pesmi je v slovenskem jeziku oz. v narečju) ter se približali problematiki teritorija. Eden od ciljev projekta je namreč bil tudi sensibiliziranje mladih do svoje okoliške in kulturne dediščine.

Seveda je kakovostna realizacija videospotov in koncertov oživila mladinsko-kulturno ponudbo na našem goratem območju in je tudi okrepila medsebojno spoznavanje in sodelovanje na mejnem prostoru, vsaj v določenih trenutkih, kot npr. na Livku, se je vsem zdelo, da so del skupnega kulturnega prostora.

Projekt “30 s pohvalo”

Bilo je leta 1984, ko je Dvojezična šola v Špetru odprla svoja vrata in s tem odprla tudi novo obdobje za Benečijo. V tridesetih letih delovanja se je na tej šoli učilo več stotin otrok, med katerimi so tudi taki, ki so v šolo že vpisali svoje otroke. Pomembnosti te ustanove ni treba poudarjati, saj so vsem dobro znane kakovost, pa tudi inovativnost in naprednost Dvojezične šole. S tem projektom je mladinsko društvo Beneške korenine v sodelovanju s samo šolo, z Zavodom za slovensko izobraževanje in s Centrom za kulturne raziskave želelo razširiti med občinstvo poznavanje vseh teh dobrih značilnosti ter doseči, da bi bili sedanji učenci ponosni, ker so trenutno prav oni živa duša šole.

Člani društva Beneške korenine so večinoma bivši učenci Dvojezične šole. Nekateri se v sklopu društva ukvarjajo s glasbo in petjem, drugi pa so an-

gažirani v družbenokulturnem življenju pod nazivom Mladi Benečani. Vsi so složno podprli projekt za primerno proslavitev teh prvih 30 let delovanja Dvojezične šole s prepričanjem, da je treba širiti tudi navzven vrednote in pomembnost dvojezičnega izobraževanja in tudi obenem poudariti pozornost, ki jo je šola vedno kazala do teritorija, kulture in ljudi naših krajev.

Zdele so se nam ključne v tem smislu tri stvari:

- pridobivanje občutka normalnega delovanja šole v Špetru, po dolgih letih neustreznih razmer, ki so posledica izgube sedeža, kjer je šola delovala;
- odprtje ločenega oddelka vrtca v Sovodnji;
- možnost razširitve dvojezičnega pouka v Tersko dolino.

Zaradi tega je naš projekt predvideval:

- realizacijo video/filma, sestavljenega iz prispevkov samih učencev in bivših učencev;
- ureditev razstave vseh izdelkov šole;
- uprizoritev gledališke predstave s sedanjimi učenci na temo identitete.

Video, ki smo ga pripravili, je sestavljen iz kratkih videoposnetkov na temo najpomembnejših osebnih izkušenj, ki so povezane z dvojezično šolo. Sodelovalo je kakih 30 bivših in sedanjih učencev in staršev (posamezniki in skupine). Poslali so nam svoje prispevke, ki jih je nato Giacinto Iussa združil v video-mozaik.

S pomočjo bivše ravnateljice Žive Gruden smo realizirali tudi razstavo vseh knjig, cd-jev, dvd-jev, itd., ki so bili izdani v sklopu dejavnosti šole. Poleg tega smo pripravili razstavne panoje, ki prikazujejo zgodovino šole v zadnjem desetletju in s tem dopolnili razstavo, ki jo je bil Zavod za slovensko izobraževanje pripravil za 20-letnico. Za to je poskrbel Alvaro Petricig.

V teku šolskega leta sta se na nižji srednji šoli zvrstili tudi gledališka ter pevska delavnica, iz katerih je nastala predstava "Moje pesmi, moje sanje". Prvo je vodil igralec in režiser Danijel Malalan, drugo pa zborovodkinja Katarina Kovačič.

Treba je poudariti, da sta bili delavnici tudi pomembna pedagoška dejavnost, ki ni samo ustrezno dopolnila jezikovno vzgojo, a tudi pripomogla k rasti samozavesti in razvijanju medsebojnih odnosov med učenci. Predstava je bila tudi priložnost, da so se učenci lotili teme identitete. Primorani so bili razmišljati o svoji bodočnosti, kot posamezniki in kot družba. Bil je trenutek pokončnosti, zavednosti in ponosa.

Realizaciji filma, razstave in gledališke predstave je sledila organizacija treh dogodkov.

1. *Uprizoritev gledališke predstave*

Predstava je bila prvič uprizorjena 27. maja 2016 v Čedadu v sklopu festivala Mittelteatro. Šlo je za gledališko-glasbeno predstavo "Moje pesmi, moje sanje" iz znanega muzikala "The sound of music", v katerem so vsi učenci srednje šole sodelovali z igranjem in petjem.

2. *Zaključek šolskega leta v Sovodnji*

V prostorih vrtca se je 10. junija 2016 v Sovodnji odvijala prireditev, na kateri so se najprej predstavili otroci tamkajšne sekcije dvojezičnega vrtca. Sledili so nastopi razreda osnovne šole ter ponovitev gledališko-glasbene predstave "Moje pesmi, moje sanje". Večer se je končal s koncertom benda "Sons of a gun". V sklopu dogodka je bilo možno si ogledati razstavo o 30-letnici šole ter video-mozaik.

3. *Dogodek v Bardu*

Pod naslovom "Dvojezična? To je mo veseuje" je 19. septembra 2016 v Bardu potekal workshop namenjen spoznavanju delovanja dvojezične šole. Postavljena je bila razstava, ki so jo sestavljali panoji o tridesetletni zgodovini ter gradivo, ki ga je sama ustanova realizirala v didaktične namene. Obiskovalci so imeli možnost se obrniti do bivših učencev, staršev in učiteljev, da bi neposredno prišli do informacij o šoli. Poleg tega je bil tudi kulturni dogodek, ki so ga sooblikovali Barski oktet, pevski zbor dvojezične šole "Fajnabanda" ter bend "Zmotjens".

Prizadevanja za slovensko šolstvo v Kanalski dolini

RUDI BARTALOTH

V naslednjem prispevku podajam najpomembnejše korake za umestitev slovenskega jezika v redni pouk na šolah vseh stopenj Kanalske doline oz. najpomembnejša prizadevanja Slovenskega kulturnega središča Planike za sistemsko rešitev tega vprašanja.

Pravzaprav moram omeniti prizadevanja gospoda Maria Gariupa in prof. Salvatoreja Venosija, ki sta leta 1976 opravila poskus in nato začela s poučevanjem slovenščine na privatnih popoldanskih tečajih v Ukvah, še prej je pokojni župnik Mario Cernet poleti leta 1964 organiziral zasebni tečaj slovenščine v Žabnicah.

Leta 1993 je dr. Peter Vencelj, takratni državni sekretar pristojen za Slovence v zamejstvu in po svetu, predlagal ustanovitev dvojezične šole po modelu špeterske dvojezične šole. Temu modelu sva s pokojnim Salvatorejem Venosijem nasprotovala, kajti nisva videla v predlogu možnosti za uspeh brez, da bi v projekt umestili ali povabili k sodelovanju tudi druge manjšinske dolinske jezikovne skupnosti.

Nadaljeval bom s srečanjem, ki ga je 31. maja 1997 v Beneški palači organizirala na to temo takratna Gorska skupnost za Železno in Kanalsko dolino (z naslovom »La tutela della cultura delle minoranze etnico linguistiche all'interno delle istituzioni scolastiche«), na katerem je Sks Planika predstavilo svoje gledanje in izpostavilo nekaj želja.

Med drugim smo poudarili dejstvo, da mora slovenski jezik biti učni jezik v šolah doline od vrtca do mature, Sks Planika je hkrati ponudilo takratni

šolski ravnateljici in ustanovam, ki so se v naši deželi s tem problemom bavile, pomoč in svoje izkušnje.

Jeseni leta 1997 smo takratni didaktični ravnateljici Contessijevi ponudili pomoč pri uspostavitvi ure slovenskega jezika na šolah v Kanalski dolini. Spominjam se srečanja na osnovni šoli na Trbižu, kjer smo učiteljicam in ravnateljici ponudili sodelovanje za pouk knjižne slovenščine vključno s slovensko slovnico, v zameno pa zahtevali oceno iz znanja slovenskega jezika v spričevalu. A očitno čas ni bil zrel za tak korak; ravnateljica se je odločila za drugo obliko pouka in sicer slovenščine ali glasbe v slovenskem jeziku. To se še danes dogaja.

23. marca 1998 smo o dogajanju obvestili takratno državno sekretarko Mihaelo Logar ter v vednost še druga slovenska ministrstva.

V šolskem letu 1998/99 se je začelo plodno sodelovanje s komercialnim zavodom ITC na Trbižu, kateremu smo ponudili 20-urni paket komercialne slovenščine za njihove dijake, sodelovanje je trajalo celih sedem šolskih let in je bilo dobro sprejeto. Dosegli smo 27 vpisov vključno s profesorjem in šolsko slugo.

Naš predlog poučevanja slovenščine smo 9. avgusta 1999 poslali tudi Občini Trbiž.

V šolskem letu 2003/2004 je Sks Planika na prošnjo didaktičnega ravnatelja gospoda Antonia Pasquariella, izvedlo pouk slovenščine v vrtcih in osnovnih šolah Kanalske doline in to z dvema učiteljicama.

Z večletnimi pritiski na didaktično ravnateljstvo smo dosegli, da je s šolskim letom 2004/2005 bila slovenščina tudi ocenjena v spričevalu in ne samo omenjena.

21. julija 2010 je predstavnik Planike na redni seji Deželne komisije za slovenske šole, na kateri je bil prisoten tudi Igor Gabrovec, danes podpredsednik deželnega sveta, poročal o težavah v zvezi s poukom slovenščine na osnovnih šolah, ki so se obetale v prihajajočem šolskem letu (Primorski dnevnik 26. julija 2010).

25. avgusta 2010 smo o problematiki obvestili tako krovni organizaciji kot Urad Republike Slovenije, a nismo dobili odgovora.

6. septembra 2010 je bila na občinskem sedežu v Naborjetu sklicana seja na temo slovenščine v šolah v Kanalski dolini v šolskem letu 2010/2011, kajti šolsko ravnateljstvo ni razpolagalo s finančnimi sredstvi za izvajanje tega projekta.

Naborješka občina, ki jo je takrat vodil Alessandro Oman, je bila pripravljena vložiti sredstva za kontinuiteto slovenščine v šolah, trbiška kljub temu, da je bila deležna finančnih sredstev iz zakona 482/99 in 38/01 tega ni bila pripravljena storiti (to je uradno izjavila na sestanku takratna odbornica za kulturo občine Trbiž).

Pametno potezo je naredil takratni izredni komisar Gorske skupnosti Gianni Verona, ki je izjavil, da morajo biti šola in jeziki prioriteta in se obvezal, da Gorska skupnost takoj da na razpolago 25.000,00 Evrov prispevka šolski direkciji.

Sks Planika pa je z dopisom 15. septembra 2010 obvestilo šolsko ravnateljstvo, da daje na razpolago učiteljico slovenščine za osnovno šolo v Ukvah. To sodelovanje je trajalo pet let.

Na to temo smo se srečali tudi s takratnim ministrom dr. Boštjanom Žekšem. Dne 22. marca 2011 smo se z Uradom za Slovence v zamejstvu in po svetu, Ministrstvom za šolstvo in Zavodom za šolstvo R.S. dogovorili, da bomo vspostavili uro slovenščine na nižji srednji šoli na Trbižu z učiteljico, ki nam jo bo dala na razpolago R.S. In res v šolskem letu 2011/12 se je pouk slovenskega jezika prvič (in doslej žal edinokrat!) izvajal tudi v dolinskih nižjih srednjih šolah in v prvih dveh razredih gimnazije. K temu je pripomogel dogovor med ravnateljem Večstopenjskega izobraževalnega zavoda Ingeborg Bachmann prof. dr. Antonijem Pasquariellijem in takratnim predsednikom Sks Planika Rudijem Bartalothom ob dragoceni podpori Ministrstva Republike Slovenije za šolstvo in šport, Urada Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Zavoda za šolstvo Republike Slovenije. V tem šolskem letu je nastal tudi priročnik »Moj novi jezik - Slovenščina«. Dogovor je pomenil zgolj začasno rešitev v pričakovanju dolgoročneje rešitve uvrstitve pouka slovenskega jezika v dolinski javni šolski sistem – a od takrat – žal – »v Kanalski dolini ni nič novega«.

22. februarja 2011 sta se naborješki župan Oman in predstavnik Planike pogovarjala o tej problematiki z deželnicoma Igorjem Kocijančičem in Igorjem Gabrovcem, prisoten je bil tudi v.d. vodja urada za slovenske šole v Trstu Tomaž Simčič. Deželna svetnika sta med drugim predlagala, da naj bi poiskala možnost, da bi deželna uprava v naslednjem rebalansu namenila ustrezno vsoto denarja za pouk slovenščine v Kanalski dolini.

Vmes smo v sodelovanju s trbiško občino organizirali še dva zaporedna tečaja slovenščine za odrasle. Tečaj smo organizirali tudi v sodelovanju z Univerzo za tretje življenjsko obdobje, a smo to sodelovanje z univerzo po enem letu tudi prekinili.

Kaj pa občinske uprave?

5. maja 2005 je trbiški občinski odbor z odlokom vprašal dodatne katedre (dve za vsaki jezik) za slovenski, nemški in furlanski jezik. Prošnjo trbiškega občinskega odbora so s podpisom in izjavo podprli: Roberto Antonaz takratni deželni odbornik FJK za kulturo, Marzio Strassoldo predsednik videmske pokrajine, za furlansko filološko društvo prof. Federico Vicario, trbiški ravnatelj za višje šole ing. Giorgio Tibaldi, Oman Alessandro župan občine Naborjet Ovčja vas, nemško društvo Kanaltaler kulturverein, Slovensko kulturno središče Planika in vsi takratni slovenski svetniki, ki so sedeli v deželnem svetu FJK: Tamara Blažina zdajšnja poslanka, Igor Dolenc, Igor Kocijančič, Mirko Špacapan in Bruna Zorzini, torej široko predstavništvo Slovencev na deželi.

Skupno delo občinskih uprav Naborjeta, Trbiža, Sks Planike in vloga Paritetnega odbora za vprašanja Slovencev v Italiji.

Na predlog takratnega Predsednika Paritetnega odbora gospoda Bojana Brezigarja je Planika nagovorila občinske upravitelje Trbiža in Naborjeta, da naj občinska sveta uradno zahtevata uvedbo trojezičnega šolanja v Kanalski dolini.

Dogovorjanja so trajala nekaj časa a so se pozitivno zaključila tako, da je 7. junija 2011 naborješka občinska uprava vabila starše na javno srečanje, da bi

preverila njihovo pripravljenost sprejeti zahtevo o ustanovitvi trojezične šole. Prisotni starši so soglasno podprli predlog občinske uprave. Spomnim se starša iz Žabnic, ki je ustal in župana vprašal kako, da pride do tega komaj zdaj? Teden kasneje je preverjala pripravljenost staršev tudi trbiška občinska uprava.

15. julija 2011 je občinski svet Naborjeta soglasno izglasoval in sprejel resolucijo o zahtevi pouka nemščine in slovenščine na šolah večstopenjskega šolskega zavoda Bachmann s posebnim poudarkom na šolo v Ukvah.

19. julija 2011 je tak predlog soglasno sprejel tudi občinski svet Občine Trbiž.

Paritetni odbor je vzel na znanje zahtevo obeh občin in ju poslal pristojnemu deželnemu odborniku, ki je bil takrat Roberto Molinaro.

Od takrat nič na obzorju.

Problem finansiranja pouka slovenščine na šolah Kanalske doline se poraja na začetku vsakega šolskega leta in to od leta 2010 naprej, to se pravi, da je letošnje šolsko leto sedmo zapored.

O problematiki smo opozorili slovenska ministrstva dne 9. junija 2014. O resnem položaju smo še enkrat opozorili ministrstva z dopisom z dne 13. oktobra 2014.

Pred tem nas je didaktično ravnateljstvo s Trbiža z dopisom z dne 23.4.2014 opozorilo, da ne zagotavlja pouka slovenščine v naslednjem šolskem letu (2014/15) in tudi občina Trbiž, z dopisom z dne 19.9.2014, nas je prosila za pomoč.

Dne 7.11.2014 nas je Urad obvestil, da je iz medijev in konzularnega predstavništva izvedel, da je v šolskem letu 2014/15 urejeno finansiranje pouka slovenskega jezika.

V umesnem času, tako v sporočilu pišejo, so že pričeli z aktivnostmi za proučitev situacije v luči iskanja dolgoročne rešitve problema.

Minister je bil 10. decembra 2014 z delegacijo na obisku v Kanalski dolini in je izrecno zahteval sestanek s starši otrok, da bi preveril zanimanje za pouk slovenščine.

Dejstvo pa je, da starši ob vpisu njihovih otrok v šolo stoodstono prijavljajo njihove otroke k jezikovnemu pouku. Starši so na sestanku ministru potrdili zanimanje oz. zahtevo po pouku slovenskega jezika v šolah.

Z našim dopisom z dne 18.12.2014 smo ministru sporočili, da smo pripravili obširno gradivo, ki vsebuje dokumentacijo o naših prizadevanjih za sistemsko rešitev pouka slovenščine v šolah vseh stopenj v Kanalski dolini. Dokumentacija je še v naših rokah, torej aktivnosti za preučitev situacije so še v teku!

Septembra 2015 smo ponovno opozorili na še nerešeno situacijo.

Omeniti moram tudi, da se je po dolgih letih v lanskem šolskem letu prekinil projekt »Tri roke, Drei Haende, Tre mani«, ki je bil deloma sofinansiran tudi s sredstvi Interrega. Prekinitev projekta pomeni nadaljno jezikovno osiromašenje za učence in dijake na tromeji.

Nadalje Sks Planika od svoje ustanovitve brezplačno ponuja izbirne tečaje slovenskega jezika šoloobveznim otrokom Kanalske doline. Udeležujejo se jih otroci in dijaki iz Ukev, Žabnic in Trbiža.

Navedel sem samo nekaj bistvenih korakov, ki jih je opravilo ali sprožilo Sks Planika v teh letih.

Zaradi zgoraj navedenega in dvajsetletne prisotnosti, Sks Planika smatra današnji sestanek ne kot nekakšno zbiranje želja, ampak si lasti pravico zahtevati sistemsko rešitev pouka slovenskega jezika na šolah vseh stopenj v Kanalski dolini. Naj bo to dvojezičen ali trojezičen sistem.

Politika naj se končno dogovori, pedagogi, strokovnjaki in tisti, ki imajo izkušnje naj predlagajo možne oblike poučevanja, seveda v kontinuiteti s tem, kar je bilo v tem dvajsetletnem obdobju narejenega in ne na novo, začevši s vrtcem, kot se ponekod večkrat sliši ali govori.

Podpiramo večjezično šolsko ravnateljstvo za Kanalsko dolino, ki naj bi delovalo v okviru Urada za slovenske šole v Furlaniji Julijski krajini ali avtonomne sekcije v okviru tega urada.

Dovolj je bilo pisanja na raznih časopisih ali sestankov tudi na višjih nivojih, a ni opaznih rezultatov.

Mnenja smo, da ne more in ne sme biti naloga in skrb (tudi finančna) kra-

jevnih društev, da se v vrtcih in šolah Kanalske doline poučuje slovenski jezik.

Izzivov in priložnosti, izhajajoč iz aktualnih zakonskih podlag (zakon 482 o zaščiti jezikovnih manjšin v Italiji iz leta 1999, zakon 38 za globalno zaščito Slovencev v Italiji iz leta 2001 – v petem členu tega zakona nemška govoreča skupnost Kanalske doline uživa enake pravice kot Slovenci, deželni zakon 26 iz leta 2007), odprtih meja, stališč lokalnega prebivalstva, pobud trbiške in naborješke občine ter krajevne gorske skupnosti in drugih pomembnih okoliščin, ter prizadevanj in skrbi krajevnih društev torej ne manjka.

Pa še to: narod ali jezikovna skupnost brez jezika in posledično brez kulture je obsojen na propad.

(Skrajšan referat, ki ga je v imenu Sks Planika podal Rudi Bartaloth na posvetu 4.11.2016 v Naborjetu z naslovom Želja po dvo- in trijezičnem šolstvu v videnski pokrajini)

Spoznajmo in bogatimo naš slovenski jezik na spletnem portalu Fran

DANILA ZULJAN KUMAR

Na spletnem portalu Fran, ki je prosto dostopen vsakemu uporabniku na naslovu: www.fran.si, lahko iščemo po različnih slovarjih Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Razporejeni so v skupine: Splošni, Etimološki, Zgodovinski, Terminološki, Narečni in zbirke, posebej zanimiva pa je tudi rubrika jezikovno svetovanje.

Poglejmo si vsako od rubrik posebej.

V rubriki **Splošni** lahko brskamo po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (v več izdajah), po *Slovenskem pravopisu*, po *Slovarju pravopisnih težav*, *Slovarju novejšega besedja*, *Sprotnem slovarju slovenskega jezika* in *Slovarju slovenskih frazemov*.

Pod rubriko **Etimološki** lahko iščemo po *Etimološkem slovarju slovenskega jezika* Marka Snoja, pod rubriko **Zgodovinski** se nahajajo *Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar*, *Slovar stare knjižne prekmurščine* Vilka Novaka, *Slovensko-latinski slovar* Kasteleca in Vorenca, *Slovar jezika Janeza Svetokriškega* ter *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*.

Pod rubriko **Terminološki** se nahaja cela paleta specializiranih slovarjev, od čebelarkega, farmacevtskega, botaničnega, geografskega, gemološkega, urbanističnega, gledališkega, smučarskega, planinskega do *Tolkalnega terminološkega slovarja* in *Terminološkega slovarja avtomatike*.

V rubriki **Narečni** se nahajata oba zvezka *Slovenskega lingvističnega atlasa*, *Kostelski slovar* Jožeta Gregoriča, *Slovar govorov Zadrebčke doline* Petra Weiss, *Bovški slovar* Barbare Ivančič in Tominčev *Črnovrški dialekt*.

Pod rubriko **Jezikovna svetovalnica** se nahajata dve podrubriki Jezikovno svetovanje in Terminološko svetovanje, v katerih lahko bralec zapiše svoje vprašanje o jeziku in ga pošlje na Inštitut za slovenski jezik. Tam mu bodo za posamezne jezikovne veje usposobljeni sodelavci znali ustrezno odgovoriti ali svetovati. Bralec se tu lahko tudi razgleda po že objavljenih odgovorih na postavljena vprašanja, ki so razporejeni v različne tematske sklope. Pod zadnjo rubriko, **Zbirke**, se nahajajo Slovenske slovnice in pravopisi, spletni korpus *Nova beseda* ter problemski sklopi *Slovarja pravopisnih težav*.

Slovenski lingvistični atlas 2. kmetija

V letu 2016 je pri Založbi ZRC v Ljubljani izšel drugi del *Slovenskega lingvističnega atlasa. Kmetija*, in sicer v dveh zvezkih Atlas in Komentarji. Gre za rezultat dela sodelavcev Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša Jožice Škofic (ur.), Januške Gostenčnik, Mojce Horvat, Tjaše Jakop, Janoša Ježovnika, Karmen Kenda-Jež, Vlada Nartnika, Matjeja Šeklija, Danile Zuljan Kumar in dveh sodelavcev Filozofske fakultete v Ljubljani, Vere Smole in Vita Hazlerja, ki je poskrbel za etnološke opise prikazane predmetnosti.

Atlas obsega odgovore na 88 vprašanj, ki poimenujejo prostore in opremo v slovenski kmečki hiši, gospodarska poslopja in izbrana kmečka opravila. V knjigi Komentarji pa je obrazložen izvor posameznih besed. Besedišče je bilo zbrano v 417 slovenskih krajih, tudi v Reziji (Bila, Njiva, Osojani, Solbica), Kanalski dolini (Ukve), na območju terskega (Breg, Bardo, Viškorša, Breginj, Robedišče) in nadiškega narečja (Marsin, Matajur, Livek, Dreka, Podbonesec, Jeronišče, Špeter in Ošnje).

Ob pesniški zbirki Claudie Salamant

De b' mogle besiede

IRENA NOVAK POPOV

Analitično opazovanje novega literarnega pojava ne želi biti literarna kritika, temveč predstavitev, namenjena skupnosti, ki v poeziji ubesedene svetove pozna »od znotraj« in zato mnogo bolje od vsakega zunanjega opazovalca.

Kulturno društvo Ivan Trinko iz Čedadada že nekaj let razširja svoj knjižni program s tem, da med letne publikacije vključuje vsaj eno pesniško zbirko regionalno pomembnega avtorja. Tako kot založbe v slovenski matici pri tem ne računa na ekonomski dobiček, ampak na simbolni kapital same poezije. Obenem verjame, da bo izdaja pesmi v narečju in vzporednem italijanskem prevodu zbudila zanimanje tudi italijanskih in furlanskih ljubiteljev leposlovja, vsaj tistih iz iste regije. Avtorica pesmi Claudia Salamant je hkrati »prevajalka« svojih verzov, ali bolje rečeno, svobodna oblikovalka variant v italijanskem jeziku.

Preden sem bila povabljen, da v Slovenskem kulturnem domu v Špetru predstavim prvo pesniško zbirko *De b' mogle besiede* (2015), sem na ime Claudie Salamant naletela v prelepi prilogi k Trinkovemu koledarju za leto 2011 *Utekli so bogovi hiše*. Tu je v proznem besedilu *Vsi različni, vsi glih* obnovila otroške spomine na nekdanj živahno vasico in hišo starih staršev, v kateri so se raje kot v gostilni zbirali bližnji in daljni sosedje, vsak drugačen in poseben človek. Drugič sem avtoričino ime našla v reviji *Otročje* 2012/7,

kjer sem preverjala, s katerimi pesmimi so predstavili Viljema Černa. Šele iz bibliografskih podatkov na koncu zbirke pa sem razbrala, da avtorica v zadnjih letih veliko objavlja v revijah in se udeležuje vseh pomembnejših literarnih srečanj v Benečiji, poezijo svoje dežele pa imenitno predstavlja tudi na prireditvah v Trstu in na Severnem Primorskem. Torej je prva knjiga pesmi pričakovan rezultat njene trajne usmeritve v leposlovno ustvarjalnost.

Prvi vtis o pesmih te zbirke je kontinuiteta oziroma sledenje vzorom najkvalitetnejših sodobnih beneškoslovenskih pesniških prizadevanj, ki so v zadnjih treh desetletjih že ustvarili svojstveno regionalno tradicijo. S tradicijo mislim na izvirna, ne več na ljudsko poezijo naslonjena besedila, ki so bila najprej predstavljena v antologiji *Besiede tele zemlje* iz leta 2005, v kateri je urednik Miha Obit posrečeno izbral reprezentativne pesnike in pesmi. Med petimi avtorji verzov iz te antologije so Marina Cernetig, Aldo Klodič, Adreina Trusgnach in Viljem Černo pozneje objavili samostojne zbirke, ki so upravičeno doživele naklonjen sprejem.

Tudi Claudia Salamant je z motivi in temami zavezana domačemu prostoru, literarnemu posredovanju mikrolokacij s specifično materialno in jezikovno kulturo, zgodovino in izkušnjami skupnosti. In čeprav je učiteljica v dvojezični šoli v Špetru, kjer se poleg domačih narečij poučuje tudi standardno slovenščino, je za najbolj osebno zavezujoče izražanje izbrala svoj idarski govor. Tako z jezikom primarne socializacije vzpostavlja notranjo komunikacijo med plastmi svoje identitete, emocionalno navezanost na preteklost in hkrati gradi komunikacijo z ljudmi podobnih življenjskih izkušenj in spominov. Že v uvodu zapiše prepričanje, da imajo besede moč povezovanja posameznika s prostori, spomini in ljudmi in da je njen jezik vezan na zemljo, dogodka in delo »vseh tistih, ki so živeli pried ku midruz.« (str. 3) Glede vsebine se od nekoliko starejših beneškoslovenskih pesnikov razlikuje predvsem po tem, da v svoja besedila vnaša veliko drobnih detajlov iz sodobnega vsakdanjega življenja. Zato sugestivne poetične moči v

teh pesmih nimata samo pokrajina in narava, temveč tudi mnogi uporabni predmeti, kot so oblačila in obutev, hrana, deli hiše in opreme, vas, ženska opravila in človeško telo – za pesnico so pomembni zlasti roke, noge, lasje, oči, usta in ušesa.

Z imenovanjem naravnih pojavov, predmetnosti in delov telesa ustvarja individualno zaznavanje življenja okrog sebe. Čeprav se zdi, da čas teče in odteka (to ponazarja tudi reka, *Idarja*, str. 13 in *Dan za dnin*, str. 15) in se življenje nenehno spreminja, pa vendarle vse pušča drobne sledove in predvsem človek odtiskuje svoje bivanje prostor, ga kultivira. Kot najbolj osebna figurativna oznaka se zato v njenih pesmih pojavljajo koraki in stopinje, ki so del znane predstave, da je življenje potovanje, ob tem pa tudi čevlji in bolj občutljive bose noge: »Mi je všeč / po travi bosa hodit, / čujen kri od zemje.« (*Mi je všeč*, str. 50). Tako kot za vso beneškoslovensko poezijo je tudi za te pesmi značilna elegičnost, ki izvira iz opazovanja zapuščenosti in propadanja materialne kulture (»Striehe padajo, / brušjan skriva hiše an ziduove, / povserode arbida hode.« (*Moja vas*, str. 11). Vendar pesnica v take, na videz objektivne podobe sveta vnaša svojo specifično perspektivo: otroško neposrednost, čudenje in radovednost. Tak odnos se ne pojavlja samo v tistih pesmih, ki izrecno obnavljajo drobce otroških spominov na prednike, očeta, šolo in igro, rojstno vas in vaščane, ampak tudi v bolj univerzalnih meditacijah o življenju, ki jih izpelje iz neke trenutne situacije – na primer iz sedenja pred oknom, na travi ali ob kavi – ali iz drobnega dogodka, za katerim sluti žalostno zgodbo: »dva otroka na klopi / na placu / se treseta ku šibe« (*Ne moren viervat*, str. 34).

Temeljno spoznanje njenih refleksivnih pesmi je nestalnost in negotovost bivanja, kajti iz vsakega trenutka se lahko razvijejo različna nadaljevanja – »sonce al tuča« –, predvsem pa je vsemu, kar obstaja, namenjen konec. Filozofija negotovosti in nestalnosti je vsebovana v naslovu pesmi *Stalna nestalnost*, sicer pa jo ponazarja vrsta konvencionalnih in zato vsem razumljivih simbolnih podob, ki izvirajo iz primarne izkušnje naravnega

sveta: oblaki, ki jih žene veter (*Megle*, str. 46); tekoča voda, ki poplavlja ali presahne (*Je življenje*, str. 10); odtrgan list z drevesa, »ki plava na gladini nevarne reke / an gleda se na utopit.« (*Ne moren zastopit*, str. 41); sunki močnega vetra, ki se nenadoma pomiri (*Parsiljen mier*, str. 48); globoke korenine in tenke veje topola (*Stalna nestalnost*, str. 51). Bolj domiselna in izvirna podoba je iz sveta zabave: koščki sestavljanke (puzzle), ki padejo iz rok in se raztresejo (*Zaki?*, str. 29). Razmeroma pogosto so za ponazoritev negotovosti in netrdnosti uporabljeni simptomi duševnega življenja: zvezane roke in okajena pamet (*Ne moren zastopit*, str. 41); hoja ljudi, ki ne vedo, v katero smer naj gredo (*Drievje*, str. 23); zidovi, ki se – zaradi solz – zavrtijo ob slovesu od doma (*Pozdrav*, str. 20); odpoved razmišljanju, ker lahko vodi v norost (*Kajšankrat*, str. 44).

Spreminjanje in minevanje nista povezana samo s fenomenom časa, kot je razvidno iz verzov: »dnevi napri gredo / an jedo cajt, / ki mi ostane / za bit tle.« (*Dan za dnin*, str. 15). Povezana sta predvsem s smislom človekovega bivanja, zlasti s spoznanjem o majhnosti in krhkosti živih bitij. Pajek, mravlje, bolhe so najdrobnejše živali, ki jih lahko v hipu stre brezobzirni čevlji ali roka, v enakem položaju pa je tudi človek nasproti neobvladljivemu svetu ali usodi, čeprav mora izbrati svojo pot in slediti svojim ciljem, kar ga lahko vodi tudi daleč od najbližjih domačih ljudi. Tako pesem *Pozdrav* izreka splošna oseba (v nedoločniku in drugi osebi ednine »ti«): »Je ura za iti, / pustiti duom«, vendar s pristnim občutenjem žalosti in spraševanjem odhajajočega človeka: »Kriv si ti al tajšno življenje?« (str. 20). V pesmi *Amelji* pa se pesnica v vlogi mame sprašuje, kako bo ona nekoč v prihodnosti sprejela hčerkin odhod od doma: »Vprašan se, / kuo bo, kar uteče / deleč / od mene.« (str. 25).

Iz spoznanja negotovosti, nestalnosti in krhkosti izhaja volja do dejavnega življenja. Imenovana je različno: kot kraj, »kjer moreš zvidet, spoznat, se čudvat an še želiet.« (*Lepi šuolni*, str. 53); kot želja po tem, da bi vsi ljudje lahko pogumno uresničevali svoje potencialne, imeli »muoč za nimar gor se

zadriet, / kuražo za živiet tel cajt, ki nas nose s sabo« (*De b' mogli*, str. 54); kot »veliko željo resnico odkrit« (*Ne moren zastopit*, str. 41). Volja do dejavnega življenja ne pomeni samo premagovanja ovir, samote in praznine, nerazumevanja in »tardih misli« (ki jih prevaja z malvagi pensieri, tj. podle misli). Pomeni tudi občutljivost, čustveno odzivanje, skrb, spoštovanje tuje bolečine, slutnjo skrivnostne globine drugega človeka, ki sega čez izrečene besede ali laži.

Čeprav se lirski oseba tudi s spominjanjem upira smrti in si želi, »de b' mogli imet /.../ dušico, ki suzi an smrti na pozna« (*De b' mogli*, str. 54), je ravno smrt, konec, nič tisto ozadje, ki sproža odprtost za lepoto sveta in dragocenost enkratnega življenja. Temeljni eksistencialni kontrast življenje – smrt je izrečen povsem direktno in celo s pisavo poudarjen v programski izjavi: »Vsemu se parvadem, / **smrti** / **ne.**« (*Buhe*, str. 45), enak pomen pa ima tudi v metafori, ki življenje predstavlja kot igro na odru, ki lahko traja samo omejen čas: »Sada vien, de / vsi igramo, / do kar / se ne zaprejo zavese, / se ugasnejo luči.« (*Na tnale*, str. 16). V izostrenih zaključkih pesmi, v poantah se pogosto pojavi v obliki upanja in vztrajanja, s katerima lirski oseba nasprotuje smrti, pohabi, molku in praznini: »je še ki, ki živi« (*Moja vas*, str. 11), »vietar življenja še piha« (*Jih na vidin*, str. 7). Ko pesnica zagovarja upanje kot ultimativno silo živega človeka, se sklicuje bodisi na vitalizem narave bodisi na svojo emocionalno navezanost, ki je ne more uničiti čas. Neuničljivo naravo in subjektivno obrambo svojih čustev, iz katere raste posameznikova identiteta, je mogoče kot globinsko argumentacijo najti pri vseh beneškoslovenskih pesnikih.

Še hujša izguba kakor smrt znanega človeka (samomorilke v pesmi *Življenje te ni pustilo živiet*, str. 31), kot bolezen, ki jo spremlja občutje krivde (*Plesat brez nogi*, str. 30) ali kot podiranje zapuščene hiše (*Rebenjakova hiša*, str. 17) je mrtva duša. Smrt duše in duha se konkretizira v strahu, osamljenosti, tujstvu, izgubljenosti, notranji blokiranosti in brezčutnosti. Izhod iz takih stanj in občutij je odprtost, ki hkrati pomeni duhovno svo-

bodo, s katero je mogoče premagati vsakršne fizične omejitve: »An potle.../ brez meji, nebuo« (*Se zgodi*, str. 33).

Upanje in vztrajanje kot nasprotovanje smrti pravzaprav temeljita na ljubezni. Ljubezen prinaša fizično varnost in psihično stabilnost, kakor so jo majhni deklici dajale močne očetove roke in prva materina beseda. Ljubezen je temelj za sproščeno izražanje namesto vozla v grlu, daje moč za soočanje z resnico, med drugim tudi s prvimi vidnimi znamenji staranja, kot so osiveli lasje (*Bieli lasje*, str. 49). Nanjo se veže ponosno pripadanje svojemu svetu, tveganje dvigov in padcev razpoloženja. Ljubezen je predstavljena kot naselitev sebe v drugem bitju: »an koščič mene v tebe« (*Na besieda*, str. 40), kot »luč sveta v tojih očeh« (*Sviet v tojih očeh*, str. 39) in kot trajna navzočnost drugega človeka v sebi: »Toje besiede, toje misli, / tuoj nasmeh mi pomagajo / an živijo v mene.« (*Močne roke (mojmu tat)*, str. 28).

Intuitivno sprejemanje življenja, uživanje trenutka srečne razigranosti ali dražljive skrivnosti, bleščeče oči in nasmejan obraz so idealne lastnosti, združene v upodobitvah otroka, »čičice«. Prvi vtis je, da pesnica v otroku slavi naivnost in prvinskost, vendar se ob drugih besedilih izkaže, da je neskaljeno, odprto otroško srce vrednota za vse življenje. Čustveno odzivanje je več vredno od spoznanja intelekta, ker je ravno čustvo bistveno za preživetje, ohranitev identitete in notranjo svobodo. *Otročje sarce* (str. 26) sliši glasove, ki jih ni več, čuti navzočnosti ljudi, ki so nekoč živeli, imenovani z lastnimi imeni: Rebenjak, Celso, Carlina, Mario, Angelina, Melinjak, Konšor. Sposobno je napolniti prazen svet s tem, kar je v preteklosti obstajalo, bilo poimenovano in je zato z besedami lahko znova priklicano: koriera, kruhar, ribar, trator (*Osúonca (Preserjè-Srednje)*, str. 21).

Če smo na začetku govorili o stikanju z beneškoslovensko pesniško tradicijo, moramo na koncu opozoriti na neki bistveni odmik od znanega. Medtem ko je poezija Viljema Černa, Alda Klodiča, Brune Dorbolò, Lore dane Drecogna, Marine Cernetig in Andreine Trusgnach argumente za

vztrajanje in upanje črpala iz zvestobe preteklosti, jih mlajša Claudia Salamant črpa iz sedanosti, v kateri se preteklost stika s prihodnostjo, kot pravi v pesmi *Ne moren zastopit*: »Vidin no pest judi, / ki an muost med včera an jutre če zgradit.« (str. 41). Pesničine samoanalize so namenjene ugotavljanju stanja v njenem prostoru in času, ki je posledica preteklosti, toda za prihodnost otrok je s svojimi dejanji odgovoren vsak odrasli, starš, učitelj, izobraženec in delavec. Kategorije majhnosti in velikosti (*Osúonca (Preserjè-Srednje)*, str. 21), slovenskosti in italijanskosti (*V šuol*, str. 8) so tu relativizirane, ne več absolutne. Ko gotovosti, trdnosti in nadute veličine ni več, postane bistveno čudenje, da je slovenski človek še živ, da okrog sebe vidi teči življenje (*Mi je všeč*, str. 50), da se ustavi in ob starih zidovih pomisli na preteklost (*Srečan dan*, str. 9) ali pa se veseli majhnih zmag, kakršna je reševanje koščka kultiviranega travnika pred zaraščanjem z robido (*Garbida*, str. 43).

Zbirka *De b' mogle besiede* povzdiguje majhnost, lokalnost, otroškost. Skozi preproste vtise, vsakdanje podobe in zamolke sugerira globino in emocionalno angažiranost. Čeprav naslov zbirke ne izhaja iz kake konkretne pesmi ali verza, je celota odgovor na željo, da bi mogle izbrane domače besede v preišljenih kombinacijah izraziti avtentičnost in dragocenost današnjega obstajanja v Beneški Sloveniji. V domačem narečju pesnica oblikuje življenjska spoznanja, ki jim pritrjujemo tudi bralci, zato njena zbirka pomeni obogatitev kulture, ki za svojo skupnost proizvaja prav tiste vrednote, ki jih ta skupnost potrebuje.

XXXII. Senjam beneške piesmi in Nagrada Aldo Klodič

KD REČAN ALDO KLODIČ

K razvoju glasbe na Videmskem, nastanku glasbenih skupin pa tudi ohranitvi domačih narečij je nedvomno veliko prispeval Senjam beneške piesmi, pravi festival beneške glasbe, ki ga je pred že več kot 40 leti začelo prirejati Kulturno društvo Rečan. Bilo je leto 1971.

Takrat so še zelo mladi člani društva iskali način, da bi še bolj utrdili rabo svojega narečja. Pomislili so, da je pesem najbolj privlačna govorica tudi za mlade ljudi. Tako so leta 1971 priredili prvi Praznik beneške piesmi, kot smo ga najprej imenovali.

Besedilo pesmi je moralo biti obvezno v beneškem narečju, kar se tiče glasbe, pa ni bilo posebnih določil.

Tudi danes je Senjam beneške piesmi festival s katerim si organizatorji želimo dati mladim možnost, da preko svoje ustvarjalnosti okrepijo znanje slovenskega narečja. Pa skrita želja je tudi, da se istočasno ustvarijo tudi pesmi, ki so nekako izraz okolja. Kaj to pomeni je zelo težko vprašanje.

Kulturno društvo Rečan (lani poimenovano Rečan Aldo Klodič) smatra, da se odgovor dobi v načinu izražanja Alda Klodiča, ki je bil glavni pobudnik te prireditve. Kot avtor pesmi se je vedno skličeval na določene principe. Besedilo je moralo biti vsebinsko povezano z okoljem, v katerem živimo, z njegovimi težavami ali posebnostmi, z njegovo zgodovino. Tematike so lahko bile tudi tiste najbolj aktualne, čeprav vse gledane iz zornega kota človeka, ki živi te kraje in jih ima rad. Jezik je bil enostaven in direkten, a bogat z izrazi, ki dajejo narečju tisto neprimerljivo posebnost. Verzi so

bili kratki in napisani v rimah, kot je navadno za ljudsko pesem. Na drugi strani je bila glasba melodična in spevna in gotovo intimne narave. Zato so bili akustični instrumenti najbolj primerni za njihovo izvedbo. In med temi je gotovo bil zvok harmonike najbolj priljubljen, čeprav ni bil edini. Poleg tega je tudi ritem igral glavno vlogo: polke ali valčki so gotovo imeli najdaleč večjo prednost.

V zadnjih izvedbah Sejma beneške pesmi smo organizatorji zabeležili velik napredek bodisi iz tehničnega vidika kot z vključevanjem novih mladih sil, medtem ko se je z jezikovnega vidika, s posebnim poudarkom na narečje, nekaj zataknilo.

Zato se je društvo odločilo, da bi bilo dobro nagraditi avtorje in pesmi, ki so nekako izraz tega, kar so Aldo Klodič in tudi drugi delali, da bi ne izgubili tisti del publike, ki ne mara preveč hrupne glasbe.

Na zadnjem Sejmu, ki je potekal kot ponavadi na Lesah 5. in 6. novembra 2016, smo imeli možnost poslušati 19 novih pesmi, res za vse okuse. Publika je bila zelo zadovoljna! K navadnim nagradam, smo dodali novo posebno Nagrado Aldo Klodič, ki naj bi podpirala pisanje novih pesmi po zgoraj navedenih principih. Nagrajena je bila pesem "Ueku devete" (besede Pio Cencigh, glasba Fabio Feruglio).

Ueku devete

Rado tata tu senožete seniča čaka ueku devete.

Nedolžne nogice serčno letó.

Tiščí otrok z rokico vsakedanje obed po stazice,

nedolžne nogice serčno letó tej mliečno jare za uocó.

Blizu tateč seniča kliče, naj legne na travice,

nedolžne nogice serčno letó tej mliečno jare za uocó.

Rado tata seniča čaka.

Voda na pravi

ZNANCI OD BARDA

Mužac na je na mala vasica pod Muški ori. Danbot ejtu to živilo pouno judi. Inje to je pouno zapertih kiš. Ta liete Muščeni no speka pridejo tou njuh Mužac. Vas na se poživi. Muščeni no majo dičar se sriesti, storti kej ukop. No daržo na njuh te stare navade. Kar u paršou tres lieta 1976 vasica na se ciela rasula. Počasou, počasou so be storjene nove kiše. Diela to niebo zatuo Muščeni so muorli iti po svetu. Ta liete no majo dičar priti speka “ta kiši”. Tebot Mužac u se smeja anu u ma dičar klicati blizu še znance. Rado no pridejo od ciele Terske doline, kar u je S. Žuan ali Sveta Marija. To se z njemi posmea, veseli. Muščeni poten kuj tres so tieli njuh korito. Usako lieto so prašali, ke u bode na novo storjeno. Poten kuj 40 liet od tresu so a speka mieli.

Mušćeni 13. avošta 2016 so storli no veliko fiešto anu so kličali blizu jude ciele Terske doline, zake no majo speka njuh korito. Za souse u bi dan liep dan.

Znanci od Barda za jin reče buohloni so jin pisali tele besiede:

Voda na pravi

Žene so hodile
ta par koritu.
Voda na teklà,
na rasala ćandierje
na napounila sele.

Žene so čakale anu se pravile:
»Semo rasale jasla siena.
Inje momo napoiti blao;
cielo zutra s falčetan semo siekle trao.
Popudne momo obratite sieno,
momo porabite, stortè lonice,
zejtra ćemo stortè še kopo,
zvečar momo pomouste
anu neste mlieko tu latarijo.«
Korito je poslušalo
anu čisto vodo dajalo.
Ta par koritu mame so prale,
čičice so berane splahnile,
ti mali z vodon so se močili,
oku koritu so skakali anu mateali.
So uriskali anu s to marzlon vodo se umuivali.
Še možje, ki so paršli trudne od ore
z rosokan anu s sekiron
ta par vodi od korita so se pomočili anu ohladili.
So vidali, ke nape no žej kado:
polenta ta na onju na dišala.
Voda od korita na čakala kotou,
ke žene so ložle odpušcat cielo nuoič.
Poten so se diale zbuhan anu buskale
so jin pot od kiše kazale.
Voda na poslušala
te liepe anu te žalostne reče.
Na viedala, ke Muščeni so stali ukop, so se pomali,
tu težkosti anu tu veseuje.
Muščeni so tieli speka njuh korito
zake voda na daja živjenje.
Zake so pouno navezani na njuh zemijo

zake no daržo za te stare navade.
Korito u je njuh duša,
njuh naordanje
njuh živa koranina.
S to vodon so njuh te male karstili.
So ženali njuh te rance.
Voda od korita na počaso hodi, na šumi
anu šinje usake dan na pravi Muščenan:
»Buohloni usjen tjen, ke no kle živo
anu njih zemijco par sarcu no daržo«.

Terska himna

IGOR CERNO

U malo besiedah je opisana Terska dolina. Dielo, trudost, dišanje zemije, koranine usjane tu dušo naših judi. Malo besied, ki no veliko pravejo tej muzika, ki na teh besiedah u stuorou Fabio Feruglio anu kar Barski oktet u tole pesem poe u se stisne sarce.

Terska dolina
ti si zemija delounih judi,
ki so usijali tou tebé močne koranine,
željo živjenja, jutro svojih sinou.

Terska dolina
po lipi dišò tve vasi,
čuje se besieda, stara melodija.
To je tvo sarce, naše živjenje.

Tihi odmev spominu

RICCARDO RUTTAR

Ne pa

Ne pa, se na bon joku!
Ne ta pred njin. Ne ta pred usien.
Viedu san, de se na smie u cajtu šuole.
Saj smo bli usi šuolarji na doru,
se lovil, uriskal, preperjal,
kaj je bluo posebnega?
Nič drugačnega, ku kar se ritamo,
skačemo, se poguarjamo u vasi, na Rovanci,
usako vičer, potle k' smo naš part diela nardil,
za komadat žvino u štal,
požet ragočico za zajcan,
stacat malo baršča, de mama zakure furnel.
Se na bon joku! Ne.
Ščapi palca po roki; na pusti rane,
pa je ku de ti parste polome.
“Dost krat san vas pokregu?
Qui si parla solo italiano!
Šuola je šuola; če jo na zastopeta zliepa,
je pru, de palca pieje”.
Prekleta šuola! Šuola? Kuorega?

Tata an mama sta kostanj brala tau Kamunj,
je bla sama nona doma.
“Donas me je meštři tuku s palco po parstih –,
san se z njo pojoku – samuo zak san z Žuanan
po sloviensko guoriu.
Pa mu niesan dau gusta, de bi se joku pred njin!”
Noni, ku de bi sama sebe guorila, so ji tele besiede utekle:
“Puobič muoj, magar takuo ne, pa kar usak krat
ki uzdigneš glavo, jo butneš kan,
se navadeš nizko gledat!”
Posmejala se je an me pobuošcala:
“Pa ti niesi joku! An tuole dobro kaže. – Je jala. –
Bodi kuražan, saj si na pravi pot”.
Ona je viedela, kako j’ živiljenje.
Dvie uojske je preživela:
ta parva ji je moža ubila
od te druge se nie varnu sin.
Samuo puno liet potle san zastopu
skriunuost tistih besied.
Glavo san butnu vič krat, brez se jokat.
Riedko kada san “nizko gledeu”.

Pod Kolouratan

Ki dieš, kar studenac je ugasnu suoj glas?
Ki misleš, kar od turma zuonuovi bijejo
žalostni ritem pogreba?
Mater nie, ki s piesmico cingajo zibiele;
nie prepoviedanega brejarja u vaškin skednju,
kjer bi fantje grešeno prepeval.
An pur pomlad zapieje ku usako lieto melodijo ustajenja,

po hostieh biele, cvedejo zapuščene čariešnje,
popi odkrivajo zeleno sinfonijo narave.
Ki zadno piesam poslušáš na tihin doru
pred zaklenjeno hišo?
Tihi odmev spominu poslušáš
an šepetano melodijo vietra,
ki garbido an lazino nuca za strune.

Urane

U luhtu, nad Kamunjo, tiho na okuole
saku merka nad briegan.
Malo buj nizko parplujejo urane,
dvie, tri, an še.
Krakajo, zlietajo, štrube mierno jutro.
Use kupe pruot sakolu.
Je borba u luhtu, dokjer saku se spusti pruot potoku;
za njin počaso se zibjejo u ajari odtargane peresa.
Me je podučilo, otroka.
Napad, sovraštvo.
Ne, u sarcu san se ču saku.
Saldu buj, grede k san rasu:
Zaki? Saj je prestora za use!
Nad Kamunjo, nad Deželo, čez meja.

Zima, pomlad, ljubezin

GABRIELLA TOMASETIG

Nimer zima

Mrak je oblieku
novo kikljo
nabiera te zadnje luči dneva.

Zvezdice se peržigajo
s cajtam k' pluje.

Zimski vietar ima glas
zapušča omrazince,
k' plešejo ko matielji veseli
gor na bielo oflokano stazico.

Merzla nuoc muči
čaka težkuo novo jutro
za objet luč od zore.

Žalostne misli
spravim tu ljubensjsko muziko
k' me pelje, kjer je ona,
kjer me čaka draga dolina zapuščena.

Tam je nimer zima
ostane tu mojim sarcu
ta za skrito merzlo sizico.

Zelena pomlad

Glas tu tihoti
oblieka spomina
sim zibala serce,
k' se j' zapledlo tu tarpljenje
merkam luč'ce
od zelene pomlad
piesmi od pušlco
je magija.

Dan ma dergač okus
milo se šuli upanje
želim ga pobrat
na uagam pliut
previc blizu sonca
donas čutim,
de življenje je kuražno
se ga napiem
kapelco za kapelco
an za jutre.

Ljubezin

Ljubezin
si na muoc potukla
tu serce
si zapiela
te narljeušo melodijo
si usadila
terdne koranine
naj me urit...
moje serce
ma mutast glas
tuče na moc za te
poslušaj ga
naj se zgubit
ta po stazicah
od življenja
sim ist lučica
nimer peržgana
an tu terdi tami.

Msgr. Dionisio Mateucig (1937-2016)

Od 1. septembra 2016 msgr. Dionisio Mateucig, počiva v žabniškem pokopališču, v vznožju sv. Višarij, kot je sam želel. Za zadnji pozdrav priljubljenemu duhovniku, ki je imel svoje korenine v Belihovi družini v Pacuhu, v dreški občini, se je zbrala velika množica vernikov. Kanalčanov seveda, kjer je opravljal svojo službo zadnjih 18 let, a tudi iz Špietra, kjer je bil dobrih deset let famošter, in drugih krajev Nadiških dolin. Prišli so tudi iz sosednjih krajev Slovenije in Avstrije verniki, ki so ga spoznali in cenili kot direktorja in voditelja višarskega romarskega središča, kjer so ob njegovi globoki veri začutili tudi ljubezen in spoštovanje do vseh jezikov in kultur.

V znamenju kulturnega bogastva Kanalske doline in vsega našega prostora je potekal tudi verski obred (v italijanščini, slovenščini in nemščini). Maševal je videnski nadškof Bruno Mazzocato, ob njem so bili tudi škof iz Gradeža Diego Causero in upokojeni ljubljanski nadškof Alojz Uran, duhovnik Giuseppe Matteucig, nečak pokojnega Dionisia, ter kakih sešdeset duhovnikov iz Furlanije, Slovenije in Avstrije. Ob oltarju so bili tudi župani iz Trbiža Renato Carlantoni, iz Špetra Mariano Zufferli in Podutane Antonio Comugnaro, pokrajinski svetnik Fabrizio Dorbolò ter prapori, zastave prostovoljnih gasilcev iz Žabnic in Planinske družine Benečije.

Iz pridige videnskega nadškofa ter iz pozdravnih besed domačega župana Carlantonija, nadškofa Urana, predsednikov pastoralnih svetov iz Kanal-

ske doline in Špetra Paola Marana in Simoneja Bordona ter prostovoljnega gasilskega društva Claudia Sorata in domačega godbenega društva Anne Sandrini, je izšel lik Mateučiča kot dobrega duhovnika, ki je verjel v načelo vraščenosti vere v kulturno okolje, kot milega človeka, potrpežljivega in odprtega k dialogu, ki je znal uglasiti spore in konflikte ter kot zavednega Slovenca, ki je vseskozi ostal zvest svojim koreninam.

Prišle so na dan tudi težave, ki jih je Dionisio Mateucig srečal na svoji poti: v Špetru, kjer je po polstoletnem obdobju odprl cerkev tudi slovenskim vernikom in slovenski besedi, kar ni bilo vsem pogodu; v Kanalski dolini, kjer ga niso določeni krogi na začetku sploh hoteli sprejeti. Ostal pa je vedno zvest samemu sebi, svojemu duhovniškemu poklicu in na koncu, ob slovesu, so mu vsi priznali, da je pustil globoko sled vere in dobrote pri vseh, ki so prišli v stik z njim ter da je znal premostiti razdvojenost in povezati žabniško skupnost.

Vsem, ki smo ga poznali bo ostal v lepem spominu.

ČEDAD IN SLOVENCİ

Staro mesto

Slovenska ljudska toponomastika Čedad

BOŽO ZUANELLA

V tem prispevku obravnavam slovensko ljudsko toponomastiko Čedad in sicer, kako so Slovenci iz Nadiških dolin poimenovali nekatere mestne stavbe, ulice in trge, kamor so običajno zahajali. Ta imena so bila zelo razširjena v preteklosti, a spomin nanje je šele živ še posebej med priletnimi ljudmi.

Staro mesto

Ko so se Slovani naselili v Nadiških dolinah, kot piše v svoji Historii Langobardorum Pavel Diakon, so se spopadli z Langobardi. Kasneje so se sporazumeli in v kratkem obdobju, približno v polovici 8. stoletja, pa je med njimi prišlo do mirnega sožitja.

Čedad, ki se je takrat imenoval Forum Iulii, se jim je prikazal kot zelo antično mesto in so ga preprosto poimenovali Staro mesto⁽¹⁾. Ta naziv se je ohranil do konca 19. stoletja, ob njem je obstajal tudi novejši naziv Čedad, ki izhaja iz furlanskega imena Cividat, le-ta pa je latinskega izvora iz naziva Civitas Austriae⁽²⁾.

Velika cierku

Slovence, ki so pogosto zahajali v Čedad, sta vznemirjali dve značilni zgradbi: stolnica in Hudičev most.

Stolnico so preprosto imenovali Velika cierku in s tem jo ločevali od števil-

nih drugih mestnih cerkva, sicer manj pomembnih. Ta naziv je še danes živ med prebivalci Nadiških dolin.

Velik muost

Tako zvani Hudičev most so pa imenovali Velik muost, zato ker je bil največji most čez Nadižo, ki so ga poznali. Naziv Hudičev most pa je le učen in svež prevod iz italijanščine in je povsem tuj v krajevnem slovenskem ljudskem izročilu.

Slovenska vrata

Simon Rutar, ki je sicer citiral Ivana Trinka, je pred več kot sto leti napisal, da je bila od vselej Porta Brossana poimenovana Slovenska vrata, skozi katera so Slovenci iz Nadiških dolin vstopali v mesto⁽³⁾.

Za časa Napoleona je to vlogo prevzela takozvana Porta nuova (Nova vrata), preko katerih je dostop do trga Svetega Ivana, ki je bil poimenovan po bližnji cerkvi Svetega Ivana - S. Giovanni in Xenodochio (Xenodohij je bilo dobrodelno bivališče za popotnike in romarje, njegovo gradnjo pa je naročil vojvoda Rodoald ob koncu 7. stoletja).

Trg Svetega Ivana z bližnjimi gostilnami (Ta par Janeze, Ta par Puhe, Ta par Dreje) je bil naravna stična točka za prebivalce dolin, ko so šli v Staro mesto.

V zvezku čedajskega kamerarja, napisanem v furlanščini med leti 1422 in 1424, v katerem je beležil plačila najemnin (z vinom) cerkvi Svetega Ivana, se pojavljajo tudi nekateri Slovenci iz Nadiških dolin in iz Brd⁽⁴⁾.

Babji plac

Trg Svetega Ivana je le nekaj korakov oddaljen od trga Pavla Diakona, kjer je ob immemorabili tržnica zelišč. Ta dejavnost je bila v glavnem v domeni žensk. Zato so ga tako Furlani kot Slovenci imenovali Plassa (nekoč Plaça) des feminis in Babji plac.

Na tem trgu so jeseni prodajali velike količine kostanja in sadja, predvsem jabolke in hruške, ki so jih do sem vozili z vozovi mimo trga Svetega Ivana.

Pod uelban

Do Babjega placa se običajno pride peš mimo trga Garibaldi skozi podvod, ki so mu pravili Uelb (Pod uelban). Gre za naziv nemškega izvora, ki se je udomačil v vseh slovenskih dialektih. Ta izraz je treba dejansko primerjati z nemško besedo Gewolbe, ki pomeni obok, predvsem cerkve, mostu, kleti, podvoda, itd.

Mažerski borg

Čedad je bil za Slovence predvsem komercialno in trgovsko središče. Na več trgih je bila pomembna tržnica, ki je iz Nadiških dolin a tudi iz drugih slovenskih vasi občin Tavorjana, Fojda in Ahten privabljala veliko ljudi, pravo množico prodajalcev in kupcev. To se je dogajalo vsako soboto, ko je Čedad zgleдал "slovansko mesto" in to je bilo mnenje tudi Ivana Trinkca⁽²⁾. V Reviji Dom in svet je leta 1898 napisal, da se je Čedad vsako soboto spremenil v slovensko mesto, kamor so se stekali najpomembnejši pridelki iz Benečije in je takrat bila slovenščina prevladujoči jezik.

Zanimiva so tudi opažanja prof. Amelia Tagliaferrija o prisotnosti Slovencev na čedajskem trgu: "Pot se nadaljuje po Ulici Patriarcato, nato skozi znižan obok privede na trg Pavla Diakona, nekoč trgovsko središče mesta. Pod beneško republiko je vodnjak imel kritje in tudi kapelico, kjer je bila maša na dan tržnice, ko se je na trgu trlo ljudi, ki so prihajali iz sosednjih Nadiških dolin"⁽⁵⁾.

Na čedajski trg so prihajali tudi Slovenci iz Subida, Čenebole in predvsem iz Mažerol. V mesto so prihajali skozi Rubignacco in njihovo zbirališče je bilo v ulici Borgo S. Domenico, ki so ga precej hitro preimenovali Mažerski borg, vas "ljudi iz Mažerol". Zbirali so se predvsem v dveh lokalih: v kavarni Bellina, kjer je bila kasneje Nova tržaška kreditna banka in v gostilni, ki se je kasneje spremenila v restavracijo "Al fortino".

Mažerski plac

S Slovenci iz Mažerol je povezan tudi trg Sv. Frančiška, v središču mesta, kjer je bila nekoč pomembna tržnica drvi za kurjavo, ki so jih vozili iz Na-

diških dolin. Ta trg je pridobil ime “Plac od darvi”, nekateri pa so ga imenovali tudi Mažerski plac, saj so tu prodajali tudi oglje, ki so ga pridelovali “kuotarji” iz Mažerol. To dejavnost so izvajali ne le doma a tudi v drugih krajih Benečije. Pridelovanje oglja in njegova prodaja na čedajskem trgu sta se prenehali ob koncu druge svetovne vojne.

Plac od sierka

Med privilegiji, ki so jih prebivalci mierske in landarske banke uživali za časa beneške republike, je bila tudi pravica prodajati svoje pridelke na čedajskem trgu. To dokazuje tudi odlok Silvestra Valeria z dne 5. februarja 1698, ki potrjuje, verjetno, še pridobljene in dalj časa uživane pravice. V dokumentu je med drugim pojasnjeno:

“Najzvestejšim ljudem mierske in landarkse banke – gre za 36 vasi in približno 6.512 prebivalcev – potrjujemo, da jim ni nikakor, niti v izrednih razmerah, omejena pravica, da si na čedjskem trgu in okolici nabavijo krmo za njihove potrebe v skladu z njihovimi pravicami. Obenem lahko sami prodajajo v Čedadu svoje revne substance, mlečne pridelke, govedo in majhne živali, drva in drugo.”⁽⁶⁾

Iz tega dokumenta beneške republike izvemo, da so Slovenci iz Nadiških dolin kupovali pretežno krmo in sicer žitarice, v prvi vrsti koruzo, ki ne raste v goratih predelih. Prodajalcem so ponujali govedo (krave, junice, junce, bikce), majhne živali (ovce, kozličke, perutnino), mlečne izdelke (maslo, sir in skuto), seno, drva za gradnjo in za kurjenje in drugo (kostanj, sadje, jajca, izdelke domače obrti).

Tržnica koruze je bila na trgu ob stolnici, ki so mu pravili Plac od sierka. Tu so furlanski prodajalci nosili žaklje žitaric in so jih lepo razstavljali enega blizu drugega. Najbolj je šla v prodajo koruza, po domače sierak. Od tu tudi primerno ime trga.

Prasečji plac

Tržnica z živali je iz razumljivih razlogov bila v predmestju, na drugi strani Hudičevega mostu, tam kjer je sedaj Trg Resistenca. Slovenci šele danes ga

imenujejo Prasečji plac, tu so med drugim kupovali pujske, prasičke, ki so jih potem zredili doma.

Pri gostilni Gaiotti, danes restavraciji Al fortino, ki je bila navadno zbirališče Slovencev iz območja Tavorjane, Fojde in Ahtna, so celo imeli ograjene prostore, kjer so "parkirali" komaj kupljene prasičke, preden so se ponovno podali na pot do svojih vasi.

Kakošji plac

Na kraju sedanjega trga Diaz, ki so ga Slovenci imenovali Kakošji trg, je ob sobotah bila tržnica kokoš, ki jih je bilo največ, a tudi piščancev, zajcev, golobov, jajc in masla.

Targ od grabji

Na drugi strani Hudičevega mostu, prav na začetku ulice Borgo di Ponte, je bil kotiček, ki so ga imenovali Targ od grabji. Tu so prodajali grablje vseh vrst, ki so jih izdelovali obrtniki s Trčmuna v sovodenjski občini. S to dejavnostjo se je marsikatera družina preživljala, kar je vsaj na Trčmunu omejilo množično povojno izseljevanje, ki je spraznilo beneške vasi.

V brangarcah

Ob sobotah popoldne se je tržnica zaprla, Čedad je pridobil svoj navadni obraz in življenje je mirno teklo. V mestu seveda je bilo veliko število majhnih in večjih trgovin, ki so bile ob delavnikih odprte in so prodajale živež, kolonialno blago, železnino in drugo blago potrebno za vsakdanje življenje. Največ teh trgovin je bilo v osrednji ulici, v sedanjem Corsu Mazzini. To ulico so pred mnogimi leti Slovenci imenovali Brangarce (trgovine), prav zato, ker so tu bili zgoščeni trgovci in prodajalci. Nekoč je bil ta izraz splošno uporabljen med Slovenci Nadiških dolin, sčasoma se je izgubil in je ostal fosiliziran le v tem čedajskem toponimu.

Opombe

- 1) Slovenci imenujejo svetišče Castelmonte Stara gora (furl. Madone di Mont): zanje tako Čedad kot Stara Gora sta "že v 8. stoletju bili naseljeni od davnih časov" (G. Biasutti, Guida storica del santuario di Castelmonte, Udine 1987, strani 141-142)
- 2) "Za naše Slovence Cividale je Star Čedad. Njihova Meka, njih tržnica, ko vsako soboto izgleda skoraj slovansko mesto" (C. Podrecca, Slavia italiana, Cividale, 1884, stran 21).
- 3) Beneška Slovenija, Ljubljana, 1899, stran 25.
- 4) P. Londero, San Giovanni di Senodochio, Udine, 1975. V reviji "Quaderni cividalesi" števil. 10, 1982, strani 21-25, profesor Pavle Merku analizira slovensko onomastiko v zvezku iz 15. stoletja.
- 5) A. Tagliaferri, Cividale del Friuli – Introduzione e guida all'arte e ai monumenti della città ducale, Bologna, 1983, stran 65.
- 6) C. Podrecca, ibidem, str. 121-122.

Prispevek je bil objavljen v italijanščini v zborniku Cividat, 1999, Società Filologica friulana (strani 139-146).

Otroc, gremo v Čedad!

BRUNA DORBOLÒ

“Otroc, gremo v Čedad!”

Tele besiede, kar san bla mikana an san živiela v moji rojsni hiš v Bjarče, su veselu zuonile ku “Gremo v senjam”. Kar se je tuole zgodilu, naglo vsi otroc Toncinelovi, takuo se kliče moja družina, smu začel se napravjat. Snel smu žekiče, obul lepua oškovetane čaruoje an obliekli kikico od goda.

Nas je bluo na osan an z nan je bla nimar njanja Erminja, sestra naših očuo-vu Elio an Vigjat. Ona je znala nas talažt an kupovat, kar je bluo pametno za vsakega. Su ble lieta pedeset an za nas otroke iti v Čedad se je riedko zgodilu tud, če njanja Erminja, ku druge žene z vasi, je hodila na targ v Čedad vsak tiedan. An Vigjat, ki je živeu blizu nas, pa še buj pogostu.

Vigjat je dielu mašetar an kar smu vidli, de že zjutra se je zavezu facuolic oku šije, smu zastopil, de puode v Čedad na targ žvine. Mož je znu guorit tud po laško, takuo se je hvalu an pravu, de muore iti na targ za ahtat, de naši kumet, ki hodeju teleta an krave prodajat al praščine kupavat, na pridejo do velike škode, zak na znaju odguorit an glihat lepua, če ne po slovensko. Takuo vse doline mu su muorle bit hvaležne an žena doma je muorla pametno mučat, zak on nie bandru po Čedade, pa je dielu za dobre družine an vsieh kumetu naših dolin.

Vigjat je guoru nomalu an po talijansko an tel izik je nucu, kar kumet ki je bu prodau tele, mu je prašu za iti za njim h avokatu, kjer je meu za plačat za staru kreganje s Francam. Franc je tardiu, de konfin med njih sanažetah gor Par rupe je bu patok, pa on se je lepua zmisnu, de konfin je bu tri metre

čez patok tuk je rastu an velik kostanj, ki je biu njega. Kar su plačal, Vigjat takuo, ki mu je bu kumet dopoviedu, je prosu avokata, naj gre še napri s kaužo do pravice. On an kumet se bojo uarnil, kar store an Stella, ki je že breja. Na koncu po vsieh telih opravih se je muorlu iti v ostarijo kiek pit. Osterija je bla puna judi an slovenski glas je bu te buj močan.

Po Čedade so vsi poznal Vigjata an su ga klical "ditta mondiale".

Ma muoren reč, de tud njanja Erminja je bla puno poznana an butigarji, ki na vratih su čakal, su ju lepuo saludoval an guoril: "Che bello vederla oggi con tutti questi bambini! Entrate, entrate un attimo e vedrete quante novità!" Njanja je rada kupovala: nu trobu kotonine za kutuline, lastik za mudante, uno za hlače an takuo napri. Ma butiga, kjer smu na duzim se oščajal, je bla tista od čaruoju. Se vie de čaruoje je kupila samuo te velicim, pa mi smu radi gledal, zak čez nu lieto al dvie s tistimi čaruojsmi smo bli mi hodil.

V butigi njanja Erminja je lepuo vse pregledala: če podplat je bu dobar, če je bila prava an mehna koža, če su bli lepuo zašiti an potle nan jih je stuorla obut za videt, dost ostane gu punt, ki za parve miesce je bluo trieba diet nomalu bombaža za de otrok jih na subito odraste. Smu jih obul an veseli smu čaruoje šujal ku nu mačkico, ona pa je gaspodarja prašala, dost kosta-ju. Gaspodar je odguoru an njanja se je naglo zajezla an mu je jala: "Tuole je naumnost, duo čete, de kiek kupe takuo k' draguo prodajate!"

Mož jo je talažu an obečavu, de nu malo zniža prezit, tud če puode na veliko škodo. Za štier pare zrajta an toužint manj. Njanja se je posmejala an nam kuazala diet dol čeruje an se pobrat na vrata. Grede k' smu se milo napravjal, mož nas je ustabju an njanja je tardila dva toužint al nič.

- Dva toužint! Sa van jih šenkam, se na more takuo dielat! Pa zak je že tarkaj cajta, ki se poznamu, vam priden pruot. An toužent an devetstuo an neseta damu ries lepe čaruoje!

Žena je mučala an mi smu se nazaj parbližal čaruojam, pa že priet ko smo jih tiknil je jala možu: "Vidite dost otruok imamo, družina je velika. Pa že bote takuo uoharan, nas na bote vič vidu. Alo otroc, gremo!"

Mi nimar buj žalostni smo se pobral pruot urat, kar butigar je jou: "An toužint sedamstuo, tala je moja zadnja besieda."

Smo se odsopli an nazaj šli pruot čeruojam, pa njanja je le tardila an na koncu je jala: “An toužint an petstuo, tala je pa moja zadnja besieda.”

Mož si je z bielim facuolam obrisu gobac an je jou: “An par su šenkani. An telkrat ste vi udobila.”

Mi smo čaruoje diel tu lepe škatle an veseli se pobral čez urata.

Priet ku iti čakat koriero, smu šli še na Botegon kupavat dva velika škartoca biskotu, tistih zdrobjenih. Takuo de vsak s sojo boršo smu šli na plac pred cierkujo S. Francesco, kjer su se zbierale koriere, ki so šle po vsieh dolinah. Otrroc smo se lovil an norčoval, žene su se poguarjale. Nam su zatrucale, de se na smiemo ganit od placa an su zletiele h Domenisinu, ki glih na kantone od placa tuk uozka pot peje do Zluodjovega mosta, je imeu ostarijo an prodanje vina. Popile su an Lacrima Christi, bielo vino, ki su pravle buj sladkuo ku rosolio. An tiste, ki nieso miele dost vinjike doma, su tud napunle fiaške an mikane damigiane čarnega vina za nest damu. Na koncu vsi gu koriero pruot duomu.

Iti s koriero je bu velik lusso, zak po navadi v Čedad se je šluo par nogah, z bičikletu ol z uozam, kar tata Elio je zapriegu konje an je nabasu blaguo an od bližnjih družin za iti na targ. Če targ od žvine, tuk je hodu Vigjat je bu čez muost, par starih čedajskih ziduovah, kar tata je šu s konmi v Čedad, ankrat asbasan uoz na placu zelenine, je šu Al Fortino. At je mogu konje stuort opočit an pod strieho jih parpet. V duorje Fortina pod lobjah je bluo puno lepih konju, tud na pruodi. An za tega, ki jube konje je bluo veseje jih gledat, jih šujat an sanjat jih kupit an damu pejat.

Kar tata je šu z uozam na targ, je peju tud moje kužine te buj velike, de mu bojo pomal uoz asbasat. Pa njanji Erminji, kar je miela samuo an žaki ol dva za pejat z bičikletu, je šla na pomuoč moja sestra Nives.

Šle su par nogah, z žakjam počeriez na ženski bičiklet, kar dan se nie bu še nardiu. An kar sonce je ustalu, su ble že na placu prodajt. Kajšan krat su hitro prodale, ma pogostu su muorle na duzim glihat. Ankrat prodanu, su šle Alla Frasca pit urielo župo. Alla frasca, priet ko je ratu ristorante, su runal te narbuojš župo v Čedade. Takuo je dišala, de dober duh se je stegnu tud gor po Korse an parklicu s placa zelenine zmarznjene judi. Alla Frasca

su se opočile an poguorile priet ku iti atu blizu, miez dvieh farmacijah po konjsko mesuo za njanjo Angelino, ke je bla anemik.

Nives je rada hodila z njanjo an je poznala puno judi. Četud je bla malo vič ku na čičica, po placu se je znašala ko na ženica. Lepuo se je bla navadla prodajat an še lieuš kupovat, zak za glihat je miela dobru meštro. Vse vetrine po Čedade je gledala an nimar je viedla za zadnje novice. Takuo de, kar v vetrin Boccolina je zagledala an impermeabil blu z naylona, ki je bla pru ta zadnja novica oblieke, se je uluožla, de ga če.

Doma je vse motila za de ji kupejo tist impermeabil an se je troštala, de njanja Erminja ji pride na pomuoč, pa nič! Nuoč an dan se nie mogla dat meru, takuo de no nuoč mi je jala: “Jutre prideš za mano grah brat!”

Drug dan smu vzele dva žakja an smu šle dol na Tobar, kjer Toncinelovi su miel nu planjo graha an začele brat. Kar smu žakje napunle, smu jih skrile če pod skalo krivapete, zak smu viedle, de zauoj krivapet obedan se na parbliža an smu šle damu. Obednemu niesmo nič jale. Po vičerji smu šle subito spat, zak drug dan nas je čakala velika aventura. Jest san miela 11 liet, Nives 14 ma je viedla lepuo, kuo po sviete se gibat. Smu ustale, že priet ku tisti, ki su komadoval du štal, vzele bičiklete, zletiele dol do Tobarna an at smu nabasale vsaka an žaki počeriez na bičikletu an se pobrale par nogah pruo Čedadu.

Vse je blau tiho an tama glaboka, mi smu naglu hodile prez guorit an pot se je zdiela zaries duga. Me je šluo na jok, pa san tarduo daržala. Ku smu ble na placu zelenine, an smu naše žakje asbasale, Nives je začela saludovat tiste, ki njih blaguo su bli že napravli za prodat an se je ustajala s tistmi, ki su miel grah za viedet po dost se bo prodajalu. Je odvezala žakje, jih zavihnala an na varh je diela te buj liep grah. Jezna je bla, zak su tiel kupit samuo za 35 franku, an je guorila: “Muormu vsi tarduo daržat. Če čeju grah, ga muorajo lieuš plačat! Ti na ganise tle od tuod. Če te ponudejo vič, pokličme, jest grem h tisti tamle v koncu, ki je s Tauorjane. Ji muorem zatrucat, naj na proda za takuo malo!”

Liep dan se je bu nardiu, jest san po placu gledala, niesan viedla, kan se diet an kar se je kajšan parbližu, san se uganila. Me je blau špot at par žakjah

peštat, takuo san se usedenla na fontano an san grah od deleča gledala. Kar kajšan me se je parbližu za me prašat, po dost prodajamu, jest san odguorila, de na vien nič, zak tist grah ni muoj. Nives, ki je letala napri an nazaj, me je uekala: “Ki dielaš at? Hod san. An kar kor, pokličme!”

San se nazaj parbližala žakjam, kar san vidla našu profesorco muzike, prof. Cozzarolo, prist pruot mene. San se troštala, de me na zapozna, pa nie bluo takuo. Me je začela prašat s kuon san paršla, kuo smo paršle, dost cajta smo at an na zadnjo se je začela jokat an me guorit, de ona bi nan kupila vas grah pa niema, kam ga diet. Se je jokala za nas an za vse tiste otroke, ki življenje takuo maltra. Šla je proč, ki šele debele suze su ji kapale z oči po gobce.

Čast Bogu Nives se je parbližala z nin možam, on je grah pomiešu z roko an ona je hvalila naše blaguo an je tiela, de nam da kiek vič ku tisti s Tauorjane, zak naš grah je biu lieuš. Na koncu smu prodale an rouno šle na drugo stran targa h Boccolinu. Impermeabil je biu naš! Na bon pravla, ka nas je čakalo doma an kuo smu zan cajt slanuo plačale tist impermeabil, ki Nives je tardila, de nie bu naš ma nje, zak če na placu sem pravla, de grah nie muoj, tud impermeabil nie biu muoj.

Kreg za videt, či je bu impermeabil, je šu na duzim, pa jasno je bluo, de grah je biu Toncinelove družine, letno dielo an pardielo zemje naših dolin, ki še ankrat je šluo Čedajce fuotrat!

Nas su čakal pred butigo an z nuosam zavihnjenim su se smejal an guoril: “Venin ju lis Sclavs de Sclavanie”. Pa kar naše doline su se začele spraznjat, oni so začel zaperjat. Se vie, de naši judje niesu šli po sviete za nardit dušpiet an škodo Čedajcem, ki sa na kličejo vič naše doline Sclavanie, pa guorijo “le nostre valli” an tud par televižjone su “le valli del Cividalese”. Šli su kot saromaki, od vsieh pozabjeni an ki je bla sila hitro pozabit. Lieta su hitro stekle, cajti su se spremenil. Donas al bomo mogli “rože po našim sadit” an jih nosit na plac v Čedad za kupe se veselit?

Spomini na konfin Robič – Štupca

EDA ANTIH SOK

Doma sem iz vasi Kred ob Nadiži.

Že davno je tega, ko mi je mama še majhni deklici rekla: »Boš šla z menoj na konfin, tam bova videli mojo sestrično, nekaj nama bo prinesla.« Zbledel spomin mi pravi, da je držala v roki ciglc – prmeš, ki ga je pravkar dobila na županstvu. Veselo sem prikimala in odpravili sva se peš do naše stražarnice, kjer je na desni strani stal v majhni leseni, zame pravljичni hiški knojuc. Tako smo pravili vojakom, ki so varovali naše meje in ob sebi tesno držali puško. Pristopil je miličnik in naju pospremil malo naprej, kjer je bila postavljena iz 'čukžna' na gosto prepredena ograja in z nobene strani je ni bilo mogoče prečkati. Začudeno sem strmela v množico ljudi, ki so si že na daleč mahali, pozdravljali, se pogovarjali, jokali.

V sebi sem začutila globoko pretresljiv in boleč občutek, na eni strani vzničeno veselje teh ljudi, na drugi jok. Zame eno samo presenečenje in že sem skovala za mammo veliko vprašanj, zakaj.

Komaj sva se prerinili malo naprej, zagledam ženico maminih let, ki naju pozdravlja, se zazre vame in z nostalgično nežnostjo mi reče: »Kako si pa ti zrastle.« V pest mi je stisnila karamele, katerih pisane papirčke sem še dolgo hranila lepo spravljene v zvezkih. Mama ji je spodaj pod mrežo potisnila v pergament zavito štruco masla iz krejske mlekarne. V zameno sem jaz dobila »tiek, iglar z gumico« in svinčnikom ter šestilo za brata. Potem me ni več zanimalo, kaj ima še v torbi.

Ko sva se vračali mi reče: »Veš, vsi ti ljudje so si v sorodu, prijatelji, znanci,

Silvo iz naše vasi pa dobro poznaš.« »Seveda jo poznam in zakaj je bila tako žalostna?« »Na drugi strani je bila njena mama.«

Razočarana sem spoznala, da je preveč žalostna, vsa solzna je bila in za moja vprašanja bom morala počakati s tem presnetim zakaj.

Odraščala sem in imela priliko spraševati starejše ženice v vasi, ko so ob večerih posedale pred hišami na klopcih o vsem, kar me je zanimalo. Jasno mi je bilo, zakaj nas je usoda tako kruto zaznamovala.

Prišlo je leto 1955 in z njim Videmski sporazum, ki je nam živečim v obmejnem pasu prinesel zlato dobo. S kmečkim vložkom, potem s prepustnico smo se počasi izvlekli iz mizerje in kupovali stvari, ki se pri nas niso dobile; le da nas je vseskozi omejevala carinska kontrola.

Okupirali smo čedajske ulice, po katerih smo vsaj na začetku hlatali slatne 'biscotti rotti', ki smo jih kupili v Bottegone na vago. Tu so nam nudili blago za blago, n.pr. 1 kg fižola za 1 kg riža, tudi domači špeh so imeli radi. Naše none so v rumenjaku vmešale kremo maršalo, da jim je dalo moč (zavajone); zato le-te ni nikoli manjkalo.

Na Štupci sta bili kar dve butigi. Ena pri Pepci, ta je bila »naša« in tudi počutili smo se kot doma. Prijazno nam je nudila prostor, kjer smo shranjevali blago n.pr. zvečer smo prinesli k njej meso, pa še svojci in prijatelji so nam pomagali tako, da smo drugi dan nesli prodajat v Čedad in imeli več zaslužka. Nazaj grede smo se ravno tako ustavili pri njej in pustili 'robo', ker smo tudi sami ocenili, da ne bo šlo čez. Pogostokrat pa so nam na carini blago zavrnilo in morali smo se vrniti nazaj.

Druga butiga pri Erminiju je bila z betulo. Ta mala butiga je bila z vseh strani nabasana s prodajnimi artikli tako, da ni bilo videti stropa ne sten. Prava paša za oči; danes bi rekli šoping.

V Briščih pri Fiorelu pa smo na debelo kupovali gradbeni material, ko smo prenavljali zastarele hiše.

Živo se spominjam, ko nam je furman s konjem pripeljal voz apna. Na naši carini se je zakompliciralo, čeprav smo v vasi nabrali toliko prepustnic, kolikor so nam že predhodno rekli, da jih rabimo. Problem je bil, da bi morali apno raztovoriti in razdeliti na vsako prepustnico, pa tudi svojci z istim

priimkom niso prišli v poštev. Vnel se je hud prepir tako, da sta carinik in furman uprizorila tek kar dvakrat okrog mize. K sreči je bil furman moder in pogumen, odpel konja in prišel domov. To pa je bila sramota za mednarodni mejni prehod. Zato so drugi dan poslali marn, naj pridemo po voz. Furman pa se ni dal. Poiskati smo morali drugega, da je pripeljal voz in za nas se je srečno končalo. Moja starša sta se čudila vsemu temu direndaju, saj sta se držala dogovora števila prepustnic. Temu je sledil tudi posmeh. Jaz pa sem po tiho razmišljala in si dala duška, a smo jih!

Presenečenje

Prihaja naš avtobus. Relacija Kobarid – Čedad vsako soboto in korjera Rozina Čedad – Kobarid kar trikrat tedensko, pozneje pa tudi vsako sredo do Tolmina.

Vožnja s kolesom je prešla na luksuzni prevoz. Kakšna sreča! Koliko bi imel za povedati ta naš avtobus, prepoln ljudi iz okoliških vasi. Z nami so se vozile tudi domače živalce, ki so nas prestrašeno opazovale iz skrbno zavarovanih torb. Orkester kikirikanja in kokodakanja pa nam je vlival odrešujoč pridih poguma.

Vsak čas bomo na meji.

Vožnja z avtobusom je bila stresna, saj smo se morali osredotočiti kar po tleh nametanim boršam, v katerih so bile zvezane kokoši, petelini, zajci. Morali smo paziti na žganje, jajca, maslo, cigarete, še fižol, salame, teletino, prato, špeh. Na Štupci nas je čakalo še meso, ki smo ga že prejšnji dan prinesli in spravili pri Pepci. Vse to pa se je dobro prodalo na kokošjem placu v Čedadu, saj so zahtevne italijanske gospodinje dobro vedele, kaj pomeni eko sapore. Kotrobent je cvetel.

V Kobaridu je bilo kar sedem mesnic, kjer smo kupovali meso. Poleg tega pa so nam zamenjali tudi lire, kar je povzročilo še dodaten strah in skrivnice. Tudi dežnik je prišel prav. Ko smo ga v Čedadu na bolj skrivnem mestu odprli, so se usule lire kot dežne kaplje.

Stop. Prišli smo na blok. Strah in trepet. Na mizi vaga, pieza. V nobenem primeru se nismo držali predpisov, ko smo šli dol in ne gor. Prekoračili

smo dovoljeno mero in se znašli v istem kalupu: Cariniki so izvajali direktive, mi pa izkoriščali njihovo dobro voljo in prav iz tega razloga smo se zanimali na Petrolu, kjer se je vršila izmena, kdo nastopi službo.

Danes so to smešne pripovedke, ki so se pa resnično dogajale.

Šli smo iz avtobusa in v vrsti čakali na carinski pregled, ko je nenadoma iz torbe vzletel petelin naravnost v gozd, moški pa je pohitel za njim. Vsemu temu 'konfužuonu' je sledil smeh.

Čez nekaj časa se je vrnil brez petelina in žalostno vzdihnil: »Na, pa sem ob zrnado«.

Ko je bil carinik pri pregledu natančen, so se zgodile tudi smešne stvari.

Ženica je prijavila kokoš, carinik pa je ugotovil, da je spodaj še zajc. »Jouh, jouh, kda je pa pršu nuotr«, se je čudila. Takih zgodbic je bilo kar precej, spravile pa so v dobro voljo nas in carinike.

Ko smo prišli na italijansko mejo, smo se že oddahnili, ker so bili financ, seveda kakor kdaj, vsekakor bolj prijazni. Še posebej, če so zagledali kakšno mlado bijondasto lepotičko.

Spominjam se Ane iz Robiča, ko ji je financ pregledal torbico z dokumenti. Pod flodro je imela deset škatlic cigaret, bilo mu je nerodno. Ona pa: »Sarà pioggia.« Odložil je torbo in odšel v kabino. »Saj sem vedela, da ne bo nič rekel, ker sem v njegovih očeh videla, kako se mu smilim«, je še dodala.

Avtobus se je ustavil na Štupci. Pri Pepci smo vzeli, kar smo na predvečer pustili in prišli na plac, kjer se je lepo prodajalo, barantalo in skoraj vsak je imel že svojega odjemalca. Šlo nam je kar dobro od rok. Tudi pomagali smo si med seboj, kdor ni mogel prodati.

Zaključila je kot vedno Ana, ko je rekla: »Pojte griemo tie u bar na kapučin, naj zluodi vzame še konfin!«

Sledilo je nakupovanje po placu in po štacunah. Punce, čče smo spravljale skupaj balo. Volno za štrmace smo kupile pri Vidussiju, pa tudi platno za štikat, pouštre, šugamane, pri Battaglii koltrine, štikraj, pri Boccoliniju štofo. Izvrstna škinja Mara ta od Robiča nam je šivala plašče (poročnike), obleke (kiklje), bluze. Tudi Stringher z mikavno izložbo prstanov, verižic, rink iz zlata nas je zvalil na nakup.

V modi so bili dežni plašči šuškcuci, balonarji, bunde, kavbojke. Ni kaj, bili smo štmani.

Štefanica Koren iz naše vasi je imela peličo in marsikatera punca si jo je sposodila, da je lahko pod njo neopazno še več skrila, pa tudi nazaj grede ovila štofo okrog sebe.

Bilo je obdobje, ko se ni smelo prinesti nobenih rož, tudi salamerije in ravno to prepovedano nas je mikalo. Še sedaj vidim male lončke vodenk vseh barv, brez mortadele pa tudi ni šlo. To smo poskušali nekako prikriti, vendar vsakič se ni izšlo, kot bi hoteli. Zato smo vrgli kar v Nadižo, ko so nam zavrnilo.

Marsikaj so nam tudi zaplenili in ni nam bilo vseeno, da so nas oškodovali za to, kar smo rabili le zase, ne pa za šverc.

Na srečo pride v takšnih situacijah prav tolažba starega reka: »Ne stori ničesar, kar nočeš, da bi tebi kdo storil.«

Tako je potekalo to naše življenje ob meji in z velikim trudom smo pripomogli do dodatnega zaslužka.

Če danes ocenjujem, koliko se je izplačalo, lahko rečem, da se je.

Vse je že za nami in pozabljeno, le stavbe so še resnica, v katerih nam v restavraciji Pri konfinu ponujajo izvrstne ribje in mesne dobrote ter žar.

Na Postaji Poljana je prijazna ponudba eko jagnjetine, vseh vrst mesa ter kruh iz Marjetine pečice.

Veseli smo, da se vse spreminja na boljše. Ta štorja pa nas še vedno na Ruobisk blok spominja.

Baretanje

LUCIANO CHIABUDINI – PONEDIŠČAK

Oh zdravo an veselo!

Du Špietre tele dni je odpart targ naših kumetuških pardiel. Trošt je, de se aršiere prodaja, de s kajšno pomočjo bo zidano adno zbierališče, tuk bo lahnejš prebrat, ohranit, predielat an prodat puno dobrega, puno skrite bogatije, ki naša zemljica zna porodit.

Je ries, de kumetuška produzion po briegu na more dielat konkorence ni-žin tan na kupe, pa tan na kvalitāt ja. Puno judi na bada, kar košta blaguo, de le je dobro, okusno an naravno, natural. An judje vejo, de naše burje, naše japke so dobre.

Do nih trideset liet od tod smo jih uozil na targ u Čedad al menjavat du Laške za sierak, u baret. Japke so pardielale adno lieto ja an dvie ne, pa kostanj so cvadli usake lieto, takuo burji nie mankal. Tele drieu tenčas je biu zlo varovan, tek je usieku star kostanj za prodat hlodje du fabriko tanina u Čedade, je muoru upičit drug al pa štier burje zakopat ato blizo. Tan pod kostanjan, se vie de, je bluo posiečeno an pograbeno an kar so začele burje dol padat, so možje se spliezli gu drieu z dugimi isenovimi latami za oklatit do te zadnje bodeče griče. Tan zdol, žene tu fiertug zavit u krile, otroc tu turbo al pletenico, so pobieral sadje. Usak je meu suoje lesene kliešče, uriezane uon z dviema varščičama na V, za griče pobierat tu koš prez se ubost. Tiste se jih je nesluo damu ku kupac, se jih je pustilo kajšan dan, de se vekuhajo takuo potada z žekmi so se lahko uon vekozlale.

Klatit griče gu vesokin kostanje je bluo nevarno, sa tisti, ki so se bal, so

pravli, de »burje klatit, snieg odmietat an judi ubivat so diela nanucne« pa tista teorija tenčas nie miela dost sreče.

Uojška je bila zašpalila pardielo an baretanje, kar je uso mladinsko muoč zagrabra an kar se je mielo hrane doma, je muorlo bit use zadano. So uštiel na njih vižo, kar potrebuje družina an to druge je šluo u »ammasso«. Usak je gledu ki skrit pa nedužni otroc nieso mogli tuolega zastopit. Naša Jolanda, otročja štima, se je hvalila gor par fontan, de »mi imamo še deset kit sierka obiešenih gor na salarje« an kar je tata tuole zaviedu, jo je skregu z adnin našin pregovorán: »Rajš use snej, ku use povej.«

Takuo ki burje, tud japke smo znosil damu gor z brega. Smo potargal te zdrave; padance an te hude smo jih zmuškal tu korite za sladak japkovac uon veturklat. Japke smo nosil s košan an poluožil rahlo tu hladno kliet, de se za dugo ohranejo. Tisti srečni, ki so miel mula, so parnesli z dvieama košma obiesena na bašt, po vič ku kuintal usaki krat.

Kar krivac guči nad Marsinan an parvo listje začne padat, je cajt iti u baret. Niešne lieto, san meu 12-13 liet, tudi jest san biu uvežen tu adno telih špedicionu. So nimar pejal za sabo adnega u mladih lietah, naj puob naj čecha, de se navade pot, kuo se bareta an za no malo se usmilit pred judem, zatuo ki baretat je bluo nomalo ku petjat. Mene so me bli tiel usi radi za sabo, zatuo ki tenčas san biu madu an suh ku bakala, uriedan usmiljenja.

Smo se zluožli z našin kužinan Aldičan, ki je ušafu na posodo uoz an mula, takuo niesmo muorli ulačit barele an smo nabasal puno blaga. Mul, na vien al je biu Uarbanelčju al Vančonu, je biu zamenjen za kajšno borgeško obli-eko po 8. šetemberja 1943, kar se je arspaseliu naš ežerčito an dol po naših dolinah so utiekal damu sudadi gor s Slovenije an dej.

Italijanski mul se je preca navadu po sloviensko an ries Aldo je biu dobar »manovrator«, na vien, kuo an kada je nardiu patento za mula uozit. Mu je nastabu bruzdo, upregu tu oje an mul ga je pametno bugu, je karnu, tuk so ga redine uliekle, čelih pravejo, de se mul rad sardi.

Dol mez Tarččnjak, ki je biu ku patok, so šli počaso počaso, de japke se na pomužkajo, jest san meu inkariko špalit tu klanc zad uoza, zaviját an odviját manauelo. Muoja sestra je pa varvala, de se na sadje dol vetači za-

uoyo potresanja koles. Kar smo paršli du konac slabe cieste, du Uatoke, smo nakarnil čez muost, smo paršli na ašfalt, šli par nogah gor po Lipskin klance do Tulina an potada smo usi trije stopil na uoz an se stuorli pejat od pametnega mula.

Smo šli dol čez Priešnjjo, Čararjo an, kar smo paršli du Gijan, za me je bluo use novuo. Do Gijana san viedu, zatuo ki nona je pogostu dol hodila obi-skavat nje staro poznanje, Domenže gor z Ruonca, katerih navuodi imajo donas dol imenitno žganjarijo. Od ato naprej, iti tu neznanost, u nenava-dno aventuro, tu adno opravilo, ki san šteu ponižljivo, me je luožlo u sebe adno tako slabostanje, de me je uzelo vas petik.

San se čudvu, kuo muoj kužin je viedu za pot, kode nakarnit mula tan na usakin križanpot. Naš itinerarjo je šu pruot pomlad an on je viedu, de za prestopit Nedižo nieso ku dva mosta: Premariag an Manzan. Menjuvat smo začel že du Firmane, Oleis, pa prez velike sreče. »Vin za cjolt – smo že zmenil«, so nam odgovarjal. Za obnuoč smo spal tu siene u kajšnin klobade an tud kos gorke pulente an siera so nan ponudli. »Puore int – buozi judje«, so nan guoril. Za uzdignit guorš usmiljenje, smo pravli, de Kozaki so nan use pograbli, še senuo za krave, sa je bluo ries.

Dol z Manzana smo šli u Prehod (Percoto) z našo fražo: »Cjoleit, cjoleizo siore, milus e cjastinis par blave«, an menjava je šla počaso naprej. Tu uoze so se nižale japke an rastle panogle sierka. Na zadnjo smo paršli tu adno vas, ki na pozaben, Clauiano, adna vas uon z glaunih ciest, tuk nie biu paršu še nobedan pred nam. Ato, namest iti mi po hišah, so parhajal judje s plete-nicami. »O varin lis balotis pai muarz«, so guoril, takuo ki je Laška navada za Vahte: jest burje an ribolo, sladkuo vino pit. Aman Jezus smo zamenil an veseli damu se uarnil z našin bogatin uozan punin zlatega sierka.

Donas, ki use tuole nie ku spomin, al nie uriedno, de ta par usieh milijar-dah, ki gredo za podpuoro industriji, komerčju, pristaniščah (porti), bogati kumetiji, al nie pru, de nan dajo kar uprašamo, de na bomo vič berači, du Laškim an po sviete.

Srečno.

(Dom 15. oktobra 1987)

A gremo u Čedat?

JOŽICA STRGAR

Ma "A gremo v Čedat" ni bluo samuo no poprašanje, na besieda. Je tielo rec, de so pasale manjko dvie lune vošta an je bluo trieba iti do na svinjski plac po te mlade praseta. Je korlo diet uon s škrinja te črni gvant, ki je biu not že od žembe; an je biu adan an tisti za parcesijo, h maš, shod an za du Čedat po praseta. Senuo tu tisto košo, ki je bla takuo velika an težka, žaki al dva, na varca za zvezat an še po tami do po dolin Idrije, de so paršli zagoda, de so miel ki vebrat.

Tiste cajte je bluo praset an žvine tle po telem kraju muosta vic ku aldi. Še dan današnji se videjo rinke, kod je bila parpeta. San pozabila: tist dan priet so ubil kako jare, uco, zajce, kakuoša, kar je bluo, de je bluo, če se j' dobro pardalo, pomaganje h tistim sudičam od masla, jajc al kake uogence al pa od zornad tu tistem liete.

Te prvo so šli h maniham go na Staro goro. Tam, so jal, je biu ku an magazin. So dost blaga pokupil teli manihi an aldem dobro placjal. An gospoda čedajska je rada jedla kakošjo župo an zajca tu padel. Ker je šlo an tuole h kraju se j' moglo gledat an za dvie praseta kupit. Ankrat pa so adnemu šenk al an te treče. Je šlo tu žaki – tist Čedajc je mislu, de krepne priet ku pride go pod Klanac. Ma, gledi zluodja, se j' glih tiste narguorš opitalo.

Ponavad so gospodarji cieu dopudan veberjal, šlatal tiste praseta, vseh fli-skal ta po rit, de so videl, de so zdravi, de se ganejo, de majo močne noge - nu ben, de se bojo redil lepue. Je bla ta na placu nimar kaka oštarija. An glaž je klicu dva, an lepue postran an na naglih so se nabasal go po pot.

Kuražno zvičér so paršli damu an te parvo spustil praseta ta po hiš, jem dal no malo za pit, de so se jeh usi nagledal an pobuoscal. Otroc so jem dal ime. Gaspodinja, potle je bla nje skrb za jeh veredit, de so miel po te malim tje v dujst kil velike peršute an po te malim no veliko kuarto špeha, jeh je znosila cje v prasečji hlev. Peršut so pa du Čedat nosile žene, so ga zmieram pardale buojš kup ku možje.

Tistega cajta so “del” pod Taljo pa je bla go po naši dolin narguorš komerçant na neviesta daj dos Sičilije, ki je skarbiela, de dnemu možu, ki je nosu du Čedat an na Staro goro, nie zmanjkalo dugo cajta uci an zajcu. Tist cajt, čast Bogu, nie bluo trieba pustit žvin kosmate nožice (de se j’ viedlo kaj). Ma nie šlo na duzim. Mizerja je bila velika an telega aldem Buoh nie zamieru. An še dugo potle so jal, de tiste uce an zajci so bli buojš ku tisti s kosmato nožico. Buoh mi na tu grieh zapiš, sila kola lom.

V mojih te mladeh cajteh so bla romanja du Čedat dargač, je biu nimar priet nomalo naš tist Čedat. So ustrojil koriero, de so aldje po tistem prekletem konfinu lohno hodil nazaj na plac. S tisto potjo, ki je zuozila dieluce, ki so dielal ponoč du Anhovem, je poberjala aldi, ki so šli du Čedat. Ma de bota zastopil, ciesta je šla z Britofa po čeparni, bloka du Britofe nie bluo.

Čeglih tisti, ki so ustrojil koriero so videl buj deleč ko do parvega kantona, an zauoj telega so bli an zašpotvani. San rada, de donas glih tisti jem kažejo spoštovanje an se flokajo z njim povserode.

Tista naša koriera je vozila po tistem kraju, kjer bi muorla bit že kada pišta za bičiklete. Ma na zamierta, lietos poliete smo se ist an an mož doz Prapotnega posmejala nemu turistu, ki se j’ potaču z bičikletu do na nem muostu. “Je tako ozko,” je dejau, “da bodo morali to uredit.”

“Jožica”, je jau mož, “a b’ se smejal naš Šavli, če bi biu tle”. Z bičikletu se potačit, kjer je vsako saboto gor an dol vozila koriera. Šavli Anton je biu naš avtist, naša legenda. Jo nie bluo poti de b’ on s koriero na šu ta po nji. Je biu nagu an šiguran, nie meu beden od nas strah se uozit z njem. Poprašajta no malo, kuo j’ bluo, kar je pelju s koriero na senjam goh Kodermacem. Šavli se zmisle, de je bluo lih tist dan, kar so se Amerikani razbasal go na Lun. Mislím, de je biu “Kocjanu” tist od gor od Kodermcev tode, ki je godu

ramoniko an je biu korieri za guido. Nomalo je šla uon s pot pod te zadnjo rejdo, ma so jo spravli na pot an Šavli srečno nazaj. Še parvo pa h Bruni “v Podrob na an taj”.

Ja, tala koriera, ki je ob sobotah vozila v Čedat na plac, je bila čeleste an je miela liesenca za iti go na strieho, gore je biu portapaki. Mama moja, kaj bluo vse go na tistem portapaku. Želieze, piastrele so diel cje zdol, daske, vse kar je korlo za hiše strojit potle, ki je biu teremot. Blok du Golem Brdu nie meu “daca”, carine za placjat, je biu na zlata jama, dok je šlo.

Je bla na dita Edile emporio, kjer so telo blaguo predajal an an kapo Renzo, k’ je tuole blaguo paraču, kar je korlo dobro nabasat na koriero. San se poviedat zabila: od Anhovega po cieli pot so teli te stari čakal s sudi an prosil telega šoferja, de jem parnese, kar je korlo. Je deu sude tu gajufo – še dobro, de j’ meu puno gajuf – an se zmislju vse, kar so mu naročil an varnu sude.

Nobedan na vie kak kompjuter je meu tu glav, de nie zabu nič. An po deset od njih je čakalo an naročilo. “Ankrat”, je jau, “je na nuna taz Liškega bla buna ma je korlo kupit ne čedne mutandine an no kanotiro. An tuole san parnesu” je jau, “de j’ lohno tala ženica šla h miediuh”. Se mu nie utragalo nič.

Njega žena Marija je bila od Melinku, liepa ku na roža. Še donas, kar san bla tu Ajbi par njima, sta lepa. Jeh poznam od nimar an take aldi na strojejo vic. Ja, je bluo no pomaganje, de j’ začela tala koriera vozit, je jala, zak priet smo hodil par nogah skuoz al pa pod Kostanjovco v Greben, Močila an Podrovne (Ponte Klinac). Je bla duga za nas. Du Čedade pa si kupu, kar si teu. O kako sienje od idrika! Maj vič nismo miel takega idrika ku kar je bluo sienje dos Čedada. An flance smo nosil. Potle smo za naše muorli miet no potardilo an za piščeta an race te mikene, ma je bluo trieba ga placjat. Ma smo mi an tisti du Čedade že ustrojil, de je bla karta od kakega fitopatologa an de so ble ‘autoritá’ kontente.

Ma sa pravem, de se še nie velegu tist modrijan, ki bi ustroju legi (zakone) za aldi, de b’ se na pomagal adan družemu. Žganje, maslo, gobe, kostanj za kompír an sirkovo moko – nu midruz, moja generacjon pa smo že dielal. Smo miel kako palanko, Čedat je ratu drag. Go na zelenem placu se

zmislem tiste furlanske muzike an piesmi, tiste lepe piesmi, stuo an stuo aldi, ki so se menal po beneško, po furlansko, po teljansko an po domače iz vseh dolin an kraju po tle tode.

Smo kupoval kako moko du malne, kako lepo cunjo za obliečt naše otroči-če. Irma je kupovala an rožce za tu vazo, k' je daržala bufet tle na Kombri-ěškem. Pepe Kramajšču s Kostanjovce je zmieram šu po kak kos doh Mitru za njega Gilero. Nuna dos Šeberjaka je nosila predajat. V oštarijo par voze smo šli na paštašuto an damu. Potle smo šli vsak po soji pot. Koriere ni vic, se more z makino po asfaltani pot du Čedat, po te desnem kraju so ustrojil blok, ki je že krepnjen. Za Dan emigranta grem par nogah čez muost an butam v judi, v puno judi.

Ma kar je Čedat ob sabotah nazaj obliečen v trg, plac, nie vic kuo j' blu. Zame, ki san poznala Čedat od učera, je na sama žalost po beneško, po furlansko an po teljansko. More bit pa, de se bo trieba navast po činesko an rusko, znat izike na diela škode maj, ma pozabit suoj jezik je smrtni grieh, pa naj se predaja kostanj al kupava prase.

Oprostita mi praseta, sa vidruz kruleta an bota nimar krulil po vaše.

Orahe na pruodu

BRUNA BALLOCH

Ou Kamunji smo miel dua oraha, kə so blə dna “gloria”. Še to lieto jeh smo poklatil z uojo za jeh baratat tej buorje dou po Laškən, za sierak. Dno part smo držal nazaj za koledo tən mladen an otrokan an dno ćerijo smo držal za pruodat. Jeh smo okužil an hitiel oprat, dno košo po bot tu dne podne uode. Jeh smo ocedil an pornil tə na dno plahuto təh stareh, tə na oradə an zat jeh smo vesul tə na pod, or na Portejal. Uode niso smiel pocmukat... zatuo smo hitiel jeh prešušit.

Dan petak popoudan, mama je miela žej tu dnen košo z obramancam nje orahe. Miera je bla dna košəca, kə mə je spletu muoj nono an kə je držala kak orah vić ko dan kilo kər je bla rašana: smo miele to za belančo!

Smo šlə u marćat te dan prej: smo povəćerjalə an spale tə pər tete Tunine, tje u Ćampejo: druu dan smo šlə naprej. Marćat je bieu žej žiu, kər smo stopnilə mi... Zuor na košo, ma mati je miela še dan žakjac liešneki. Nje orah so blə čistə, debelə, pounə... So mielə pužino tanko, kə jeh se je molò zmeškat po dua tu rokah. Ni štantala jeh pruodat zatuo kə za zuor, je metala ten kə so kuplə orahe, še dno priišćace lišnek.

Božić ni bieu deleč an ni mu biet brez “šiopš” tek jeh so klical Ćədajc. Ja son bla tu tən piću, etu kə se je apoštala mama, tej dna sienca. Son merkala uoku te hiše vesoke, son merkala tuo, kə so prodajalə tə družjə judjə, son pošlušala tuo, kə so uekale te žene za pruodat prej... Kər mama je spraznila koš, je zaatila tu niedra soudiće zvežene tu dnen facleto an se smo pobrale ta oc. Tje na marćade, tje u Ćədade mə se je zdu dan druu sviet ćelih so ćekeral,

pouno pouno judjə, po slovejsken tej mi. Usak je laudu njaa merkancijo, će kak Čədajac je ékeru po laškən, marćedanti mo so uoril nazaj še oni z dnin laškən, kə je šu ‘štorje tu pest’!

Mi se šnje smejemo, kər se naordamo, koko naše hćerə, kə so prodajale ojudəce, so zaodle tən šioran, kə so tiele vidatə, mogari pokušat te ojudəce zdol tu košce. So tiele vidatə, će te zdol, so ble liepe tej te zuor... an naše hćerə se so hitiele branit:

“Dutis bielis
tako zuoris,
tako zdolis:
učeri ubranis!”

An jeh niso nahale potipat!

Ta človieka, kə je bieu tje na marćade, tje u Čədade, a so ledal kər se je uornu nazaj tu uas, an a so uprašual: “Alore, kuo se prav tje u Čədade...”

An te je mu simpər tiki nouaa za pravətə...

Marćat je bieu, dan bot, tej dan velək ġiornal: je pobieru an šenku judan novice uzaceh fat za də bant! Se smo z uojo sriedli tə na marćade, smo stal z uojo kop an kop smo rastlə!

Morca an toja

Kər se je ženila maa sestra, muoj oća je odpeu to narubi liepo jenico, kə je mu tu hliue an jo je peju, dua dni prej tje u Čampi, tah tete Tunine, zat je šu naprej z manu an z njo tje u Čədad, tje na marćat. Ja, zatuo kə to pot tod Səbida tje u Čədad, se ne more nardit tu dan dan s dno krauo za sabo! U saboto zuoda zuoda mə je jau muoj ćac: “Reš še ti z manu, nas...”

“Ćac, vieste, kə bəl tiela rado, paj morən pomat mame. Nas je pouno, an pouno diela nas čaka usak dan... ne morən!”

Mama, kə nas je čula se je odlasila: “Morəš, morəš, će ćeš! Ja se cón sama venest z dielan an z otruok, se ne buoj: biež s ćacan, će ćeš!”

Ja se son posmejala an son bla or na portejale se napraujat. Pet mənudi an son bla tej dna pəpina. Muoj ćac je bieu pər te kolone velici uon s kamunja pod portejalan an me je čaku...

“Remo?” son jala an se son zbrkoliela uoku an uoku za me ni vid še on, će son liepo napraujena. Kite son ovila duarkrat oku laue: son miela dne lase doue, doue...

“Ja, na ime Boa, remo!”

Prazən an sam, brez jenice, smo naprt veletiel dou Malino, dou Ahtan an tje u Ćampi tək nas je čakala Morca. Je bla zlo liepa an pridna ta jenica, tako je vejala pouno, paj mene, kə jo son onila past, mə se je hudo zdielo jo pruodat.

Dan tə spried, dan od zad, smo prece pəršlə še tje u Ćədad z njo. Tə na marćade, tu tən koncu, kə je bieu upartien za kraue, je bla žej katastrofa... Etu se je use miešalo: bukalo, kikirikalo an bleketalo... Dan praščić je uteku njaa ospodarjo an on je letu za njin ondnoć... an njaa mušac je proteštu prvežen za dan ku. Marćedant so merkal ubi me kite ko jenico, kə smo pərpejal za pruodat...

Je pršu tah nan dan človek liepo ložen, dan šior, an je počeu olejat jenico. Je tu viedat dost lejt ma, će ma kako pejćo, zakuo jo prodaja an dost će miet zanjō muoj oća.

Muoj oća mo je pravu use tuo, kə je tu viedat. Kər te šior me je mene pərle-du, me ni pustu vić z očamə. Mene me je blo špot ni me merka təkaj an se son obrnila z družin krajan. Te kupauac, alore, je pəršu tah mene...

“Kuo će enje, nison migo ja na pruodu!” son jala tiho paj rat moćno za me ni čuje muoj oća.

On, držoć Morco za kambo an za uorćico, je pərletu rauno tah mene: je viedu, kə son bla kapana ərdo lazatat temo človeko, kə mə je jau, an taa nison čakala: “Će ti mə pruodaš tue lase, zanje tə ćon dat vić ko za jenico, kə prodaja tuoj oća.”

“Zaries?” An se son posmejala.

“Zaries!” je jau, suran taa, kə die.

“Nejćon soude za tue lase, jasno!” je počeu muoj oća.

Zat se je pomeću an je jau, kə me lase so ma dota, kə jeh ne maj dan plaća rat, kə niso na pruodu!

“Sej tə ćo zrastə spe – je trdu te mož. – Prevedi oći, ma hći, prevedaj ga...”

An ni poledu vić tu jenico, ćelih malo prej je jau, kə je dna zlo liepa, zdraua
an moćna jenica!

“Dobro, ne trdite vić za lase. Ja man družaa enje za nardit!” je doluožu
muoj oća an je pobožu Morco...

Te mož se je odnu, an ćaća je počeu spe pravətə za jenico kupualcan, doc
kə jo je pruodu.

Domača an Čedajska šuola

JUR ZAD TIH

U mladuosti se na zastope puno reči, ki pa pridejo na dan buj pozno, kar človek pride na suoj zdravi um an se upraša, zaki soji starši so se takuo obnašal, zaki nieso mogli pomislit riesno na življenje, ki napraviajo sojin sinuovan. Bi se moglo reč, de jih nie dost brigala kvaliteta življenja, so imiel use soje težave že za ušafat ceringo, de bi ne umarli za lakotjo, je bluo že zadost ušafat kake cunje s katerin se oblieč na kajšan kri.

Mraz? Ki zadan mraz? Duo je misnu na mraz?! Muoj oča, kajšan krat se je luožu, de bi vedielu kake lesene podplate za košpe; mati, glih takuo, je šivala žeke na gome veriezane uoz starih kopertonu koles od mankinj; nona je pledla kalcine z vuno, ki je mama predla pod lučjo lumina s kolouratan u zimskih nočeh.

Puno reči so se dielale doma; smo se muorali kontentat za kar je bluo; če se nie moglo, se nie moglo. Konac! Mi bi muorali zahvalit tudi njanje, tete munje, ki sta pošijale kajšan paket, kier so zbierale u konventu kake stare gvante al kake poguzdane srajce. Use je bluo dobro, kier tudi teta Metilda je doma kiek prerunala, de bi ne hodil okuole s golo ričico. Ries je, de ona nie bla maj zadost plačana, kier oča ji je puno diel nardiu u njivah tu Ograji, je skarbeu za panji bušel, ki jih je u Ograji redila. Vedno se je kumrala tudi ona h naši materi, de kuo nič na dura, de use raztargamo. Je imiela tudi ražon, saj nas je bluo pet samuo puobu. Me je bluo špot poslušat nje godernjanje, ma le buj san tarpeu, zak buoga mama je muorla podžgerjat use nje prešerno znanje, kier se je štIELa ku de bi bla ona naša mat.

An dan je oča predau no tele. Kupe z mamu sta šla u Čedad an sta kupila mami makinjo za šivat, lepo Singer na pedal. Glih ku de bi ji kupu nebesa. Je niesan maj vidu takuo vesele; takuo rada je bla, de se je pustila čut: “Daj, muoj Duardo, čast Bogu, – je jala oči – naj mi na zamiere, pa sada na bon muorla hodit k Metildi pekjat”.

Nie pasalo dost cajta, ki se čuje gondernjat oči, ki s pastieje kjer leži, kliče ženo naj pride spat an ji die: “Nie bluo zadost tistega prekletoga kolourata gonit do dvieh, treh po punoči, sada imaš an mitraljo. Tle se na more vič, san sijen iti ča u štaló spat”.

“Če si biu hodu priet ča u štaló spat, – mu je namignila – niesan bla muorla rousat an te štrubit, smo jih nardil otroke, jih muoramo an oblieč.”

Kabi ku zamučat je muoru mož an pospat u mieru še kako urco.

Taki so bli tisti cajti. Lieta za lietan smo rasli: šuola, bukva, kuaderni, lapeži, špeže so rasle, potrebinja tudi je rasla; dielo je bluo težkuo ušafat.

Usak an tarkaj oča se je pobrau po sviete an je nardiu kako štagjon, je dielu pikapier tu gjavi od kamunja, je kiek parslužu, ma nie bluo zadost za use duge plačat, ki smo jih nabieral u butigi par Liži u Zamierju; je šlo za uračat puno sudu, zatuó smo bli parsiljeni šparat na use kraje.

An dan je gaspodar butige ustavu mamu an ji jau, de na morejo vič dajat blaga na upanje, če se na plača nomalo dugi, takuo de smo hodil u butigo za nomalo čajta samuo, kar smo imiel sude.

Tenčas je oča kiek paršparu u Frančiji an nazaj je začela tista štorja: z libretacan smo hodil po blaguo an guoril, de bo paršu tata plačavat.

“Eh, tata ja! Tata...” so zagondernjal za tabo.

Ist, ki san biu te stariš od bratru, po osnoui šuoli u Kravarju, takuo k’ so dečidli doma, san začeu hodit u šuolo u Čedad. Dol so me upisal u šuole induštrial, de bi se navadu kajšan mištier.

Za parvi dan, kar je začela šuola, smo se napravli kupe ist, Tona Lahu an Bepo Lazarju. Pedalal smo na starih bičikletah u par, še na trije al štierje; nie bluo makinj ku donas, an ciesta nie bla še ašfaltana; se je muoralo obierat jame an počale, posebno kar je daževalo. An dan, dol po tin kraj Muosta gremo usi kupe, na vien ki dost nas je bluo. Ist, ki niesan biu zlo pratik, san

gledu pale, kjer so nastavljal vargone an biščjade za tiče lovit, na tisti planji, kjer sada je nieka oficina. Se vide, de zamotjen san gledu okuole namest cieste; tisti pred mano so se ognil možu, ki tan par kraj z lopato tu pest je stroju ciesto, pa ist od zad san ga zadeu an obadva sva se zvarnila du fuoso par ciesti. Je biu štradin, an možac šarok an majhan; kupe sma se zatačila dan gor na družega. Atu sma se gledala an par sekundu. Kar se je spuobnu, me je teu popast, de mi jih nabasa an grede usake sorte garde besiede po laško so se štul'le dno za drugo.

Šigurno ist niesan čaku, de me popade, zagrabu san bičikleto, ki je ležala atu blizu an san leteu ku busk, de me na doseže. Trucu je za mano, buogi mož, z lopato, ma ist san biu že blizu te družih, ki so se smejal bez miere.

U šuoli san se ušafu ku zgubjen, zdielo se mi je, de na bon znu nič, de na bo ki z mano; niesan obednega poznu. Poklicu nas je po imenu profesor an uprašu usakega od ki zadnega kraja parhaja, takuo san zapoznu šuolarje s Škrutovega, z Utane, tas Kosce an gor z Nediške doline; skor pu nas je bluo z naših kraju. Na koncu šuolskih ur nas je bla na precesja, ki smo jo pedalali pruot duomu.

Počaso smo se buj lepuo spoznal med nan an usak se je zbrau sojo kompanijo, parjatelne buj šimpatik, takuo de le lieuš je bluo hodit u šuolo. Štakal an dražil smo se nad nan an usak je hvalu soje prestore an soje vasi ku narlieuše na sviete.

Nie pasalo na duzin, ki smo si ušafal usak sojo ime zbrano med kompanijo; mene so klical Zatak, zak so zaviedel, de priden od Zad tih z Ješičja.

Preca je tudi ratalo, de šuolarij so se razpartil na dva tabora: na adni strani tisti, ki smo guoril po sloviensko, na drugi pa Lahi, Furlani.

Pogostu smo se zmerjal dan družega, kajšan krat smo se tudi cunjaj, pa tuole je ratuvalo po riedko, pa na zadnjo, smo usedno ostajal parjatelji, kier smo se počaso med nami lieuš se spoznal.

Saj usak je imeu soje težave, u šuoli an doma. Verjetno tudi drugi so imiel težave take ku ist, pa za me je bluo težkuo prašat sude doma za bukva, de bi kupu papir, folje da disegno an za kompitem u šuoli. Posebno garduo mi je bluo se parbližat h oči za mu poviedat, de se mi je bičikleta vederbala;

še hujše je bluo, kar san mu dajau u pest šuolski libret, de bi podpisu kako noto, ki vič ku kajšan profesor je rad mi napravu ku poseban šenk.

Nucu san očuovo bičikleto za hodit u Čedad, kier nie bluo druge. Kar mi se je zlomu talar od tele stare bičiklete, za jo postrojiti san jo muoru pejat h Aldunu, ki je dielu mehanik u Škrutovin, kjer je imeu ofičino na sred grive. On mi je naredu dielo pa niesan imeu frijena, palanke, an dielo mi je muoru narest na upanje. Čez an miesac potle se je bičikleta nazaj zlomila; duo je biu kauža, če ne ist?

Ries je, de san lietu ku nauman po ciesti od vasi u dolino; pa je bluo težkuo klicat ciesto tist klanac, kier je bluo ku se uozit po patoce.

“Še kola od trena, če ti ložejo gor, ti jih polomeš”, mi je jau jezno oča. Bičikleta je imiela zadnjo koluo na kontropedal; za žljafat se je muoralo pedale narobe obračat.

Stara an težka, usako an tarkaj se ji je bronzina, ki je žljafala u pernu od kolesa takuo zagriela po starmi poti u dolino, de je le napri žljafala an po planji. Fadija na fadijo. Buog vie, ki dost krat san jo podaru, postroju an namazu, pa mi nie pomalo dost. Use je bluo previč poguzdano. Niekega cajta potle je oča kupu drugo staro bičikleto par Kadornune dol u Zamierju; na vien al mi je durala ne tri al štier miesce, kier se je an tisti talar zlomu.

Tisto lieto je paršla liepa štagjon za gobe, obiuno so rasle po posiečenih senožetah. Ustaju san pred dnen, de bi jih pobieru po poznanih prestorih okuole vasi an le grede peju u Čedad. Pred šuolo san jih predaju poznanemu majhanemu možacu, ki je imeu rivendigulo dol na sabotnin placu. Plačavu mi jih je po 250 franku, lir, na kilo an riedko kada san mu jih parpravu manj ku pet kilu. Kar san paršu damu, san dajau tiste sude, de bi jih skranila moji noni an takuo zbrau zadost denarja, de bi kupu novo bičikleto. Počasno san rivu zbrat 28 taužint lir. Kar nona je bla sita poslušat oči, ki me je nimar kregu za bičikleto mu je jala: “Daj tle imaš sude an bieži kupavat novo bičikleto puobu”. Kar je manjkalo je bla ona določila.

Takuo sma se pobrala u Čedad no saboto z očuo; par Mitri san vebrau moju bičikleto na tri marče, manubrio te buj uozki, ki je biu. Superba je bla marka, takuo k' ist, kar san se na njo usednu.

Tist dan san jo parvi krat parpedalu fin gu Ješiče brez luošt noge na tla. Od tekrat san ratu narbuj štiet od parjatelj, zak nobedan me nie rivu preteč, kar smo se lovil an naše gare dielal.

Šuola je šla napri an preca smo se spoznal med učenci an profesorji. Preca se je tudi zastopilo, če adan te je meu rad al pa te nie mu tarpiet.

Te parvi, ki me je parjeu na nuos je biu an profesor taz Fuojde, ki je učiu taljanski izik; nimar me je žmagu an pošpotjavu pred usien; malomanj usak tiedan je napisu noto, de na študjan, de se zamotjavan, de je buojš, de puojden ča h Titunu u šuolo.

An dan muoj oča je šu guorit z njin an odnosi so se no malo potalažli an zbuojšali; pa za me je ostu le an preklet baštard, takuo de u lietih napri, kar san zaviedu, kje je on učiu, ist san se gledu preluošt drugan za ga na videt pred sabo. An star profesor, ki je učiu maringonijo, Venturini se je klicu, je biu zlo ihtu, pa zlo bardak za dielo ne samuo okuole makinj, posebno pa na ruoke; vedubjavu je lies, pru artišt je biu. Dielu je cierkune pije an usake sorte lampadarju. Kar je dielu soje reči, se ga nie smielo štrubit, še gledat ga ne; kurjožat je bluo naobarno, zak ti je zabrusu mačul tu harbat; parvo te je vizu, drugo si ga zaries ušafu.

Puobnen posebno zgodbico, ki je ratala parve dni šuole. Je biu an puober majhan taz Fuojde, Treppo je imeu primak, nie biu zlo bardak za uoblat.

Njemu, ku usien je profesor dau zjutra no daščico, de bi se učiu žagat, uoblat an takuo napri; usak an tarkaj se je muoralo pokazat, kuo je šlo napri dielo. Tel puober mu nese sojo daščico an mu jo da tu pest; on parzdigne gor očale, pregleda tole daščico, brez nič reč jo zabruse tu taso od stružila ča pod makine. Mu nie nič jau, ga nie še očetu. Tel buogi puob nie viedu, ki narest, je su po suoj kos an začeu nazaj uoblat.

Ču san profesorja zagost pod glasan, ki dije: “Višno, de diela piruli; ja, glih na piruli je podobno”.

Smejäl smo se na besiede profesorja pa nan se je tudi usmilu buogi puobič, ki nie imeu ankul nega uobliča tu pest. Kar mo razjezli profesorja, štrafinga je bla, de nas je pošiju ča u kovačijo h drugemu, h Škaravetu; tan so nan dal kladvo an smo muorli vogje astukat an drobit.

Atu je bluo šele garš, če niasi nardiu, kar so ti kuazal; če si ki stau pruot, so te pošjal u direcion an od direktorja dva al tri dni šošpensjona ti ga nie biu paršparu.

Za jo glih reč mene je profesor Venturin imeu zlo rad, parvo zak san dielu moje inkaštre al diela, ki so nan dajal nimar na pu cajta ku te druž, potle kier san kajšnemu parpomau parstrojit; njemu je šlo pru, zak takuo ga nieso dost štrubil an je mu dielat soje reči brezskarbi.

Kar je bluo za strojit, za kajšan pas preluožit na makinjah samuo ist san mu smeu pomat. Ankrat smo bli u jami pod podan, kjer so ble nieke kolesa za namazat; vas skjučen pod makinjo, je zagledu adnega, ki je špegu od varha; brez nič reč mu je zabaroviu celo škatulo mazila tu harbat. Ustavlo se mu je gor za kopinan pu kila tistega mazila, ki so mu potle parjateljji čedli an stargal.

“Drugi krat ti ga storen sniest!” mu je zatrucu preofesor.

Taka je bla šuola ankrat; tistih cajtu meštrini an profesorji so se storli rišpetat.

Kduor nie imeu voje al pa de ga nie brigalo se učit, je vič cajta pasu tan u hodnike ku tu šuoli.

Diario je biu vas ardeč od not, ki se je muoralo stuort podpisat očuočan, pokazat je korlo pru podpis od oči, pregleduval so an parmierjali, če je biu te pravi, posebno kar je korlo dokazat, zaki se je parmanjkalo kajšan dan u šuoli.

Donas na kuazavajo vič meštrini; smo paršli na take, de so šuolarji, ki dajejo vote meštrinčan an so teli parsiljeni mučat, de bi ne imiel zmot an ovadb.

Naši so bli težki cajti, pa na vien, če donajšnji so zlo buojši.

Naše poti v Čedad

PRIČEVANJA ZBRALA MARGHERITA TRUSGNACH

Dora Tarbjanova (Seuce, klaša 1933)

Moja teta, dol par Tonhovih, je redila čarve, ki so runal galetu. Jih je imiela an kuart onče. Tuole se mi je bluo takuo ušecilo, dopadlo, de sam bla vsak dan dol par nji an tuole prekladala. Vse tiste čarve buj kumarne so jih kladli proč, ist sam jih pobierala an damu parnesla. Niesam pa imiela, ka jim dajat za jest, je tielo imiet liscje od molarja an sam po vsierode hodila po nje, de sam zredila an par kumarnih čarvi. Kar so mickini, jedo malo, pa kar so velic se jih na mantinja, tak petik imajo!

Tuole je šlo napri an par liet, hodila sam v šuola do par Hloc, atu kjer je biu ankrat kamun, blizu hiše Te dolenjih. Gor na varh je biu kamun an dozdol pa šuola. Videla sam nunca Te dolenjih an ga vprašala za tuole liscje. Tekrat, bluo je lieto 1945, mi je jau: »Ti na dam samuo liscje, ti dam an čarve, pa popraš gor doma, če te bojo pustil jih daržat an če ti bojo pomal, zak sama na boš mogla, je previc diela!«. Imiela sam oku dvanajst liet an sam paršla takuo vesela damu s tole novico an sam jala mam: »Če mi bote pomala, mi da nunac Te dolenjih čarve!«.

Kier sam jih takuo imiela rada, mi nie mogla rec de ne, četudi smo že imiel tkaj diela, de je bluo ki! Tuole je bluo na pomlad, kar je bluo narguorš dielo tu puoju, je bluo za odspavat sierak, venjike za čed, an vse tiste diela, ki na pomlad jih nie manjkalo...

Teli čarvje so se v štirideset dni velegli an predli galetu; šli so štierkrat spat.

Vsaki krat, ki so šli spat, so se sliekli an so se stegnili an je tielo bit vsaki krat še buj velik prestor. Se nie an smielo tu mrazu jih pustit, poštudieri, smo jih imiel tu kambre!

Mama moja..., če pomislim sada, kaj je bluo!

Kar so ratal velic, se jim je dajalo za jest po ciele vieje, se jih nie vic moglo daržat ta na liesah, smo jih muorli diet tu buj velik prestor, na barako. Obješena je bla gu skednju. Od luhta, zak so jih pa mruje rade jedle. Baraka je bla z liesam nareta, se jo je s slamo pogarnilo, vieje na križ ložli; an tiedan potle so se spurgal an se je videlo čeriez nje... so ratal transparent. Začel so prest an gledat an prestor. Napravli smo jim ga z dobuovim liscjam an s slamo od škuope (tista ušenična, ki se jo je nucalo za strieho runat). Kar teli čarvje so se skrili an začel prest od znotra, so tu štier – pet dni nardil galetu an nie bluo vic čarvi so se pretvaril v krizalide. Telo galetu smo pobral an lepou z rokam očedli, de bo gladka. Potle smo se prenotal du esikatojo an an tiedan potle jih nesli predajat.

Ja, pa kuo je tuole liscje paršlo damu? Sam hodila vsak dan dol h Hlocju an sam poznala vse prestore, kod je bluo tole liscje, kjer so Te dolenjnih imiel molarje. Vsakantkaj sam kakega vprašala za mi pomat jih parnest, zak nie bluo konca... kar čarvje so imiel tistih osan dni, priet ku so šli prest, se jih nie moglo mantinjat, tkaj so jedli.

Zlo rada sam bla an če sam imiela puno puno diela.

Le z nuncam Te dolenjnih sam šla v Čedad za predat tuole pardielo. Dol kjer je esikatojo.

Se zmislem, de sam pardielala 40 kilu galet! Ja sevie, zaslužek smo na pu nardil z nuncan Te dolenjnih.

Tuole sam redila puno liet. Kar sam imiela 17 liet, permanent je koštu an taužent an glih an taužent je tocjalo mene za tele galetu! Za tiste sude sam permanent parvo nardila tud če mama nie tiela. Je biu parvi krat, k' jo niesam poslušala: sam šla dol h Ašunt v Čedad, mi je odriezala kite an sam paršla s permanentam damu!

No galeto, od tistih, sam jo pardaržala an šele donas jo imam! Mickina, varvala sam jo vse tele lieta, tu ni škatli...

Eko, tela je »la storia dei bachi da seta« an muoj »loviu« ta po vas!

V Čedad smo šli s koriero, oh Madona! Me je peju nunac Te dolenjih, me je imeu rad, zak sam ga bugala! Kar smo imiel za iti predajat galete, me je peju za sabo, s koriero. Smo tele žakjace nesli, 40 kg, du esikatojo. Jih je predau an mi je pokazu druge galete, ki so ble tu nim piču an mi je jau: »Daj tele galete, tele so biele, nieso ku naše armene, tele galete so jih nardil čarni čarvje«. Ist sam jih takuo rada gledala... Kar sma tuole predal, sma šla pit atu kjer je sada »Al Buco«, gospodinja je bla Ofemija. On je za sabo od duoma parnesu osokol, atu v ostarji gospodinja nam je dala kruh, anta potle me je pa spediu nazaj s koriero damu. Rada sma bla oba. Tekrat od Čedada niesam videla ku esikatojo an oštarijo, drugo me nie pru brigalo. Vsake lieto je bluo tuole.

Ernesta Juožolnova (Seuce/Zverinac, klaša 1925)

Sam šla v Čedad parvi krat s tojim nonan (Perin Tarbjanu), gor na vozu. Atu sma se pingulala. Ustala sma dvie ure pred dnen, on je peju predajat darva. Bla je Toninca an še kajšan taz Seuza. Je bluo lieto 1938, pred ujsko. Mama je šla pa z bičikletu an mi je jala za jo počakat dol par cierkvi Sv. Ivana. Ist niesam viedela, kje je tela cierku an sam sediela ta pred duoman malomanj do pudan an jo čakala. Potle me je zagledala an vprašala, ka die-lam atu namest bit kjer mi je bla kuazala.

»Ja ben«, sam jala, »sa ste mi jala za vas počakat ta pred cierkvijo...«.

Ka sam ist viedela, de je še kaka druga cierku du Čedade!

Potle sam šla za njo an mi je nieki tud kupila. An potle ist sam se varnila le z vozan damu. Dol po merkate so predajal jajca an druge reči. Kjer je sada »Vidus« so predajal jajca, zajce. Še potle, k' sam paršla tle na Zverinac, sam šla predajat zajce du Čedad z ranco Fušto, tu žakju. Atu si predala an kupila

vse, kar si tiela: cibeta, kakuoša... Potle so začeli imiet butige, »Boccolini« an dol po kontrad še druz... tessuti, lombrene, lampadari (ki mi niesmo nuczal, sa niesmo miel še luč...).

Potle, k' sam imiela nih 15 liet sam šla z bičikloto, ma je bla glerja dol do Muosta, kolouoze... Kar se je paršlo dol h Muostu je začela pot šfaltana. At par Muoste so uozil uoz njiv kompier, slamo, an si muorla puno čakati, de tuole pasa pred tabo... še po pu ure atu na ciest si čakala... Smo nimar pravli: »Poženjajmo, de pasamo priet...«. Šli smo pred dnem an je bla na deseta, priet ku si paršla dol v Čedad.

Sudu niesmo tekrat poznal, si predala an si vzela, kar so ti dajal...

Se zmislem na ranco N., kar so ji dal tu ruoke sude, je jala: »Mi niesta dal zadost, je premalo, poznam tu pest, de je malo sudu«.

Ja, takuo je bluo, če so ti dal debele sude al pa po an frank, niesi viedla dost vaja an si na pez mierla, če je zadost... Na koncu pa si muorla useglijh vzeti, kar so dal... Takuo je bluo...

Tele žene so nosile predajat jajca, maslo, kajšnega petelina... Koriera dol z Hlocja je šla ob ni sedmi, zak je puošto nosila an se varnila ob treh popudan nazaj. S koriero jih je malo šlo, zak se nie imielo sudu za jo placjati... Če si pejala prase si muorla placjati an za anj... Ložla s' ga tu rimorkjo al pa gor na varh, an gor si muorla z njim stat...

Koriera je dugo hodila. Tu usaki vas se je ustavla na duzin, se je muorlo tuole arzbasati... sa vieš, je bluo zamudljivo... dan je šu gor, dan dol, an še tuole arzbasati an nabasati...

Plac je biu saldu ob sabotah, ušafala si use, an lepe reči, ne ku sada same cunje... Se nie gledalo, kaj je »di moda«, si kupila, kar ti je bluo ušec, dobro blaguo je bluo... Kupuvale smo rožasto blaguo za kikje runat, ne ku sada... Sada videš vse tu čarno obliečene, an te mlade...

Tenčas niesi ušafala kikje narete, kupila si samuo blaguo an nardila sama al pa ta par žnidarci... Narbuj štiet je biu »gabardin«, ki je biu vunen, al pa »principe di Galles«... Čarno je bluo za žene, ne za čeče...

Se zmislem nuno M., smo nosile gnuoj, mene se mi je zdiela stara že tenčas,

še buj stara, ku kar je imiela za umriet... pa je bla mlada, sa je imiela otroke majhane... facu dol zavezan, koret, hlače doma pledene, an košpe... morebit je imiela samuo 35 liet an se mi je zdiela takuo stara... Tu Seuc je bluo puno telih nun okuole 60 liet, an tle na Zverince, kar sam paršla za neviesto; imiet 40 al 70 liet je bluo kompanjano. Vse staro se je zdielo.

Potle smo začel nosit predajat dol h Hlocju. So tud hodil kupci dol h Hlocju, se zmislem k' sam čiešpe brala an naš tata mi je jau:

»Ne takuo, muoraš z vsiem repan jih utargat, če ne jih na kupijo«.

Po dvakrat, trikrat na tiedan si nesla blaguo za ga predat. Čiešpe, koranje, kake hruške tiste pozne, puno pardiela... Jabuke smo jih skranil an nosil predajat okuole Božicja. Gor z Topoluovega duon je bla precesija vsak dan, tkaj blaga so pardiela; kostanj, kompier.

Graha mi smo imiel puno. Se zmislem, de 70 kilu zarnje je nesla naša mama v Čedad... Otroci smo kozlal po celo zimo, pa v saboto je mama nesla predajat v Čedad... An sada? Vas kamun ga niema 70 kilu!

Potle je biu začeu Kocjan kupuvat, an še kupcu nie vic pustu hodit dol h Hlocju, an on te je placju, kak je on teu.

Hodila je do tekrat na žena, an potle je muorla iti drugan, je muorla iti dol na Liesa, dol so ji nosil tisti taz Garmika an Kanalca...

An senuo, tkaj sena so Tapoluc znesli... dan za dnevan so ga spuščal an predajal...

Druzega suda nie bluo, takuo smo ki zaslužil, fabrik nie bluo, če si šu kajšnemu na zornado, te je placju »dol par cierkve« (*Pride rec, de te je samuo zahvalu*).

Kostanj se je tud uozilo v Laške an ga zamenjalo za sierak. S kakin konjam, s kakim mulam... so se kupe ložle vic družin... vien, de tud z burelo dva, tri žakja... tuole dol po Laškin niesi nimar zamenila, sa je bluo vsak dan an ti nieso nimar zamenjal.

»No čjolin, no čjolin...« so pravli, že kar so te zagledal... Ku mi donas z Marokinan, kar ti vsak dan ponujajo medle... ka boš dielala z njin... na moreš usak dan medlo kupit... Glih dave je paršu an Marokin mi ponujat na vso silo medle... Sam mu jala: »Jih imam že stier, nes še tele predajat... bieš, bieš...«.

Naša mama je predajala kolače an je hodila po vsieh sejmah. Tekrat je biu vsako nedjejo kak guod an ona je vsako nediejo hodila od dne cierkve do druge.

Vsak dan je hodila po jajca gor do Livka, an ist za njo. Jajca je placjuvala z gvantam. Tu košo mi je napunla tel gvant... so ji tud kuazal, kar jim je korlo. Vse so placjuvale z jajcam. »Parnesi mi tuole, mi kor tuole an tuole...«. An naša mama je zapisala. Je miela take debele bukva, not je bluo napisano: tale hiša cje tuole, tale cje tuole... Še sada lepua poznam imena vsieh hiš go po Livcin... 10 lire... 2 lire... 3 lire... an kar so ji dal jajca, pa je skančelala. Zguoda sam šla z njo an samuo gor par Šturme je bla že pobrala vic ku stuo jajc! Anta tu koš sam tuole parnesla damu, pa ona je šla napri gor do Perate, Auša... Jeuščak, Polava anta je paršla cja pruoť vičer damu, v Sevce. Ja...

Jajca je daržala doma gor v Šuoštarjovi kambri, tu pletenic. V petak jih je napravla: jajca, senuo an nazaj jajca, an takuo napri, de se na ubijejo.

Potle je nesla parnogah dol do Hlocja an s koriero Krucelnovo v Čedad. Dol na placu so jo že čakal, so bli že dakordo, an je vse predala. Poštudieri, kajšankrat jih je pejala po an taužint gor na bičiklet! Takale velike dvie pletenice je imiela an vsako je ložla gor za an manubrijo. Ona jih je kladla tu pletenico po 20, potle no malo sena an nazaj jajca...

Drug dan je šla jih pobierat pa tja v Platac, Kanalac, Bardo, an sa uon. Potle pa na Ravne, dol na Laze, dvie Dreke anta je paršla tle po Gabruji duon... Poštudieri, tle v malne za prit v Seuce se je nimar bala... an hodila je oku, poštudieri, dol do Hlocija an gor v Seuce... bla je tama... pravli so, de dol par malne straš...

Tle tode jih nie puno brala, zak naš so nesli jajca h Hlocju... dvie jajca za »petrolio«, tri za su... Se zmisen M. tam z Garmika, mi je pravla, de je bla majhana an mama jo je pošjala s šest jajc dol na Liesa, an kuazala ji je, naj parnese damu petrolio an su. Ja ben, tata ji je pa kuazu, naj parnese toškan! Nie bluo zadost... so manjkal ne dva čentezma... an tata je biu takuo jezan, zak je imeu za iti zidat oku an nie imeu toškana... Ja ben, su an petroljo, de

se na bo tu tami zvičér, je bluo narbuj importan, te druge ne... Mi je jala, de je čakala do pudan, de kakuoš znese še no ice, de parnese damu tud toškan tatu...

IZ NAŠEGA DELA

Iz našega dela

KULTURNO DRUŠTVO IVAN TRINKO

6.1.2016

Čedad, gledališče Ristori
53. Dan emigranta

koncert glasbenih skupin
NapoliTango iz Tolmina in BK iz
Srednjega

28.1.2016

Špeter, Slovenski kulturni dom
predstavitvev Trinkovega koledarja 2016,
nastop pianista Davida Klodiča

19.2.2016

Kobarid, Fundacija Poti miru
v Posočju
Življenje med Matajurjem in Nadižo
pogovor Zdravka Likarja
z Bruno Dorbolò in Luiso Battistig
predstavitvev Trinkovega koledarja
2016 in pogovor z glavno urednico
Iole Namor
sodelovali: Zdravko Likar, Bruna
Dorbolò, Luisa Battistig, Iole Namor
nastop skupine Vokal Bača
iz Podbrda

18.2.2016 – 19.2.2016

Kobarid 2016: Benečija v skupnem
slovenskem kulturnem prostoru
organizacija: Občina Kobarid,
Fundacija Poti miru v Posočju,
JSKD OI Tolmin, Inštitut za slovensko
kulturo, KD Ivan Trinko

18.2.2016

Špeter, Beneška galerija
otvoritev fotografske razstave
Danje Gruntar
Osrečevanja

4.3.2016

Špeter, Slovenski kulturni dom
predstavitvev pesniške zbirke Claudie
Salamant
De b' mogle besiede
sodelovali: Irena Popov-Novak,
Michele Obit

18.2.2016

Špeter, Slovenski kulturni dom

nastopili: mladi Beneškega gledališča,
Franko Reja in Amelia Boscutti

17.3.2016 – 10.7.2016

Špeter

Potres 1976 – 2016

organizacija: Študijski center Nediža,
KD Ivan Trinko, Inštitut za slovensko
kulturo

17.3.2016

Špeter, Dvojezična šola
predavanje o potresu seizmologa
Petra Suhadolca
za V. razred Dvojezične šole Špeter

4.4.2016

Špeter, šola Giovanni Pascoli
predavanje o potresu seizmologa
Petra Suhadolca
za V. razred šole "Giovanni Pascoli",
Špeter

Delavnice za šole Tresem se kot v
spominu
priprava in izdelava znamk na temo
potresa
sodelovali: V. razred Dvojezične šole,
V. razred šole "Giovanni Pascoli",
Špeter
mentorica: Luisa Tomasetig
s podporo ZSKD

5.5.2016 – 10.7.2016

Špeter, Beneška galerija
razstava Riba Faronika – mali

spominski atlas ob 40. letnici potresa
reprodukcija znamk na temo potres
iz arhiva Petra Suhadolca

5.5.2016

otvoritev razstave Riba Faronika -
mali spominski atlas ob 40. letnici
potresa

13.5.2016

Špeter, Slovenski kulturni dom
predavanje o potresu seizmologa
Petra Suhadolca

14.5.2016

Ažla, bivša gostilna
razstava
Sred vasi, trenutni izseki spreminjanja

15.5.2016

Gorenji Barnas, Bar Da Raffaella
razstava
Sred vasi, trenutni izseki spreminjanja

12.6.2016

XXII. mednarodni pohod prijateljstva
Čeniebola-Robidišče-Podbela
IX. Memorial Ado Cont
organizacija: Kamp Nadiža iz Podbele;
Fundacija Poti miru v Posočju;
Združenje Alpincev, Čeniebola;
Pro loco Lipa, Čeniebola
sodelovanje: KD Ivan Trinko,
SKGZ Čedad
pokroviteljstvo: Občina Fojda,
Občina Ahten, Občina Kobarid,
Upravna Enota Tolmin

22.06.2016

Čedad, Kd Ivan Trinko
 predstavitev projekta »digitalizacije
 časopisov Matajur/Novi Matajur in
 Trinkovega koledarja«
 predstavitev portala *www.kries.it*
 delavnica za nadgradnjo portala

2 – 3.7.2016

Čedad, Mittelibro 2016
 predstavitev knjig, srečanje z avtorji,
 glasbeno pesniški koncert
 organizacija: galleria d'arte GRID-O,
 La Libreria, KD Ivan Trinko
 pokroviteljstvo: Mittelfest

2.7.2016

Čedad, Spazio Cortequattro
 predstavitev knjige Stefana Montella
 L'albero capovolto, le opere e i giorni
 in una fattoria sociale
 sodelovali: Stefano Montello,
 Andrea Visentin

Čedad, Center San Francesco
 predstavitev knjige Francesca Moserja
 Ho osato vincere. Storia di un
 campione e del suo ritorno alla Terra
 sodelovali: Francesco Moser,
 Maurizio Mattiuzza
 Čedad, Palača Costantini
 glasbeno pesniški koncert
 skupine Autodafè
 Zverinice prijateljice
 nastop: skupina Autodafè
 organizacija: KD Ivan Trinko

3.7.2016

Čedad, trg Paolo Diacono
 literarni zajtrk
 predstavitev knjige La notte che
 il Friuli andò giù. Dieci voci
 raccontano il terremoto del '76
 sodelovali: Renzo Stefanutti,
 Paolo Medeossi, Erika Adami
 nastop: Carlotta del Bianco,
 Renzo Stefanutti

Čedad, Spazio Cortequattro
 predstavitev knjige
 Nataše Kramberger
 Niente di nero in vista
 sodelovali: Nataša Kramberger,
 Michele Obit

Čedad, Spazio Cortequattro
 predstavitev knjige Luigija Naccija
 Viandanza
 sodelovali: Luigi Nacci,
 Maria Irene Cimmino

10.7.2016

Topolove – Postaja Topolove
 predstavitev Projekta Koderjana,
 predstavitev knjige Nataše Kramberger
 Tujčice
 sodelovanje: Društvo Topolove,
 Postaja Topolove, KD Ivan Trinko,
 Zadruga Novi Matajur

9.9.2016 – 25.9.2016

Čedad, Cerkev S. Maria dei Battuti
 fotografska razstava

Mlada brieza. Pustolovska "šola":
fotografska pripoved, 1974-1983
organizacija: Študijski center Nediža,
KD Ivan Trinko, Občina Čedad
sodelovanje: Inštitut za slovensko kulturo
pokroviteljstvo: Občina Čedad

9.9.2016

Otvoritev fotografske razstave
Mlada brieza
Pustolovska "šola": fotografska
pripoved, 1974-1983

21.10.2016 – 4.12.2016

Trst, Palača Gopčevič
razstava
Mario Magajna fotograf
organizacija: Slovenski klub, Narodna
in študijska knjižnica, Kulturno društvo
Bubnič Magajna, SKGZ
soorganizacija: Občina Trst, Urad za
Slovence v zamejstvu in po svetu,
Občina Dolina

medja partner: Primorski dnevnik, RAI FJK
partnerji projekta: Kulturni dom Gorica,
KD Ivan Trinko, Kinoateljje,
Aurora viaggi, ZKB, Parovel

21.10.2016

otvoritev razstave Mario Magajna
fotograf

5.11.2016 – 6.11.2016

Liesa, telovadnica
XXXII. Senjam Beneške Piesmi,
organizacija: KD Rečan Aldo Klodič
sodelovanje pri projektu: KD Ivan
Trinko, ZSKD, ISK, mladinsko
društvo BK, društvo Liwkstock, Muzej
rezijanskih ljudi

1.1.2016 – 31.07.2016

Čedad, sedež KD Ivan Trinko
Dvojezično okence Občine Čedad
službo je ob ponedeljkih opravljalo
KD Ivan Trinko

Projekti

Projekt »digitalizacije časopisov Matajur/Novi Matajur in Trinkovega koledarja«. Izveden s finančno podporo Dežele FJK (na osnovi DZ 6/2013, člen 6, odst. 18 rg – 20). Digitalizacija časopisa Matajur /Novi Matajur ter Trinkovega koledarja in objava gradiva na spletu; raziskava, popis in pridobitev gradiva o Slovencih Videnske pokrajine in najvidnejših osebnosti, urejanje in nadgradnja spletne strani *www.kries.it* za dostop do pridobljenega gradiva.

Vse številke časopisa Matajur, vse številke časopisa Novi Matajur (do decembra 2015) ter vsi Trinkovi koledarji (od 1953 do 2015, razen 1985-1991, ko ni izhajal) so dostopne na spletni strani Digitalne knjižnice Slovenija (<http://www.dlib.si>)

Publikacije

Nataša Kramberger, Tujčice

(Zbirka Koderjana, X)

izdali: KD Ivan Trinko, Društvo Topoluove, Zadruga Novi Matajur

Razglednice o potresu z znamkami iz razstave Riba Faronika

Znamki, kolaž slik o potresu z delavnice Tresem se kot v spominu

Izdaja literarnih del Brune Dorbolò

Kolendar 2017 Duga pot do Čedada

izdalo: KD Rečan Aldo Klodič

sodelovanje: KD Ivan Trinko

Trinkov koledar za leto 2017

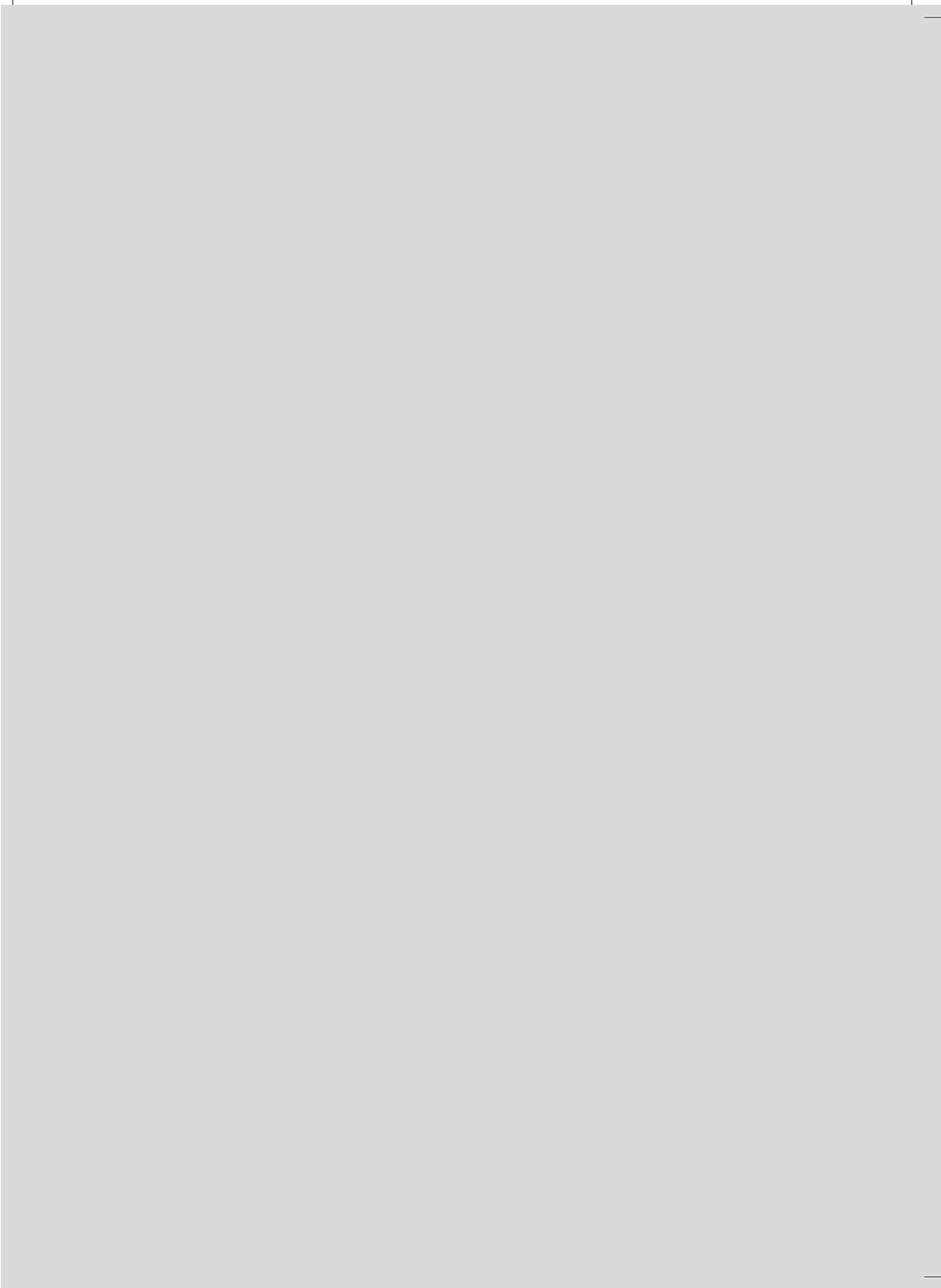
Društvena spletna stran www.kries.it

Knjižnica KD Ivan Trinko

spletni katalog:

<http://www.winknj.si/OPAC/10005>

e-mail: kdtrinko.bib@kries.it

**SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA VIDENSKE POKRAJINE
LETO 2015**

KSENIJA MAJOVSKI
(NARODNA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA, TRST)

Slovenska bibliografija videnske pokrajine upošteva serijske in monografske publikacije, ki govorijo o Slovencih s tega območja, dela slovenskih avtorjev in založnikov iz videnske pokrajine ter dela v slovenščini ali v slovenskem narečju, ki so nastala na obravnavanem ozemlju. Kriterij izbora gradiva za bibliografijo je dokaj širok, saj smo k monografijam prišteli tudi stenske koledarje z besedilom, kartografsko gradivo, glasbene tiske ter gradivo razmnoženo kot tipkopis oz. računalniški izpis (npr. besedila uprizoritev Beneškega gledališča).

Popis je urejen po strokah univerzalne decimalne klasifikacije z dodatkom naslovnega in imenskega kazala. V bibliografijo smo vključili tudi starejše tiske (do 6 let nazaj), ki so izostali iz prejšnjih bibliografij zaradi težav pri pridobivanju gradiva. Odločili smo se, da objavimo njihov popis, saj bi sicer te enote izpadle. Označene so z zvezdico (*).

Bibliografija je izdelana z računalniškim programom COBISS, ki povezuje v omrežje 430 slovenskih knjižnic. Narodna in študijska knjižnica je vključena v to omrežje. Baza podatkov COBISS je dosegljiva v celoti ali pa tudi kot katalog posamezne vključene knjižnice prek spleta internet, in sicer tudi na naslovu spletne strani Narodne in študijske knjižnice <http://www.knjiznica.it>.

05 SERIJSKE PUBLIKACIJE

1.

ALL'OMBRA del Canin = Tau Cianynove sinze : bollettino parrocchiale di Resia . - Udine : Parrocchia di Resia, [196-]-

88 (2015), 1-2

Četrtletnik. - Popis po Anno 66, No. 1 (1993). - Vzpor. nasl. se spreminja. - Večkrat spremenjeni štetje letnikov . - Št. 1 (2015) ima oznako: Natale 2014, izšla pa je januarja 2015

COBISS.SI-ID 3369522

2.

ČRKOVNNA nevihta . - [Špeter : Dvojezična osnovna šola, 2009?-]

2014/2015, št. 2

2015/2016, št. 1

Občasno. - Popis po l. 2010. - Besedilo v slov. in it.

COBISS.SI-ID 8217068

3.

DAL "San Martino" : bollettino parrocchiale . - [Ljesa : župnija, 1962?-]

54 (2015), n. 1-3

Trikrat letno. - Popis po: n. 1, anno 11 (1972). - Pretežno v it. z besedami ali stavki v beneškoslovenskem narečju

COBISS.SI-ID 2758124

4.

DOM : kulturno verski list . - Cividale : Dom, 1966-

50 (2015), št. 1-22

Način dostopa tudi (URL): www.dom.it. - Štirinajstdnevnik

ISSN 1124-6472

COBISS.SI-ID 30191873

5.

EMIGRANT : bollettino dell'Associazione emigranti sloveni Friuli-Venezia Giulia = glasilo Društva slovenskih izseljencev Beneške Slovenije . - Orbe : [Zveza Slovenskih izseljencev iz Furlanije-Julijske Krajine], 1969-32 (2015), 1/2, 3, 4/5, 6

Občasno, nato dvomesečnik. - Od leta 1969 do 1974 izhajal v kraju Orbe (Švica), od l. 1981 izhaja v Čedadu (Italija). - Emigrant ni izhajal med leti 1975-1980. - Od l. 1982 se podnasl. spreminja. - Format se spreminja. - Pril. k št. 6: Koledar 2016
ISSN 2039-876X
COBISS.SI-ID 29808641

6.

GALEB : mladinska revija. - Letn. 1, št. 1 (1954/1955)- . - Čedad : Zadruga Novi Matajur, 1954-61 (2014/2015), št. 5-8, 9/10
62 (2015/2016), št. 1-4

Mesečnik (10 št. letno). - Do letn. 39 (1992/1993), št. 2 založnik: Trst : Založništvo tržaškega tiska
ISSN 1124-6480
COBISS.SI-ID 29761793

7.

GALEBOV šolski dnevnik : [priloga mladinske revije "Galeb"]. - 1983/1984- . - Trst : Založništvo tržaškega tiska, 1983
2014/2015
2015/2016

Letnik. - Izdajatelj: leto 1997/1998 - Sergio Schiberna editore; leto 1993/1994 - Gruppo Stampa Editoriale; od leta 1994/1995 dalje (razen leta 1997/98) - Zadruga Novi Matajur
COBISS.SI-ID 28987904

8.

MLADINAMIT : šolsko glasilo = giornalino scolastico. - 2010/2011, št. 1- .
- Špeter : Državna večstopenjska šola s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom, [2010]-

2014/2015

2015/2016

Besedilo v slov. in it.

COBISS.SI-ID 4378348

9.

NĀŠ glas = La nostra voce : periodico del Circolo culturale Resiano "Rozajanski dum". - Anno 5 [i. e. 1], no. 1 (dic. 2005)- . - Prato di Resia : Circolo culturale Resiano "Rozajanski dum", 2005-11 (2015), n. 1

Trikrat letno. - Besedilo v rezijanščini in it.

COBISS.SI-ID 231738112

10.

NOVI Matajur : tednik Slovencev videmske pokrajine. - Leto 1, št. 1 (1974)- . - Čedad : ZTT, 1974-2015, 1-11, 11 [i. e. 12], 13-49

Tednik. - Besedilo v slov., it. in beneškoslovenskem narečju. - Od št. 20 [i. e. 22], leto 1992 (20. jun.) dalje založnik: Soc. coop. Novi Matajur. - Dostopno tudi na: <http://www.novimatajur.it>. - Je nadaljevanje: Matajur

ISSN 1124-6626

COBISS.SI-ID 29265409

11.

SLOVIT. - Anno 1, no. 1 (1999) - . - Cividale del Friuli : Most, 1999-17 (2015), n. 1-11=205-215

Dostopno tudi na: <http://www.dom.it/category/slovit/>. - Mesečnik

ISSN 1826-6371

COBISS.SI-ID 100705024

12.

TRINKOV koledar za Beneške Slovence za leto.... - 1953- . - [S.l.] : samozal., [1952]-2015

Letnik. - Nasl. se spreminja: za leta 1968-1985: Trinkov koledar za navadno (ali prestopno) leto ...; za leta 1993-1998: Trinkov koledar za leto ...; za leto 1999 in dalje: Trinkov koledar ... - Založniki se spreminjajo: za leta 1954-1960: Rev[erendo] Val[entin] Reven in delavci Beneške Slovenije v Belgiji; za leta 1968-1981: samozal.; za leta 1982-1985: Kulturno društvo Ivan Trinko, Čedad; za leta 1992-1999: Zadruga Lipa, Špeter; za leto 2000 in dalje: Kulturno društvo Ivan Trinko, Čedad. - Format se spreminja: za leta 1953-1985: 15 cm; za leto 1992 in dalje: 21 cm. - Koledar za leta 1986-1991 ni izšel

ISSN 1124-6790

COBISS.SI-ID 28988160

13.

La VITA cattolica : settimanale del Friuli . - Udine : La Vita cattolica, 1923-93 (2015), n. 1-50

Popis po št. 5, letn. 78 (2000). - Vsako prvo ali drugo št. v mesecu stran v slov. ali beneškoslovenskem narečju z nasl. Po slovensko. - Leta 2015 je str. Po slovensko objavljena v pril. Eventi, cultura e sport

ISSN 1120-9399

COBISS.SI-ID 30742272

14.

VITAINSIEME = Življenjekoje : bollettino delle parrocchie di S. Leonardo AB. (S. Leonardo) e di S. Paolo (Stregna). - Anno 1, n. 1 (dic. 2001)- . - San Leonardo : [Parrocchia], 2001-14 (2015), n. 1

Trikrat letno, od l. 2015 dvakrat letno. - Pretežno v it. - Letn. 2, št. 2 ima slov. naslov Živjetkupe, od letn. 2, št. 3 dalje slov. nasl. Živjetkupe. - Je nadaljevanje: Bollettino parrocchiale di San Leonardo

COBISS.SI-ID 2226156

32 POLITIKA. MANJŠINSKO VPRAŠANJE

15.

FURLAN, slovenščina, deutsch = Friulano, sloveno, tedesco : tre lingue per una specialità. La minoranza linguistica slovena in Provincia di Udine / [realizzazione del progetto Servizio promozione delle identità, Sportello lingua slovena ; foto Giorgio Zuppello, Circolo culturale Jacopo Stellini = projekt Služba za promocijo jezikovnih identitet, Urad za slovenščino ; fotografsko gradivo Giorgio Zuppello, Circolo culturale Jacopo Stellini]. - Udine : Provincia = Udine : Provincie, 2015 (Udine : Provincia = Videm : Pokrajina). - 70 str. : ilustr. ; 24 cm

Vzpor. it. in slov. besedilo

COBISS.SI-ID 9051372

39 ETNOLOGIJA. ETNOGRAFIJA. FOLKLORA

16.

Le COLLEZIONI uniscono : collezioni etnologiche, tradizione orale e turismo culturale fra le Alpi e il Carso = Zbirke povezujejo : etnološke zbirke, ustno izročilo in kulturni turizem med Alpami in Krasom / a cura di, uredili Roberto Dapit, Barbara Ivančič Kutin, Špela Ledinek Lozej ; [autori dei testi Roberto Dapit ... [et al.] ; traduzioni in lingua italiana e slovena Peraulis di Giulia Sandrin]. - Udine : Università degli studi, Dipartimento di lingue e letterature straniere ; [Ljubljana] : Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko narodopisje, 2015 (Rodeano Alto (UD) : Lito Immagine). - 307 str. : ilustr. ; 24 cm. - (Zborzbirk : kulturna dediščina v zbirkah med Alpami in Krasom = l'eredità culturale nelle collezioni fra Alpi e Carso)

Besedilo v slov. ali it., delno vzpor. v slov. in it. ali it. in angl. - 1.650 izv. - Vsebuje izbor razširjenih in dopolnjenih prispevkov z mednarodnega posveta z naslovom "Etnološke zbirke, ustno izročilo in kulturni turizem med Alpami in Krasom", 29. maja 2014 v Vidmu. - Bibliografija in povzetek v slov., it. in angl. pri večini prispevkov
COBISS.SI-ID 7709932

17.

GLIHA Komac, Nataša

La religiosità popolare in Val Canale : il teschio lavato e avvolto nel panno / Nataša Gliha Komac ; [cartografie Rok Ciglič, Andrej Bandelj ; traduzione Laura Sgubin]. - 1. izd. = 1a ed., 1. natis. - Lubiana : Založba ZRC SAZU = CRS ASSA, 2015 (Žirovnica : Medium). - 120 str. : ilustr., zvd. ; 25 cm. - (Zbirka Studia mythologica Slavica. Supplementa, ISSN 1581-9744 ; suppl. 11)

Prirejen in delno dopolnjen prevod dela: Ljudska religioznost v Kanalski dolini. - Na nasl. str. naveden tudi kraj izdajatelja: Val Canale. - 400 izv. - Bibliografija: str. 110-113. - Sintesi ; Povzetek: Ljudska religioznost v Kanalski dolini ; Summary: Popular piety in the Canale Valley. - Kazalo
COBISS.SI-ID 280595712

18.

KENDA-Jež, Karmen

Shranli smo jih v bančah : slovarki prispevek k poznavanju oblačilne kulture v Kanalski dolini = contributo lessicale alla conoscenza dell'abbigliamento in Val Canale / Karmen Kenda-Jež ; [prevod v italijanščino Robert Grošelj, Matej Šekli, prevod v nemščino in slovaropisna redakcija Andrejka Žejn, Peter Weiss, Hubert Bergmann ; fotografije fotografski arhiv raziskovalnega tabora Kanalska dolina 2003-2007, Matevž Smole, Rudi Bartaloth]. - 2., popravljena in razširjena izd. = 2a ed. riveduta e ampliata. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU = Casa editrice CRS, CRS ASSA, 2015 (Žirovnica : Medium). - 97 str. : ilustr. ; 24 cm

Uvodna besedila v slov. in prevod v it. - Vsebuje nabor slovenskega narečnega oblačilnega izrazja, knjižna poimenovanja ter njihove italijanske in nemške ustreznice. - Na nasl. str. naveden tudi kraj izdajatelja: Ukve. - 400 izv. - Na hrbt. str. ov. zapisa iz recenzij Vere Smole in Petra Weissa. - Bibliografija: str. 36-37
COBISS.SI-ID 278904576

19.

STRANI Matajurja. - 1a ed. - [S. l.] : Planinska družina Benečije, 2015 (Udine : Publicad). - 235 str. : ilustr. ; 13 cm

Del besedila tudi v beneškoslovenskem narečju
COBISS.SI-ID 8303596

20.*

TIČIZE arličize : [to jê na Rošajanska wüža = un canto orale della Val Resia] / [jê namulinala, illustrazioni Brunetta Di Lenardo Wöjawzawa]. - Resia : Rošajanski kumün = Comune, 2014 (Tolmezzo : Treu Arti Grafiche). - 35 str. : ilustr. ; 21 x 30 cm

Dodatek k nasl. v kolofonu. - Pesmi v rezijanskem dialektu, uvodna beseda samo v it. - Riassunto

COBISS.SI-ID 8565996

6 UPORABNE ZNANOSTI

21.

JAHAT tu-w Rezij [Slikovno gradivo] : la tradizione venatoria in Val Resia : nâš kolindrin 2016 / biside, testi a cura di Sandro Quaglia ; dizinje jê naredil, disegni di Stefano Ornella ; jê ga naredil te rozajanski kultürski čirkolo "Rozajanski dum" wkop ziz rozajanskimi jaharji anu asočacjunjo "Muzeo od tih rozajanskih judi" = a cura del Circolo culturale resiano "Rozajanski dum" in collaborazione con la Riserva di caccia di Resia e l'Associazione culturale "Museo della gente della Val Resia". - Ravanca : Te rozajanski kultürski čirkolo "Rozajanski dum" = Prato di Resia : Circolo Culturale Resiano "Rozajanski Dum", [2015] (Paluzza : C. Cortolezzis). - 1 koledar (14 listov) : č-b ; 30 x 21 cm

Vzpor. besedilo v rezijanščini in it. - Koledar s fotografijami, z risbami in s podatki o lovu v Reziji

COBISS.SI-ID 8558572

71/72 PROSTORSKO UREJANJE. ARHITEKTURA

22.

KULTURNA dediščina med Alpami in Krasom : vodnik po zbirkah = L'eredità culturale fra Alpi e Carso : guida alle collezioni / [uredila Saša Poljak Istenič ; avtorji besedil in fotografij Marjan Bažato ... [et al.] ; prevod Neva Makuc, Marina Cernetig, Živa Gruden]. - Ljubljana : Založba ZRC SAZU, 2015 ([Kranj] : Gorenjski tisk). - 172 str. : ilustr. ; 22 cm. - (Zborzbirk : kulturna dediščina v zbirkah med Alpami in Krasom = l'eredità culturale nelle collezioni fra Alpi e Carso)

*Vzpor. slov. besedilo in it. prevod. - Zvd. na sprednji notr. str. ov. - 5.000 izv. -
Bibliografija pri posameznih prispevkih
COBISS.SI-ID 278458624*

73/77 KIPARSTVO. RISANJE. SLIKARSTVO. GRAFIKA. FOTOGRAFIJA

23.

[**ALBUM Jussig**] / [idea e realizzazione, projekt in realizacija Roberto Del Grande, Alvaro Petricig ; a cura del, uredil Centro studi = Študijski center Nediža].
- San Pietro al Natisone : Centro studi Nediža = Špietar : Študijski center [Nediža] ;
Cividale del Friuli : Circolo di cultura Ivan Trinko = Čedad : Kulturno društvo [Ivan Trinko], 2015 (Udine : Luce). - [112] str. : ilustr. ; 18 cm. - (Fotonicchie ; 8)

Nasl. naveden v kolofonu. - 300 izv. - Z oznako: izdano ob razstavi Ažlanji - fotografije z dna predala (Čedad, 12. novembra-13. decembra 2015). - Besedilo v slov. in it.

COBISS.SI-ID 9301484

24.

POSTAJA (22 ; 2015 ; Topolove)

Postaja Topolove = Stazione di Topolò : XII : [10-19 luglio 2015] / [a cura di Associazione Topolò-Topoluove ; traduzioni Cosimo Miorrelli ... [et al.] ; disegni Elena Rucli ... [et al.] ; fotografie Marco Rucli, Pedro Anguila]. - [Topolò = Topoluove : Associazione, 2015] (Cormòns : Poligrafiche San Marco). - 113 str. : ilustr. ; 21 cm

Besedilo v slov., it. in angl.

COBISS.SI-ID 8336108

25.

TOMASETIG, Moreno

Cividale mon amour : 2014-2015 / illustrazioni di Moreno Tomasetig. - 1a ed. - [Čedad : samozal. M. Tomasetig], 2015. - 37 str. : ilustr. ; 16 cm

Ov. nasl.

COBISS.SI-ID 8271852

26.

TRINKO, Ivan

Dom [Slikovno gradivo] / [pesem] Ivan Trinko. - Čedad : Kulturno društvo Ivan Trinko = Cividale del Friuli : Circolo di cultura [Ivan Trinko], [2015]. - 1 knjižni znak : č-b ; 21 x 11 cm

Besedilo v slov. in it. - Na eni strani rokopis pesmi Ivana Trinka, na drugi pa njen prevod v it. in Trinkova kratka biografija

COBISS.SI-ID 7781356

26. a

TRINKO, Ivan

Kje si zemlja, rodna ... [Slikovno gradivo] / slika, fotografija [in pesem] Ivan Trinko. - Čedad : Kulturno društvo Ivan Trinko = Cividale del Friuli : Circolo di cultura [Ivan Trinko], [2015]. - 1 knjižni znak : č-b ; 21 x 11 cm

Besedilo v slov. in it. - Na eni strani fotografija, ki jo je posnel Ivan Trinko, na drugi pa njegova pesem s prevodom v it. in njegova kratka biografija

COBISS.SI-ID 7780844

27.

TRINKO, Ivan

Moje pesmi [Slikovno gradivo] / perorisba, disegno [in pesem] Ivan Trinko. - Čedad : Kulturno društvo Ivan Trinko = Cividale del Friuli : Circolo di cultura [Ivan Trinko], [2015]. - 1 knjižni znak : č-b ; 21 x 11 cm

Besedilo v slov. in it. - Na eni strani perorisba Ivana Trinka, na drugi pa njegova pesem s prevodom v it. in njegova kratka biografija

COBISS.SI-ID 7779052

28.

TRINKO, Ivan

Zimski večer [Slikovno gradivo] / [pesem] Ivan Trinko ; slika, fotografija Tin Piernu. - Čedad : Kulturno društvo Ivan Trinko = Cividale del Friuli : Circolo di cultura [Ivan Trinko], [2015]. - 1 knjižni znak : č-b ; 21 x 11 cm

Besedilo v slov. in it. - Na eni strani slika Ivana Trinka, na drugi pa njegova pesem s prevodom v it. in njegova kratka biografija

COBISS.SI-ID 7779564

29.

BARČICA po morju plava : otroške ljudske pesmi Slovencev v Italiji = canti popolari infantili degli sloveni in Italia / uredil, a cura di Janko Ban ; ilustrirala, illustrazioni di Ivana Soban. - San Vito al Tagliamento : USCI FVG ; [Trst ; Gorica ; Videm] : USCI ZSKD, Cori sloveni - Slovenski zbori, 2015 (Spilimbergo : Menini). - 51 str. : ilustr. ; 21 cm + 1 CD (19 min, 9 sek)

Izvajalci na CD-ju: Otroški pevski zbor Mini Venturini, Učenci osnovne šole s slovenskim učnim jezikom Albert Sirk, Otroški pevski zbor Kulturnega društva Sovodnje, Nina Pahor, Otroški pevski zbor Mali lujerji, Catia Quaglia, Priložnostna skupina otrok kolednikov, Učenci osnovne šole Carlo Collodi. - Vsebuje: Barčica po morju plava ; Le sekaj, sekaj smrečico ; O svetih treh kraljih ; Kemar se je oženu ; Pade, dežek ; Mi smo z' Brega ; Miklavž ima sivó glavó ; Vam pervuščemenó srečno novo leto ; Sonce ljubó ; Pi-pii, poštar pelja ; Angelček varuh moj ; Dejte, dejte buogima ; Prišli smo mi ; Aja tutu ; Nina nuna nena ; Tanci, tanci, črni kos ; Petelin gode ; Krajica kraja praša ; Jure tule ; Kam greste vi buogi mož ; Pravi mi no právico ; Pleši, pleši čárni kus ; Mi smo sveti trije kralji ; Jagar mi gre u zaljeni gozd
COBISS.SI-ID 8156396

30.

CERKVENI mešani pevski zbor iz Ukev

Bogu in Mariji v čast, ljudem pa v veselje! [Zvočni posnetek] : slovenske cerkvene pesmi, ki dmevajo [i. e. odmevajo] v ukovški farni cerkvi. - Čedad : Združenje don Eugenio Blanchini = Cividale del Friuli : Associazione [don Eugenio Blanchini], 2015. - 1 CD ; 16 cm

Vsebina: Zdaj razsvetljena je noč ; Alleluja ; Glej zvezdice božje ; Dolorosa ; Jezus premagavec groba ; Nad zvezde Kristus hitel je ; Praznika svetega ; Molim te ponižno ; Rožice nedolžne ; Moja sveta hostija ; Tiho kot rosa ; Marija, majnik gre čez trate ; Je mrak končan ; V nebesih si doma ; Imakulata ; Praznično zvone zvonovi ; Najlepšo pesem zapojmo Boštjanu

- - Bogu in Mariji v čast, ljudem pa v veselje! : slovenske cerkvene pesmi ki <!> odmevajo v ukovški farni cerkvi : Cerkvni mešani pevski zbor iz Ukev / da un'idea del M° Oswald Errath ; [fotografie di G. Michelini, Oswald Errath, Raffaele Preschern]. - 29 str. : ilustr.
COBISS.SI-ID 9187564

31.

TE solbaške svete wuže po nes [Zvočni posnetek] : repertorio di canti religiosi in resiano della comunità di Stolvizza in Val Resia. - Rezija = Resia : Kulturno društvo Muzej rezijanskih ljudi = Associazione culturale Museo della Gente della Val Resia ; Čedad = Cividale del Friuli : Združenje E. Blankin = Associazione don Eugenio Blanchini, 2015. - 1 CD (52 min, 21 sek) ; 16 cm

Vsebinska: Së vërjen = Credo ; Lipa Marija, lipa roža Marija = Gloriosa Maria, delizioso fiore, tu Maria ; Dolč möj Jëžuš = Mite mio Gesù ; Principi svetaa wangëlina Sinta Ğwona = Prologo del Vangelo di San Giovanni: nel principio era la parola ; Orë ti triji krajavi = I tre Re magi ; Tožna moti na jë stala = Addolorata la madre stava (Stabat mater) ; Neš Jëžuš jë od smyrti wstel = Il nostro Gesù da morte è risorto (Victimae paschali laudes) ; Znutranja od mia syrca = Dagli abissi del mio cuore (De profundis) ; Sodnji din = Il giorno del giudizio (Il giorno dell'ira) (Dies Irae) ; Pošlüšaj me nu mojo = Ascoltami: almeno un po' ; Na misli več së na te svit = Non pensare più questo mondo - - "Isa to na prawa wuža, ti ki jo če pošlüšet, ma vëdët, kako šlüšet za se obratit" = "Questo è un canto veritiero, per chi intende ascoltarlo, apprendere lo e seguirlo per convertirsi" : tratto dalla sequenza Pošlüšaj me nu mojo = Ascoltami: almeno un po'. - 32 str. : note COBISS.SI-ID 284723712

81 JEZIKOSLOVJE

32.

NAWÜČIMÖ se po näs! : ša utruke : [gramatika ša utruke po standardu, po biskin, po njivaskin, po ošöjskeh, po solbaški] = Impariamo il resiano! : nozioni di base : [nozioni di base della grammatica in resiano standard e nelle sue variazioni]. - Resia : Rošajanski kumün = Comune, 2015 (Pasian di Prato : Lithostampa). - 223 str. : ilustr. ; 28 cm

Drugi dodatek k nasl. v kolofonu. - Besedilo v rezijanščini in it.
COBISS.SI-ID 8565740

33.

PUNTIN, Maurizio

L'antica pieve di Prepotto : toponomastica e onomastica = Starodavna prafara v Prapotnem : toponomastika in onomastika / Maurizio Puntin, Lauro Iacoletti

; prefazione, uvodna beseda Giorgio Banchig ; fotografie, slike Oddo Lesizza ; [traduzione in sloveno, slovenski prevod Jelka Daneu Cvelbar]. - Cividale del Friuli = Čedad : Most : Združenje Don Eugenio Blanchini = Associazione Don Eugenio Blanchini ; [s. l.] : Comune di Brda = Občina Brda, 2015 (Pasian di Prato : Lithostampa). - 373 str. : ilustr. ; 25 cm

Besedilo v it., uvodna poglavja tudi v slov. - Bibliografija: str. 366-373
COBISS.SI-ID 21416754

821.163.6 SLOVENSKA KNJIŽEVNOST

34.

BEVK, France

Il cappellano Martin Čedermac / France Bevk ; traduzione di Ezio Martin ; prefazione di Boris Pahor ; illustrazioni di Moreno Tomasetig. - Cividale del Friuli = Čedad : Most, 2015 (Pasian di Prato : Lithostampa). - 181, 79 str. : ilustr. ; 25 cm

La lingua del cuore / Boris Pahor: str. 3-5. - Prefazione / Marino Qualizza: str. 7-9. - Vsebuje tudi strip v slov., tiskan v obratni smeri: Kaplan Martin Čedermac / France Bevk ; uvodna beseda Boris Pahor ; strip Moreno Tomasetig
COBISS.SI-ID 8867308

35.

KOLENDAR 2016 [Slikovno gradivo] : za ne pozabit / zgodba, racconto "Kako so se ženili v starih cajtil" (Piše Petar Matajurac, Novi Matajur 1975). - Liessa : Circolo culturale Rečan Aldo Klodič = Liesa : Kulturno društvo [Rečan Aldo Klodič], [2015]. - 1 koledar (8 listov) : barve ; 40 x 28 cm

Besedilo v beneškoslovenskem narečju. - Koledar s fotografijami vaščanov in proznim sestavkom Izidorja Predana
COBISS.SI-ID 8650732

36.

MAZZINI, Miha

Spomniti se, pomeni narediti zgodbo = Ricordare vuol dire creare una storia / Miha Mazzini ; disegni, risbe PUT [i. e. Pinacoteca universale di Topolò = Topolovska

univerzalna pinakoteka] ; [traduttore, prevajalec Michele Obit]. - Cividale del Friuli = Čedad : Novi Matajur, 2015 (Cormòns : Poligrafiche San Marco). - 55 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Collana Koderjana = Zbirka [Koderjana] ; 9)

Slov. besedilo in prevod v it. - V kolofonu tudi: Stazione di Topolò-Postaja Topolove, XXII edizione-22. izvedba
COBISS.SI-ID 8034540

37.

MAZZINI, Miha

Spomniti se, pomeni narediti zgodbo = Ricordare vuol dire creare una storia / Miha Mazzini ; disegni, risbe PUT [i. e. Pinacoteca universale di Topolò = Topolovska univerzalna pinakoteka] ; [traduttore, prevajalec Michele Obit]. - Grimacco : Associazione Topolò ; Cividale del Friuli : Circolo di cultura Ivan Trinko = Garmak : Društvo Topoluove ; Čedad : Kulturno društvo [Ivan Trinko], 2015 (Cormòns : Poligrafiche San Marco). - 55 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Collana Koderjana = Zbirka [Koderjana] ; 9)

Vzpor. it. prevod in slov. besedilo. - V kolofonu tudi: Stazione di Topolò-Postaja Topolove, XXII edizione-22. izvedba. - O avtorju: 52-53
COBISS.SI-ID 8034284

38.

SALAMANT, Claudia

De b' mogle besiede / [[pesmi in] prevodi v italijanščino, [poesie e] traduzione in italiano] Claudia Salamant ; [risbe, disegni Amelia Boscutti ; fotografije, fotografie Jan Boscutti]. - Čedad : Kulturno društvo Ivan Trinko = Cividale del Friuli : Circolo di cultura Ivan Trinko, 2015 (Udine : Publicad). - 61 str. : ilustr. ; 20 cm

Vzpor. besedilo v beneškoslovenskem narečju in prevod v it. - Biografski podatki o avtorici: str. 61
COBISS.SI-ID 8326380

39.

SREČANJE med pesniki, pisatelji in drugimi ustvarjalci (2015 ; Liesa)

V nebu luna plava : literarni večer, Liesa (Garmak) = serata di poesia, Liessa (Grimacco) : 05.09.2015 / [Srečanje med pesniki, pisatelji in drugi [!]] ustvarjalci

= Incontro tra scrittori, poeti ed altro] ; [avtorji] Mario Midun ... [et al.] ; [uredila Margherita Trusgnach-Tarbjanova]. - Liesa - Garmak : Kulturno društvo Rečan - Aldo Klodič = Liessa - Grimacco : Circolo culturale [Rečan - Aldo Klodič], 2015. - 26 str. ; 21 cm

Ime srečanja na ov. - Besedilo slov., furl. in it.

COBISS.SI-ID 8601068

821(100) KNJIŽEVNOST RAZNIH NARODOV

41.

COOS, Sandrino

Ostinazioni pericolose / Sandrino Coos. - Udine : Aviani & Aviani, 2015 (Udine : Arti Grafiche Fulvio). - 245 str. : ilustr. ; 22 cm

Besedilo pretežno v it., nekatere pesmi in izrazi v slov. terskem narečju

COBISS.SI-ID 9190380

908 DOMOZNANSTVO

42.

CALENDARIO [Slikovno gradivo] = Koledar : 2016 / fotografie, slike Maurizio Buttazzoni. - Taipana : Comune = Tipajski komun ; Kobarid : Občina = Caporetto : Comune ; [Čedad] : Most : Dom, [2015] (Cormons : Poligrafiche San Marco). - 1 koledar (8 listov) : barve ; 48 x 33 cm

Vzpor. besedilo v it. in slov. - S krajinskimi fotografijami Terske doline in okolice Kobarida ter fotografijami divjih živali in rastlin

COBISS.SI-ID 8620780

43.

KOLENDAR 2016 [Slikovno gradivo] / foto di Giacinto Iussa. - [Čedad] : Slovenci po svetu = [Civiale del Friuli] : Unione emigranti Sloveni del Friuli Venezia Giulia, [2015] ([s. l. : Juliagraf]). - 1 koledar (8 listov) : barve ; 23 x 32 cm. - (Emigrant, ISSN 2039-876X ; 2015, 6)

Stenski koledar s fotografijami Beneške Slovenije. - Stenski koledar izšel kot priloga k št. 6 (2015) glasila Emigrant
COBISS.SI-ID 283674112

44.

LIETO 2016 [Slikovno gradivo]. - Bardo : Center za kulturne raziskave = Lusevera : Centro di ricerche culturali, [2015] (Salt di Povoletto : Grafiche Civaschi). - 1 koledar (8 listov) : barve ; 34 x 24 cm

Besedilo v slov. terskem narečju. - Koledar s fotografijami prebivalcev Terske doline in kratkimi zapisi o vremenskih pojavih
COBISS.SI-ID 8621292

45.

LUSEVERA 2016 [Slikovno gradivo] = Bardo [2016]. - Lusevera : Comune = Bardo : Komun, [2015]. - 1 koledar (8 listov) : barve ; 48 x 33 cm

Vzpor. besedilo v it. in slov. terskem narečju. - Koledar s fotografijami krajev l. 2015 in pred potresom l. 1976
COBISS.SI-ID 8621036

46.*

PREDAN, Renato

Oblizza e dintorni : quattro secoli di storia locale / Renato Predan, Mariadora Mangini. - [S. l.] : l'autore, cop. 2010 (Roma : Cromografica Roma). - 221 str. : ilustr. ; 29 cm

COBISS.SI-ID 8111596

929 BIOGRAFSKE IN SORODNE ŠTUDIJE

47.

TRINKO, Ivan

Ljudstvo moje drago! [Slikovno gradivo] : Trinkova oporoka = testamento spirituale. - Čedad : Kulturno društvo Ivan Trinko = Cividale del Friuli : Circolo di cultura [Ivan Trinko], [2015]. - 1 knjižni znak : č-b ; 21 x 11 cm

Besedilo v slov. in it. - Na eni strani slika Trinkova oporoke, ki je izšla v knjigi Naše

molitve (1951), na drugi pa njen prevod v it. in kratka Trinkova biografija
COBISS.SI-ID 7780076

93/99 ZGODOVINA

48.

BANCHIG, Giorgio

Benečija : ko se mala in velika zgodovina srečata / Giorgio Banchig ; ilustriral Moreno Tomasetig ; [slovenski prevod Jelka Daneu Cvelbar ; analitična kazala Ilaria Banchig]. - 1. ponatis. - Cividale del Friuli = Čedad : Most ; [s. l.] : Združenje-Associazione don Eugenio Blanchini : Svet slovenskih or[ganizacij] = Confederazione organizza[zioni slovene], 2013, [i. e.] 2015 (Pasian di Prato : Lithostampa). - 385 str. : ilustr. ; 22 x 26 cm

Prevod dela: Slavia - Benečija. - Bibliografija: str. 363-366. - Kazali
COBISS.SI-ID 8092652

49.

BANCHIG, Giorgio

Slavia - Benečija : una storia nella storia / Giorgio Banchig ; illustrazioni di Moreno Tomasetig ; [indici analitici Ilaria Banchig]. - 1a ristampa. - Cividale del Friuli = Čedad : Most : Združenje-Associazione don Eugenio Blanchini ; [Trieste = Trst] : Svet slovenskih or[ganizacij] = Confederazione organizza[zioni slovene], 2013, [i. e.] 2015 (Pasian di Prato : Lithostampa). - 385 str. : ilustr. ; 22 x 26 cm

Bibliografija: str. 363-366. - Kazali
COBISS.SI-ID 8092908

50.

COOS, Sandrino

Sfascio : testimonianze dopo l'8 settembre 1943 / Sandrino Coos. - Udine : Aviani & Aviani, 2014-2015. - 3 zv. : ilustr. ; 22 cm

Opombe z bibliografijo

Vsebina:

Vol. 3: Nelle valli del Natisone. - 2015. - 153 str.

COBISS.SI-ID 7813356

NASLOVNO KAZALO

- [Album Jussig] 23
All'ombra del Canin 1
L'antica pieve di Prepotto 33
- Barčica po morju plava 29
Bardo [2016] 45
Benečija 48
Bogu in Mariji v čast, ljudem pa v veselje! 30
- Calendario 42
Il cappellano Martin Čedermac 34
Cividale mon amour 25
Le collezioni uniscono 16
- Črkovna nevihta 2
- Dal "San Martino" 3
De b' mogle besiede 38
Dom 4, 26a
- Emigrant 5
L'eredità culturale fra Alpi e Carso 22
- Friulano, sloveno, tedesco 15
Furlan, slovenščina, deutsch. La minoranza linguistica slovena in Provincia di Udine 15
- Galeb 6
Galebov šolski dnevnik 7
- Impariamo il resiano! 32
"Isa to na prava wuža, ti ki jo cë pošlušet, ma vëdët, kako šlušet za se obratit" 31
- Jahat tu-w Rezij 21
- Kaplan Martin Čedermac 34
Kje si zemlja, rodna ... 26
Koledar 42
Koledar 2016 43
Kolendar 2016 35
Kulturna dediščina med Alpami in Krasom 22
- Lieto 2016 44

Ljudstvo moje drago! 47
Lusevera 2016 45

Mladinamit 8
Moje pesmi 27

Náš glas 9
Nawüčimö se po nás! 32
La nostra voce 9
Novi Matajur 10

Oblizza e dintorni 46
Ostinazioni pericolose 41

Postaja Topolove 24

“Questo é un canto veritiero, per chi intende ascoltarlo, apprenderlo e seguirlo per convertirsi” 31

La religiosità popolare in Val Canale 17
Ricordare vuol dire creare una storia 36, 37

Sfascio 50
Shranli smo jih v bančah 18
Slavia - Benečija 49
Slovit 11
Spomniti se, pomeni narediti zgodbo 36, 37
Starodavna prafara v Prapotnem 33
Stazione di Topolò 24
Strani Matajurja 19

Tau Cianynove sinze 1
Te solbaške svete wuže po nes 31
Tičize arličize 20
Trinkov koledar za Beneške Slovence za leto ... 12

V nebu luna plava 39
La Vita cattolica 13
Vitainsieme 14

Zbirke povezujejo 16
Zimski večer 28

Življenjekupe 14

IMENSKO KAZALO

- Anguila, Pedro (fotograf) 24
Associazione culturale (Topolò - Topoluove) 24
- Babič, Saša (1979-, lektor) 16, 22
Ban, Janko (urednik) 29
Banchig, Giorgio 33, 48, 49
Banchig, Ilaria (avtor dodatnega besedila) 48, 49
Bandelj, Andrej (1980-, kartograf) 17
Bartaloth, Rudi (fotograf) 18
Bažato, Marjan (1955-1996, avtor, fotograf) 22
Bergmann, Hubert (prevajalec, urednik) 18
Bevk, France 34
Bondarenko, Natalia (avtor) 39
Boscutti, Amelia (ilustrator) 38
Boscutti, Jan (fotograf) 38
Buttazzoni, Maurizio (fotograf) 42
- Cerkveni mešani pevski zbor iz Ukev 30
Cernetig, Marina (prevajalec, avtor) 22, 39
Ciglič, Rok (kartograf) 17
Circolo culturale Resiano "Rozajanski dum" 9
Coos, Sandrino 41, 50
Cvelbar, Jelka (prevajalec) 33, 48
- Dapit, Roberto (avtor, urednik) 16
- Del Grande, Roberto (urednik) 23
Di Lenardo, Brunetta (ilustrator) 20
Državna večstopenjska šola s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom (Špeter) 8
- Errath, Osvaldo (urednik) 30
- Fierro, Giovanni (1968-, avtor) 39
- Gliha Komac, Nataša 16, 17
Gomiršek, Tanja (avtor) 16
Gri, Gian Paolo (avtor) 16
Grošelj, Robert (1978-, prevajalec) 18
Gruden, Živa (prevajalec) 22
- Iacolettig, Lauro (avtor) 33
Ivančič Kutin, Barbara (avtor, urednik) 16

Jussa, Hijacint (fotograf) 43

Kenda-Jež, Karmen 18
Kofol, Karla (avtor) 16
Kropej Telban, Monika (avtor) 16
Kulturno društvo Ivan Trinko (Čedad) 12
Lačen-Benedičič, Irena (avtor) 16
Ledinek Lozej, Špela (avtor, urednik) 16
Lesizza, Oddo (fotograf) 33

Makuc, Neva (1978-, prevajalec) 22
Mangini, Mariadora (avtor) 46
Mazzini, Miha 36, 37
Midun, Mario (avtor) 39
Miklavčič-Brezigar, Inga (avtor) 16
Miorelli, Cosimo (prevajalec) 24
Muzeo od tih rozajanskih judi (Solbica) 21

Obit, Michele (prevajalec) 36, 37
Ornella, Stefano (ilustrator) 21

Pahor, Boris (1913-, avtor dodatnega besedila) 34
Paljk, Jurij (urednik) 39
Petricig, Alvaro (urednik) 23
Poljak Istenič, Saša (avtor, urednik) 16, 22
Postaja (22 ; 2015 ; Topolove) 24
Predan, Izidor (avtor dodatnega besedila) 35
Predan, Renato 46
Puntin, Maurizio 33

Quaglia, Sandro (avtor, avtor dodatnega besedila) 16, 21
Qualizza, Marino (avtor dodatnega besedila) 34

Ravnik, Mojca (avtor) 16
Rijavec, Tanja (1984-, avtor) 16
Riserva di caccia (Resia) 21
Rucli, Elena (ilustrator) 24
Rucli, Marco (fotograf) 24

Salamant, Claudia 38
Sgubin, Laura (prevajalec) 17
Smole, Matevž (fotograf) 18
Soban, Ivana (ilustrator) 29
Srečanje med pesniki, pisatelji in drugimi ustvarjalci (2015 ; Liesa) 39

Šekli, Matej (prevajalec) 18
Študijski center Nediža (Špeter) 23

Te rozajanski kulturni čirkolo "Rozajanski dum" (Ravanca) 21
Tomasetig, Moreno 25, 34, 48, 49
Torkar Tahir, Zdenka (avtor) 16
Trinco, Valentino (fotograf) 28
Trinko, Ivan 26, 26a, 27, 28, 47

Weiss, Peter (1959-, prevajalec, urednik) 18

Zuljan Kumar, Danila (avtor) 16
Zuppello, Giorgio (fotograf) 15
Zveza Slovenskih izseljencev iz Furlanije-Juljske Krajine 5

Žejn, Andrejka (1977-, prevajalec, urednik) 18

KAZALO

- 5 • IOLE NAMOR
Kurimo naš Kries an zbirajmo se okrog njega

7 **KOLEDAR 2016**

- 20 • LUCIA TRUSGNACH – CEKOVA,
Leto 2017

ZGODOVINA, LJUDJE, JEZIK, IZROČILO

- 25 • MARINO QUALIZZA
Petdesetni jubilej Doma
- 29 • VOJKO HOBIČ
100 let železnice Čedad – Kobarid
- 37 • DAVID KLODIČ
40 let glasbenega šolstva v videnski pokrajini
- 41 • ZDRAVKO LIKAR
Razmislek ob stoletnici bitke pri Kobaridu
- 45 • BRUNA BALLOCH
Se kuha uijjska
- 53 • GIORGIO BANCHIG
Ogromno zgodovinsko in etnološko delo g. Antona Cuffola
- 60 • IOLE NAMOR
Izidor Predan simbol neuklonljivega Slovenca
- 67 • JOŽE SUŠMELJ
Rihard Oreš, preučevalec Beneških Slovencev
- 76 • BRANKO MARUŠIČ
Dr. Ivo Juvančič o Beneških Slovencih in njih sosedih
- 82 • LUIGIA NEGRO
Projekt "Zverinice tu-w Reziji"
- 85 • MARIJA TIGAWA
Ukić nu Lišičica

- 88 • DAVID KLODIČ
“Mlad-in-action” in “30 s pohvalo”
- 92 • RUDI BARTALOTH
Prizadevanja za slovensko šolstvo v Kanalski dolini
- 99 • DANILA ZULJAN KUMAR
Spoznavmo in bogatimo naš slovenski jezik na spletu
- 101 • IRENA POPOV NOVAK
Ob pesniški zbirki Claudie Salamant
- 108 • KULTURNO DRUŠTVO REČAN ALDO KLODIČ
Senjam beneške piesmi in Nagrada Aldo Klodič
Ueku devete (Pio Cencigh)
- 110 • ZNANCI OD BARDA
Voda na pravi
Himna Terske doline (Igor Černo)
- 113 • RICCARDO RUTTAR
Tihi odmev spominu
- 116 • GABRIELLA TOMASETIG
Zima, pomlad, ljubezin
- 119 • Msgr. Dionisio Mateucig

ČEDAD IN SLOVENCİ

- 123 • BOŽO ZUANELLA
Staro mesto: slovenska toponomastika Čedadada
- 129 • BRUNA DORBOLO
“Otroc, gremo v Čedad!”
- 134 • EVA ANTIH SOK
Spomini na konfin Robič – Štupca
- 139 • LUCIANO CHIABUDINI – PONEDIŠČAK
Baretanje
- 142 • JOŽICA STRGAR
“A gremo v Čedat?”

- 146 • BRUNA BALLOCH
Orahe na pruodu
- 150 • JUR RUTTAR ZAD TIH
Domača an čedajska šuola
- 156 • MARGHERITA TRUSGNACH
Naše poti v Čedad

163 **KULTURNO DRUŠTVO IVAN TRINKO**
IZ NAŠEGA DELA

171 **SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA VIDENSKE POKRAJINE**
LETO 2015

LIKOVNI VLOŽEK

Luigi Moderiano: **Plestišča, moja vas**

Foto: Luigi Moderiano, Paolo Comuzzi

FINITO DI STAMPARE NEL DICEMBRE 2016
PRESSO LA LITHOSTAMPA DI PASIAN DI PRATO